

Polska 2030

Trzecia fala nowoczesności Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

PROJEKT

Część I

Warszawa, 17 listopada 2011 r.

Polska **2030**

Trzecia fala nowoczesności.

Redakcja:

Michał Boni

Redakcja techniczna:

Piotr Arak, Jakub Wojnarowski

Autorzy:

Michał Boni, Maciej Bukowski, Maciej Duszczyk, Łukasz Hardt, Paweł Kaczmarczyk, Lidia Kołucka-Żuk, Joanna Maćkowiak-Pandera, Jakub Michałowski, Anna Midera, Michał Miąskiewicz, Igor Ostrowski, Piotr Rymaszewski, Aleksander Szpor, Alek Tarkowski, Mateusz Walewski, Jakub Wojnarowski

Współpraca:

Piotr Arak, Mikołaj Herbst, Agnieszka Jankowska, Dominika Milczarek-Andrzejewska, Dorota Poznańska, Kamil Rakocy, Kamil Wyszowski, Departament Analiz Strategicznych KPRM

Współpraca graficzna:

Elżbieta Skrzypek - Brand New Idea

Polska 2030

Trzecia fala nowoczesności.

Geografia i generacje rozwoju Konteksty

1. Przedstawiony latem 2009 roku raport „POLSKA 2030” stał się okazją do debaty na temat przyszłości kraju oraz zasad prowadzenia polityki rozwoju. Stworzył również możliwość wprowadzenia nowych reguł przygotowywania dokumentów o charakterze strategicznym. Opracowywane wcześniej dokumenty miały krótszą perspektywę czasową, podporządkowane były w większości rytmowi prac Unii Europejskiej i programom operacyjnym, tworzącym ramy absorpcji środków unijnych. Dominowało sektorowe podejście, czego rezultatem była swoista nadprodukcja dokumentów mających w nazwie atrybut „strategii” (przeszło 200 dokumentów tego rodzaju istniało jeszcze w 2008 roku).

Kluczowa dla dyskusji nad raportem „Polska 2030” okazała się sposobność podsumowania doświadczeń i dorobku polskiej transformacji zainicjowanej w 1989 roku. Raport, zdając sprawę ze stanu rzeczy w wielu dziedzinach, stawiał tezę o zakończeniu procesów transformacji oraz o potrzebie odnalezienia nowych sił rozwojowych, innych niż te które stanowiły fundament transformacji. **Istotą propozycji „Polski 2030” był nowy projekt cywilizacyjny zorientowany na przyszłość**, w wymiarze czasowym o jedno pokolenie więcej, niż to, które aktualnie spełnia rolę wiodącą w określaniu ważnych zadań dla kraju. Dokument przygotowany przez Zespół Doradców Strategicznych Premiera RP, właśnie w oparciu o analizę, charakterystykę i ocenę 20 lat transformacji - przedstawił 10 kluczowych dla przyszłości wyzwań oraz dylematy wymagające rozstrzygnięć, by wyzwania te podjąć. Stworzone zostały zatem przesłanki do myślenia w kategoriach realnie strategicznych, realnie innowacyjnych, z formułowaniem wizji, celów oraz narzędzi niezbędnych dla osiągnięcia wyznaczanych celów.

Tabela 1. Wyzwania i dylematy z Raportu "Polska 2030. Wyzwania rozwojowe"

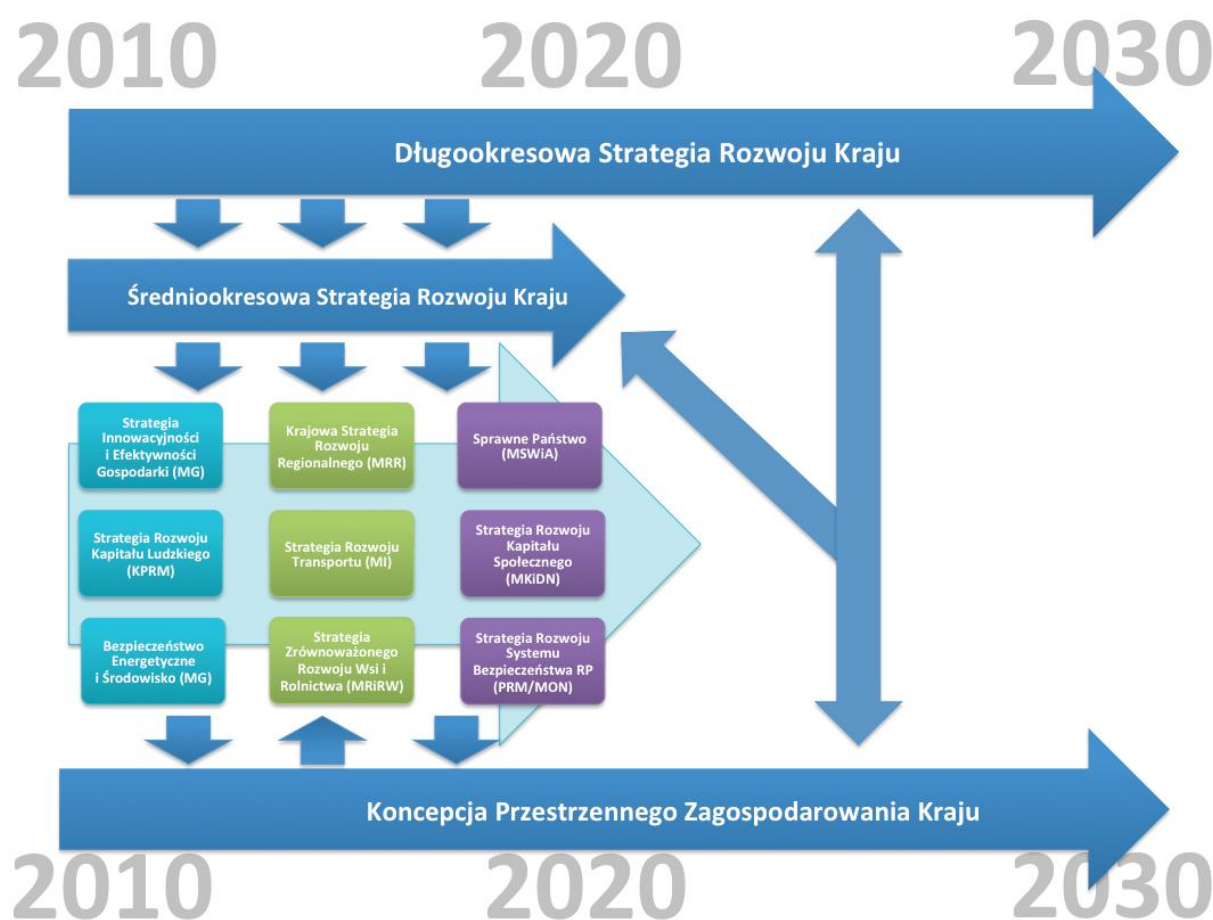
Wyzwanie	Dylemat
1. Wzrost konkurencyjności	Wykorzystanie szans rozwojowych vs Dryf rozwojowy
2. Sytuacja demograficzna	Wykorzystanie potencjału ze zwiększania się długości trwania życia vs Kosztowne społeczno-ekonomiczne skutki zmian w sferze struktury wieku
3. Wysoka aktywność pracy oraz adaptacyjność zasobów pracy	Adaptacyjna mobilność vs Niepewna stabilność
4. Odpowiedni potencjał infrastruktury	Przyspieszenie wymiany, rozwoju i poprawy relacji społecznych vs Infrastrukturalne bariery wymiany gospodarczej i więzi społecznych
5. Bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne	Harmonizacja wyzwań klimatycznych i energetycznych czynnikiem rozwoju vs Poza bezpieczeństwem energetycznym i bez jasnych celów w ochronie środowiska
6. Gospodarka oparta na wiedzy i rozwój kapitału intelektualnego	Kapitał intelektualny jako główne źródło konkurencyjności Polski w globalnej gospodarce vs Powiększający się dystans Polski wobec rozwiniętych gospodarek świata w obszarze kapitału intelektualnego
7. Solidarność i spójność regionalna	Efektywne wykorzystanie szans rozwojowych wszystkich regionów vs Trwała polaryzacja rozwoju
8. Poprawa spójności społecznej	Spójność społeczna odpowiadająca na nowe wyzwania vs Spójność społeczna czasu transformacji

9. Sprawne państwo	Kompleksowy i aktywnie wdrażany program reform na rzecz państwa, które daje obywatelowi poczucie bezpieczeństwa oraz możliwość realizacji swoich praw i indywidualnych aspiracji vs Niesprawne państwo jako bariera rozwoju oraz niewłaściwa relacja państwo – obywatel
10. Wzrost kapitału społecznego Polski	Szanse kapitału rozwojowego 2030 vs Pułapka kapitału przetrwania i adaptacji

Podczas żywej merytorycznej debaty publicznej, toczącej się w różnych miejscach i środowiskach, przedstawiono wiele wniosków i uwag. Niektóre z nich przeniknięte były pasją ideologicznego sporu i konfliktu między postawami lewicowymi i konserwatywnymi, między racjonalizmem a populizmem, między antyliberalizmem a skrajnym neoliberalizmem. Ten obszar debaty, aczkolwiek ważny dla temperatury życia publicznego, nie wniósł zasadniczo nowych treści i problemów. O wiele ważniejsza była bowiem ta część dyskusji, która nie nacechowana ideologicznym sporem, oparta o argumenty merytoryczne, wносиła nowe propozycje i nowe wątki do rozważań o przyszłości kraju, wcześniej w nie wystarczającym stopniu brane pod uwagę, np. dotyczące roli kobiet w zmieniającym się społeczeństwie. Raport „Polska 2030” był bowiem przygotowany nie jako manifest polityczny, ale dokument ekspercki i w duchu propaństwowy, czyli z perspektywą spojrzenia maksymalnie obiektywizującego ogląd spraw. Niewątpliwie wniósł dzięki temu do debaty publicznej i politycznej potrzebę zrozumienia wielu wyzwań o charakterze strukturalnym, takich jak, problematyka demograficzna, znaczenie wielkości zatrudnienia dla rozwoju społecznego i gospodarczego, rola kapitału intelektualnego i społecznego jako czynników rozwojowych, potrzeba spójnego spojrzenia na sprawy energetyczne i klimatyczne, kwestia zagrożeń wynikających z terytorialnej nierównomierności rozwoju. Po raz pierwszy sprawy te zostały potraktowane jako współoddziałujące na siebie i wymagające w związku z tym spójnej i kompleksowej odpowiedzi - i to w dłuższym horyzoncie czasowym niż jedna kadencja polityczna, czy unijne okresy programowania.

2. Praktycznym rezultatem dyskusji oraz trwających prac nad zmianami w Ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2009 nr 84 poz. 712) było **stworzenie nowego porządku strategicznego**. W spójności z oczekiwaniami Unii Europejskiej co do zakresu dokumentów o charakterze strategicznym powstał nowy model. Ramę stanowią: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (perspektywa 2030 roku) oraz Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (zawsze w układzie 20 lat do przodu) i Plan Zagospodarowania Przestrzennego Kraju. W tak zdefiniowanych granicach mieścić się powinna Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (10 letni horyzont czasowy) w korelacji z europejskim dokumentem programowym (EU 2020) oraz 9 zintegrowanymi strategiami dotyczącymi: Innowacyjności i Efektywności Gospodarki, Rozwoju Transportu, Bezpieczeństwa Energetycznego i Środowiska, Rozwoju Regionalnego, Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Rozwoju Kapitału Społecznego, Zrównoważonego Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Sprawnego Państwa oraz Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa.

Rysunek 1. Nowy porządek strategiczny

Istotą tego pomysłu jest odejście od wąskiego i sektorowego podejścia w tworzeniu ram strategicznych – na rzecz integracji obszarów, dostrzegania przenikania się wielu zjawisk i problemów, uzyskania synergii w poszukiwaniu najbardziej efektywnych i adekwatnych narzędzi prowadzących do osiągnięcia spójnych celów. Niestychanie ważne wydaje się podkreślenie w spójnej polityce rozwoju roli przestrzeni, czy w ogóle wymiaru terytorialnego, w znaczeniu podwójnym: ładu przestrzennego w zagospodarowywaniu kraju, co wymaga odpowiednich instrumentów planowania, w tym planowania fizycznego i ekonomicznego, a także ładu i spójności w rozwoju potencjałów wzrostu, dostosowanych do lokalnych i regionalnych uwarunkowań (z wykorzystaniem ich endogenicznego charakteru). Trzeba też lepiej uświadamiać sobie, iż planowanie przestrzenne jest narzędziem nowoczesnej polityki ochrony środowiska naturalnego.

3. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej oznacza, iż ważnym punktem odniesienia dla konstruowania strategii rozwoju Polski jest perspektywa europejska. Dokument programowy „EU 2020” wskazuje na trzy cele:

- Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Wyznaczone trzy cele przekładają się operacyjnie na 10 zintegrowanych wytycznych do działań, dotyczących skali makro i mikro w gospodarce oraz zatrudnienia. Ich uzupełnieniem jest 7 inicjatyw o charakterze flagowym, które są istotne, gdyż przekładają się na konkretne projekty przewodnie.

Tabela 2. Zintegrowane wytyczne i inicjatywy flagowe Strategii Europa 2020

10 zintegrowanych wytycznych	7 inicjatyw flagowych
1. Zapewnienie jakości i stabilności finansów publicznych	1. Europejska agenda cyfrowa
2. Przeciwdziałanie niestabilności makroekonomicznej	2. Młodzież w drodze
3. Redukcja niestabilności w sferze euro	3. Unia innowacji
4. Optymalizacja wsparcia dla B+R i innowacji, wzmacnianie trójkąta wiedzy i uwolnienie potencjału ekonomii cyfrowej	4. Polityka przemysłowa w dobie globalizacji
5. Poprawa wydajności zasobów i redukcja gazów cieplarnianych	5. Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia
6. Poprawa środowiska biznesowego i konsumenckiego oraz modernizacja bazy przemysłowej	6. Europejski program walki z ubóstwem
7. Podnoszenie uczestnictwa w rynku pracy i redukcja bezrobocia strukturalnego	7. Europa efektywnie korzystająca z zasobów
8. Rozwój wykwalifikowanej siły roboczej w odpowiedzi na potrzeby rynku pracy, promocja jakości pracy i kształcenia ustawicznego	
9. Podnoszenie jakości systemów edukacji i szkolenia na wszystkich poziomach oraz wzrost uczestnictwa w szkolnictwie wyższym	
10. Promocja włączenia społecznego oraz zwalczanie ubóstwa	

Dla skuteczności realizacji wyznaczono cele i mierniki ich osiągania w 5 obszarach: zatrudnienia, badania i rozwoju, klimatu, edukacji, ubóstwa. **Polską odpowiedzią są cele i wskaźniki zawarte w Krajowym Programie Reform, a dokumentami dodatkowymi, w krótszym wymiarze czasowym charakteryzującymi kluczowe cele są: Wieloletni Plan Finansowy Państwa oraz Program Konwergencji, aktualizowane każdego roku.**

Tabela 3. Cele dla Unii Europejskiej i Polski związane z realizacją Strategii Europa 2020

Cel dla całej Unii Europejskiej	Cel dla Polski
75% zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat	71% zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat
3% PKB UE na inwestycje w B+R	1,7% PKB na inwestycje w B+R
Cele 20/20/20 w zakresie klimatu i energii	Wzrost efektywności energetycznej, wykorzystanie OZE, redukcja emisji CO ₂
Ograniczenie liczby osób przedwcześnie kończących naukę szkolną do 10% oraz zwiększenie do co najmniej 40% liczby osób z młodego pokolenia posiadających wyższe wykształcenie	Zmniejszenie do 4,5% odsetka osób wcześniej porzucających naukę oraz zwiększenie do 45% odsetka osób z wykształceniem wyższym w wieku 30-34 lat
Zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem o 20 mln	Obniżenie o 1,5-2 mln liczby żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa

Prace nad europejską, czy polską koncepcją rozwoju na przyszłość nie toczą się w próżni. Największy od 1929 r. kryzys gospodarczy z lat 2008 - 2009 wpłynął w niewątpliwy sposób na zasoby rozwojowe całego świata. W kontekście europejskim oznacza to wzrost trudności zarządzania przy tak olbrzymiej skali zróżnicowań:

- między krajami Północy (Club North) a krajami Południa (Club Med),
- między krajami ze strefy Euro a krajami aspirującymi do Euro (co wymaga spełnienia określonych parametrów),
- między nowymi a starymi krajami UE (m.in.: różnice w podejściu do polityki spójności i potrzeb dotyczących wspierania inwestycji infrastrukturalnych),
- między gospodarkami zadłużonymi trwale, głęboko i o wysokim deficycie sektora finansowego (Grecja, Hiszpania, Włochy, a także Portugalia i Irlandia) a krajami zadłużonymi w mniejszym stopniu, z szansą uzyskania nadwyżek budżetowych w krótkiej perspektywie (Niemcy, Szwecja).

Konkurencyjność gospodarki europejskiej będzie testowana nie tylko względem USA (jak pisano w 2000 r. w Strategii Lizbońskiej), ale także wobec krajów BRIC, czy całej prawie Azji (pozytywne wyniki gospodarcze w 2009 r.) lub, jak się zaczyna określać - wobec krajów E7 (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, Indonezja, Meksyk, Turcja). A z czasem również w relacjach z częścią państw afrykańskich – nie w prostej rywalizacji, ale w grze o napływ inwestycji, miejsca produkcji i rozwój usług prostych, czy wreszcie w wykorzystywaniu dopiero co odkrywanych, nowych zasobów. Potwierdzeniem tego trendu i jego politycznym wyrazem jest deklaracja z Sanja, z połowy kwietnia 2011 r., fundująca BRICS, czyli poprzez zaproszenie do współpracy Południowej Afryki – objęcie oddziaływaniem gospodarczym krajów afrykańskich.

Kluczowe dwa pytania zatem brzmią: jak wyjść z kryzysu budując nowe siły rozwojowe potrzebne dla konkurencyjności, a zarazem - jak harmonizować perspektywę rozwoju (co wymaga nakładów) z niezbędnością perspektywy stabilności finansowej (oszczędności, uniknięcie zagrożenia wzrostu długu, zmniejszanie deficytu strukturalnego)? W strategii rozwojowej Europy do 2020 r. prawdopodobnie aż 5 lat zajmie porządkowanie obszaru finansów publicznych i powrót do spełniania przez większość krajów europejskich kryteriów z Maastricht. Gospodarka europejska w wyniku kryzysu utraciła swoją dynamikę wzrostu. Trwała odbudowa, uniknięcie „stracenia dekady” i negatywnych efektów nazbyt spowolnionej odbudowy wymagają wspólnego europejskiego wysiłku. Nie mówiąc już o prawie zupełnie pomijanym, w okresie wstępnej fazy wychodzenia z kryzysu, problemie dostrzeżenia w źródłach kryzysu lekcji dla zredefiniowania modelu kapitalizmu. Zarówno indywidualistyczny, jak i etatystyczny model kapitalizmu utraciły pierwotne wartości ducha gospodarki rynkowej związane nie tylko z rolą konkurencyjności i swobody rywalizowania, ale także wzorcem oszczędzania i oszczędności (na rzecz prymatu konsumpcji ponad rzeczywiste możliwości).

W tym kontekście trzeba zwrócić uwagę na kilka kwestii, ważnych dla debaty o europejskiej przyszłości. Dotyczą one zasad zarządzania gospodarczego tak, by skutecznie egzekwować zobowiązania traktatu z Maastricht, a tym samym poprzez wzmocnione mechanizmy kontroli (europejskie semestry i przeglądy budżetów) wymuszać efektywność. Widać wyraźnie, jak coraz bardziej na efektywność i osiąganie rezultatów nastawia się Komisja Europejska. Proponowane w nowym modelu rozwiązanie dotyczące polityki spójności, wprowadza do istniejących już zasad przyznawania środków na rozwój z funduszy europejskich zasadę warunkowości. Chodzi o spełnianie

przez dany kraj warunków realizacji celów i osiągnięcia rezultatów - jako podstawy do otrzymania nowego wsparcia. W ten sposób powstanie wymóg przejrzystego zakontraktowania środków na projekty i inwestycje w porozumieniu między KE i krajem członkowskim.

W debacie o europejskiej przyszłości w nowej wersji wrócił także wątek konkurencyjności. Z myślą o wzmocnieniu warunków dla przyszłej konkurencyjności Europy mówi się o potrzebie wzrostu produktywności i powiązaniu możliwych wzrostów wynagrodzeń, tylko jako rezultatu rosnącej produktywności. Podobnie określa się wyraziste rygory dotyczące równowagi w finansach publicznych, zwracając uwagę, nie tylko na zagrożenia przyrostu jawnego długu publicznego, ale i przyszłe bariery wzrostu. Bariery te wynikają z olbrzymiej skali zobowiązań na przyszłość w postaci tzw. ukrytego długu publicznego, wynikającego np. z systemów emerytalnych. Kiedy zaś mowa o miernikach konkurencyjności, podkreśla się poziom udziału wydatków na rozwój infrastruktury (w transport, w TIK i sieci energetyczne) oraz B+R w krajach w relacji do PKB.

Tak definiowane wyznaczniki wzrostu zawarte są w międzyrządowej propozycji „PAKTU EURO PLUS”, gdzie również zaznacza się kwestie dotyczące wydłużania aktywności zawodowej (wiek emerytalny) oraz bezpieczeństwa strefy euro, poprzez wprowadzenie trwałego Europejskiego Mechanizmu Stabilizacyjnego (m.in. przez wykreowanie odpowiedniego funduszu wartości ok. 500 mld euro).

Z punktu widzenia Polski sprawą fundamentalną jest dążenie do łączenia celów i zasad polityki spójności oraz polityki konkurencyjności. Jest to, bowiem jedyny sposób, by zabiegając o wysoki poziom środków z UE na rozwój infrastrukturalny, zarazem współtworzyć w UE nowe wymiary przyszłych przewag konkurencyjnych, opartych o kapitał intelektualny. Najlepszą formą jest w tym obszarze taki model prowadzenia polityki na rzecz regionów i terytorialnego równoważenia rozwoju (dyfuzji), który skupia się na budowie potencjałów rozwojowych odpowiednich obszarów i podmiotów.

Trudno opisać dzisiaj zagrożenia, szanse, słabości i ewentualne przewagi Unii Europejskiej po 2020 roku. Tym bardziej, że debata o poprawie, redefinicji zarządzania ekonomiczną spójnością Unii Europejskiej, tocząca się od końca 2008 roku nie przyniosła jeszcze trwałych, systemowych rezultatów. Z jednej strony oczywista wydaje się konieczność dopasowywania się Polski do polityki europejskiej ze względu na ewentualne odzyskiwanie przez Unię sił rozwojowych i zdolności do przywództwa. Z drugiej jednak, dostrzegać już dzisiaj należy możliwe przesunięcia dominant rozwojowych, np. w stronę szybciej adaptujących się do nowych wymogów konkurencyjności globalnej krajów Północy, czy w ogóle przesunięcie energii sprawczej przyszłego rozwoju świata w zupełnie nowe miejsca. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabrać może Turcja, dzisiaj aspirująca do Unii Europejskiej, za 20 lat z możliwymi wieloma przewagami nad krajami Starego Kontynentu. Polska musi mieć gotowość odnalezienia własnej drogi w każdych warunkach. Wspierając wspólnotę europejską i spójność instytucjonalną UE (co podlega decyzjom międzyrządowym, co komisyjnym, czym kieruje Rada i jej przewodniczący oraz jak realnie oddziałuje Parlament) - musi mieć własną wizję i parametry rozwoju.

4. Perspektywa długoterminowa musi zakładać analizę ryzyk i niepewności. Jest kilka czynników, które w horyzoncie 2030 roku należy brać pod uwagę. Widoczne już obecnie ujawnianie się nowych sił w polityce i gospodarce może spowodować dekoncentrację władzy w świecie w stosunku do modelu dzisiejszego. Będzie rosło znaczenie wschodniej części globu, przyspieszenia rozwojowego

nabiorą kraje E7, gdzie wzrośnie nie tylko PKB zdobywając przewagę na wielkością PKB krajów G7, lecz gdzie również inicjowane są procesy budowania trwałych podstaw przyszłego rozwoju, choćby przez inwestycje w edukację, co pokazują wyniki badań PISA dotyczące największej skali poprawy w ostatnim 10 leciu w takich krajach, jak Meksyk i Turcja.

Tabela 4. Dziesięć największych gospodarek świata w 2010, 2020, 2030 i 2050 roku

Lp.	2010	2020	2030	2050
1.	USA	Chiny	Chiny	Chiny
2.	Chiny	USA	USA	Indie
3.	Japonia	Indie	Indie	USA
4.	Indie	Japonia	Japonia	Brazylia
5.	Niemcy	Rosja	Brazylia	Japonia
6.	Rosja	Niemcy	Rosja	Rosja
7.	Brazylia	Brazylia	Niemcy	Meksyk
8.	Wielka Brytania	Wielka Brytania	Meksyk	Indonezja
9.	Francja	Francja	Francja	Niemcy
10.	Włochy	Meksyk	Wielka Brytania	Wielka Brytania

Źródło: HM Government. 2011. *Let's choose growth. Why we need reform to unlock Europe's potential*. za: 2020 Euromonitor, prognozy 2030 i 2050 PwC na podst. parytetu siły nabywczej wg danych MFW.

Znaczenia nabiorą też podmioty niepaństwowe. Było to już widoczne w procesie globalizacji w ostatnich 20 latach, ale nie wiadomo wciąż, jakiej funkcji nabiorą np. nowe typy społeczności, jak choćby społeczność Facebooka (licząca już przeszło 500 mln osób), czy społeczności innych sieci. **Będzie rość znaczenie nowych technologii**, rozwijających cyfrowy charakter współczesnego świata, ze wszystkimi pochodnymi m.in. dla systemu ochrony zdrowia i życia codziennego, a przede wszystkim dla powstania nowych zasad ekonomicznych, jakimi stają się: współpraca, otwartość, dzielenie się, integracja, współzależność, co opisują D. Tapscott i A. Williams w pracach o „wikinomics”¹.

Zarazem nie ma pewności, że technologie rozwiną się tak, by na szeroką skalę udostępnić nowe źródła energii, co jest istotne dla odpowiedzi na wyzwania klimatyczne. Jest to również ważne dla tego, czy tradycyjne źródła jak ropa i gaz będą miały **konkurencję**, czy nie - i czy ich producenci wzmocnią widoczne już dzisiaj przewagi, czy je utracą. Z punktu widzenia Polski ważne jest, **czy dostępność gazu łupkowego okaże się realna**, i czy zmieni to bilans energetyczny Polski, lub nawet prowadzić będzie do eksportu tego surowca. Nie mówiąc już o możliwościach stworzenia, na wzór norweski, odpowiedniego funduszu z dywidendy od wydobycia i sprzedaży tego dobra, przeznaczonego np. na wsparcie przyszłych celów społecznych, być może w związku z zagrożeniem demograficznym. **Kluczowe będzie również współzawodnictwo o różnego typu deficytowe zasoby**, w tym i te, które warunkują rozwój rolnictwa i spełnianie potrzeb żywnościowych - do 2025 roku wzrośnie liczba osób żyjących bez ziemi uprawnej i bez dostępu do wody z 600 mln do 1.4 mld w 36 państwach (obecnie w 21 krajach). Deficytowe mogą także okazać się zasoby kapitału - środków finansowych na rozwój. Nawet, jeśli w wyniku rozprzestrzeniania się bogactwa jako wyniku rozwoju, zmniejszy się zasięg tzw. łuku niestabilności (państwa z młodą populacją od Am. Płd. przez Afrykę Subsaharyjską, Bliski Wschód aż do Azji centralnej i wschodniej) – to problemy ludzi młodych w

¹ Don Tapscott, Anthony D. Williams. 2006. *Wikinomics, How Mass Collaboration Changes Everything*. New York: Penguin Group; 2010. *Macrowikinomics, Rebooting Business and the World*, New York: Penguin Group.

krajach nasycenia demograficznego będą konfrontowane z problemami starzejących się społeczeństw świata zachodniego.

Tabela 5. Młodzież w krajach arabskich

Kraj	Udział populacji poniżej 30 roku życia	Udział osób w wieku 15-24 w zatrudnieniu (2008)	PKB per capita wg parytetu siły nabywczej w tys. dol., 2010
Algieria	56%	31%	7,1
Arabia Saudyjska	61%	25%	23,7
Bahrajn	48%	30%	26,8
Egipt	61%	23%	6,4
Jemen	73%	22%	2,6
Jordan	65%	20%	5,7
Libia	61%	27%	14,9
Maroko	56%	35%	4,8
Oman	64%	29%	26,2
Syria	67%	32%	5,1
Tunezja	51%	22%	9,5

Źródło: *The Financial Times*. 2-3 kwietnia 2011. "The Arab Spring the First Three Months": 3. za: US Census Bureau, Bank Światowy i MFW.

Pokazują to doświadczenia Arabskiej Wiosny i Wiosny 2011 roku, podczas których młode generacje upominają się o lepsze warunki życia i szanse na pozyskanie pracy, ale głównie formułują aspiracje demokratyczne. W efekcie może doprowadzić to do powstania nowego typu państw na tych obszarach, gdzie generacyjna młodość w powiązaniu z potrzebami demokracji i zdrowych zasad gospodarowania będzie łączyć się z religijną i kulturową tożsamością islamu. Mogą radykalnie wzrosnąć przepływy migracyjne, ale także napięcia międzykulturowe.

Pomyślny rozwój może dokonywać się tylko wtedy, gdy bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne będzie zapewnione. Obecnie nie zagraża nam konflikt konwencjonalny, jednak w przyszłości takiego zagrożenia nie można całkowicie wykluczyć, ze względu na proliferację broni jądrowej i innej broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia. Trudno wykluczyć celowe lub przypadkowe użycie takiej broni na terytorium Polski. Bezpieczeństwu i stabilności kraju mogą jednak przede wszystkim zagrażać ataki cybernetyczne oraz ewentualne ograniczenie dostępu do surowców energetycznych. Bezpośrednie zagrożenie może stwarzać terroryzm, a także działania ponadnarodowe – przemyt broni, narkotyków i ludzi. Globalizacja i zmiana charakteru zagrożeń wymusza potrzebę aktywnego uczestniczenia Polski w rozbudowie międzynarodowej architektury bezpieczeństwa i stałego doskonalenia i unowocześniania systemu bezpieczeństwa narodowego, dostosowując go do tych uwarunkowań.

O możliwych scenariuszach zdecydują więc: demografia, nowe technologie, energetyka - jej zasoby i źródła wytwarzania, warunki środowiskowe, oraz układ sił w świecie – zależny w jakiejś mierze nie tylko od dotychczasowego status quo, ale i od zmienności wskazanych czynników. W takim kontekście należy postrzegać polskie problemy demograficzne, energetyczne, czy związane z twórczą absorpcją nowych technologii oraz ochroną środowiska – jako kluczowe dla polskiego rozwoju, konkurencyjności gospodarki, czy zagrożenia peryferyzacją. Z jednej strony odpowiedź na te problemy musi być skorelowana ze stanowiskiem wspólnym dla Unii Europejskiej, z drugiej jednak musi być samodzielna.

W perspektywie 2030 roku należy **zatem uniknąć trzech rodzajów zagrożeń**:

- Związanych z **pokryzysowymi barierami rozwoju generowanymi** przez problem wysokiego zadłużenia i deficytu, czyli niestabilność finansów publicznych w długiej perspektywie, co może być pogłębiane globalnymi napięciami walutowymi i powstaniem nowych barier w światowym handlu - przez brak jasnej polityki oszczędności i rozwoju (przy niezbędności rozumnej alokacji zasobów w kierunkach najbardziej prorozwojowych);
- Związanych z **dryfem rozwojowym** opisanym już w raporcie „POLSKA 2030”, który polegać miałby na „uśrednieniu” tempa wzrostu, nie rozwiązywaniu problemów demograficznych oraz braku stymulacji dla wzrostu zatrudnienia, czyli obniżeniu w efekcie poziomu ambicji i aspiracji – poprzez politykę nie stawiającą trudnych wyzwań, skupioną na doraźnych celach i prymacie spokoju społecznego nad twórczym konfliktem w sprawach, gdzie konflikt stanowi element procesu podejmowania decyzji;
- Związanych z **peryferyjnym charakterem udziału Polski** w globalnym układzie sił (lub nadmiernie peryferyjnym) przez brak podjęcia wyzwań i zaniechania modernizacyjne, przy równoczesnym wzroście sił rozwojowych krajów „wschodzących”, w tym E7.

5. Na tym tle, podobnie jak w wielu innych krajach, **dylematy rozwojowe Polski** dotyczą następujących spraw:

- Jak wyjść ze spowolnienia, budując nowe przewagi konkurencyjne, oparte o kapitał intelektualny, wiedzę, impet cyfryzacyjny, rozbudzony potencjał kreatywności, siłę młodej generacji i innowacyjność przedsiębiorstw?
- Jak odrobić zaległości rozwojowe (dystans infrastrukturalny: transport, energetyka, zasoby cyfrowe) w tym samym czasie, w którym należy w jak najszybszym tempie tworzyć nowe przewagi konkurencyjne (rola środków UE jako generatora kapitału na inwestycje w tym zakresie)?
- Jak zaktywizować zawodowo rezerwy zasobów pracy (więcej pracujących, więcej podatków z ich pracy oraz samodzielności gospodarstw domowych – większa równowaga w finansach publicznych)?
- Jak podjąć długoterminowy wysiłek w celu wyrównywania szans i równoważenia rozwoju w wymiarze terytorialnym?
- Jak harmonizować perspektywę rozwoju (niezbędne nakłady) i perspektywę stabilności finansowej (oszczędności, redukcje nakładów, ujednolicenie stawek podatkowych)?

W oczywisty sposób, trzeba też odpowiedzieć na pytanie w jakiej perspektywie czasowej tego dokonywać? Lata 2010 – 2015 wydają się kluczowym okresem dla zbudowania fundamentów przyszłego, potransformacyjnego, modernizacyjnego rozwoju Polski.

Prezentowana **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”** – ma za zadanie odpowiedzieć na te pytania i problemy i stworzyć ramy dla działań oraz przedstawić kalendarz realizacji.

6. Czym jest ten dokument?

Jego celem jest analiza oraz charakterystyka warunków niezbędnych dla rozwoju Polski w kluczowych obszarach na tle Unii Europejskiej i procesów gospodarczych zachodzących w świecie, następnie sformułowanie na tej podstawie wniosków i ich przełożenie na propozycje narzędzi i działań, a nawet bardziej - na konkretne decyzje oraz propozycje powiązanych z nimi projektów do realizacji.

W tym sensie istotne są uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne o charakterze makroekonomicznym, czynniki powiązane z szeroko pojmowaną infrastrukturą (transportową, energetyczną, teleinformatyczną), ramy dla rozwoju kapitału intelektualnego, ludzkiego, społecznego, jako wyznaczające siłę potencjału twórczego narodu oraz jego innowacyjność, determinanty technologiczne, które nabierają we współczesnym świecie coraz większego znaczenia, czy wreszcie siły lub deficyty spójności społecznej i terytorialnej, które mogą realnie decydować o szansach rozwojowych.

Niniejszy dokument nie jest jednak zbiorem narzędzi zaadresowanych do konkretnych sektorów gospodarki, czy bezpośrednio do grup społecznych. Jest oczywiste, że bez wsparcia i rozwoju innowacyjności szanse na nowe przewagi konkurencyjne Polski są znikome. Dlatego warunki wzmacniania innowacyjności i wreszcie skuteczne powiązanie sektorów nauki i gospodarki stanowią jeden z podstawowych elementów tego dokumentu. Zarazem, wszystkie dziedziny polskiego życia powinny przeobrażać się w rytmie wyzwań cywilizacyjnych, tak by poprzez trzecią falę nowoczesności równocześnie modernizować kraj oraz poprawiać jakość życia. Podobnie, jeśli chodzi o przedsiębiorczość – bez warunków dla jej wzrostu i swobody funkcjonowania nie zmodernizujemy kraju. W DSRK opisane zostały generalne makroekonomiczne oraz instytucjonalne warunki dla rozwoju przedsiębiorczości, a tym samym też i dla pobudzenia nowoczesnego eksportu. Siła przedsiębiorczości i eksportu wynikać ma – jako efekt – właśnie z dobrego funkcjonowania kompleksowych warunków rozwojowych.

Wśród kluczowych warunków rozwoju jest i to, jak działa i jakie jest państwo. O tym z jednej strony decyduje model ustrojowy, z drugiej zaś sposoby i filozofia rządzenia. Polski model ustrojowy został wypracowany poprzez reformy samorządowe fundujące obecny poziom decentralizacji oraz reguły konstytucyjne zawarte w ustawie zasadniczej, określające też zakres kompetencji i współpracy podstawowych organów państwa. W perspektywie 2030 roku konieczne jest dokonanie analizy funkcjonalności oraz efektywności istniejących rozwiązań. Dopiero w wyniku takiego przeglądu i ewaluacji można definiować zakres i obszary potrzebnych zmian. Jeżeli natomiast chodzi o filozofię rządzenia oraz filozofię państwa, to warto zaznaczyć, iż po 1989 roku jednym z najważniejszych elementów tej filozofii jest waga pojęcia wolności oraz skala jego praktycznego stosowania - wolności człowieka jako obywatela, pracownika i konsumenta ze wszystkimi rygorami praw związanych z tymi rolami, jak i wymogami odpowiedzialności. W takim pojmowaniu wartości fundamentalnych dla rządzenia państwo jest strażnikiem wolności, zarazem jednak pełni określone funkcje interwencyjne w ramach różnych polityk publicznych. Jest zatem selektywnie aktywne w obszarach, które wymagają wsparcia ze strony państwa na rzecz obywateli. Dotyczy to sfery bezpieczeństwa, przestrzegania prawa oraz zasad równości i sprawiedliwości, ochrony przed zagrożeniami, jakie stwarza świat przestępczy, pomocy w wyrównywaniu szans, gwarancji w dostępie do dóbr i usług określanych jako usługi dobra publicznego (m.in. zabezpieczenie społeczne, ochrona

zdrowia, edukacja szeroko pojmowana, czy pewnie w niedalekiej przyszłości – dostęp do Internetu). Pełniąc te funkcje państwo wyzwala energię społeczną i obywatelską, nie blokuje inicjatyw i samodzielności działań. Jest państwem pomocnym (w nawiązaniu do tradycji zasady pomocniczości), a nie nadodpowiedzialnym (paternalistycznym, czy wręcz quasi totalitarnym).

Warto podkreślić, iż **państwo polskie dla zapewnienia stabilnego postępu w XXI wieku musi spełniać kilka krytycznych funkcji**, w szczególności:

- odpowiedzialnie zarządzać finansami publicznymi;
- tworzyć optymalne warunki dla rozwoju;
- posiadać sprawnie funkcjonującą administrację publiczną;
- efektywnie dostarczać wysokiej jakości, pożądane usługi publiczne;
- zapewnić spójne prawo dobrej jakości, bez nadregulacji;
- posiadać sprawnie funkcjonujący wymiar sprawiedliwości;
- zapewnić obywatelowi stabilność prawną i bezpieczeństwo;
- prowadzić nowoczesną komunikację z obywatelem oraz wewnątrz administracji.

7. Jedną z ważniejszych kwestii jest przyjęcie spójnego modelu rozwoju.

Przedstawiony w raporcie „POLSKA 2030” model polaryzacyjno-dyfuzyjny odpowiada wymogom metodologicznym związanym z wypracowaniem racjonalnych reguł rozwojowych, szczególnie w perspektywie terytorialnej. Wzbudził jednak liczne kontrowersje. Biorąc pod uwagę zgłaszane podczas dyskusji nad raportem „Polska 2030” sugestie, uznaliśmy potrzebę zmian i redefinicji modelu rozwoju. Długoterminowa perspektywa rozwoju Polski musi uwzględniać, kiedy opisujemy model rozwoju dodatkowe aspekty:

- fundamentalny z punktu widzenia równoczesności odpowiedzi na dwa wyzwania: odrabianie zaległości cywilizacyjnych (infrastruktura, czy modernizacja gospodarki) oraz budowanie nowych przewag konkurencyjnych opartych o szeroko pojęty kapitał intelektualny, czyli budowanie podstaw dla innowacyjności kraju: **model solidarności między zasadą wyrównywania szans a konkurencyjnością, model solidarności innowacyjnej, gdzie w celu realnego wzrostu znaczenia innowacji i stworzenia nowych przewag konkurencyjnych należy inwestować w edukację i kreatywność,**
- priorytetowy ze względu na dysproporcje w rozwoju terytorialnym, **model równoważenia rozwoju**, czyli **solidarności między regionami,**
- kluczowy ze względu na przebieg procesów społecznych oraz wyzwania demograficzne model **solidarności międzypokoleniowej.**

Przyjęty zatem model rozwoju w DŁUGOOKRESOWEJ STRATEGII ROZWOJU KRAJU „POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI” - opiera się o zasadę solidarności pokoleniowej, terytorialnej oraz innowacyjnej (solidarność zasady wyrównywania szans i konkurencyjności w celu innowacyjności). Istnieje znacząca współzależność między tymi rodzajami solidarności.

Pojęcie „trzeciej fali” kojarzy się ze słynną książką Alвина Tofflera z 1980 roku². Praca ta inicjowała 30 lat temu dyskusję nad zdefiniowaniem fazy rozwoju ludzkości po okresie rozwoju agrarnego oraz industrialnego, kiedy wyłaniały się w procesach gospodarczych i społecznych zręby fazy post-industrialnej. W tym samym czasie, w Polsce dzięki „Solidarności”, zapoczątkowano proces przemian prowadzący do powrotu kraju na trakt rozwojowy zgodny z procesami cywilizacyjnymi świata. Przez ostatnie 30 lat zmieniło się wiele w świecie i w Polsce. Zmiany technologiczne, gospodarcze przesądziły o post-industrialnym modelu rozwoju, chociaż niekoniecznie w wymiarach prognozowanych przez Tofflera. Z kolei zmiany ustrojowe w Polsce po 1989 roku przesądziły o trybie przekształceń naszego kraju. Dlatego można powiedzieć, uznając wszystkie zastrzeżenia i ogólny charakter twierdzeń Alвина Tofflera, że odrabiając zaległości rozwojowe w stosunku do świata, zarazem musimy wzmacniać własne siły przyspieszające przemiany w sensie pozytywnym. Przejmując określenie Tofflera w sensie metaforycznym, możemy obecnie, po zakończeniu procesu transformacji definiować polską „trzecią falę”. **Po fali nowoczesności, jaką przyniósł krajowi proces industrializacji powojennej, po drugiej fali nowoczesności, jaką wniosła transformacja zmieniając zasady funkcjonowania gospodarki z centralnie planowanej na rynkową i w kierunku post industrialnym, ze specyficznym wykorzystaniem efektów dwóch „boomów”: edukacyjnego i przedsiębiorczości - przychodzi czas na trzecią falę nowoczesności tak, by po uzyskaniu nowych przewag konkurencyjnych uniknąć zagrożenia peryferyzacją Polski i stać się liderem w wielu obszarach na przyszłość.**

Jesteśmy w szczególnym momencie, kiedy po sukcesie transformacji musimy sformułować cele i zadania tak, by dokonać skoku cywilizacyjnego modernizującego Polskę. To oznacza, iż trzeba zdefiniować warunki dla budowy nowych przewag konkurencyjnych i tworzyć przesłanki dla rozwoju poprzez innowacyjność i kreatywność. Chcemy to osiągnąć nie tylko poprzez wsparcie liderów-innowatorów, ale tworzenie szerokiej bazy dla wyławiania talentów oraz rozpowszechnianie postaw innowacyjnych we wszystkich dziedzinach życia i gospodarki, wykorzystując m.in. narzędzia systemu edukacji oraz przyspieszonego impetu Polski Cyfrowej.

Jesteśmy także w szczególnym momencie, jeśli chodzi o świadomość skali zróżnicowania terytorialnego w Polsce – dysproporcji w szansach rozwojowych. Ale zarazem, dzięki krajowemu wkładowi i długoterminowej polityce regionalnej oraz dzięki środkom UE w ramach szeroko pojmowanej polityki spójności możemy nakreślać cele i działania na rzecz neutralizacji różnic i wyrównywania tych szans.

I jesteśmy w szczególnym momencie, kiedy pierwszy powojenny wyż demograficzny będzie powoli zmniejszał zaangażowanie publiczne i aktywność zawodową, zaś drugi powojenny wyż demograficzny wkracza już w całość pełni w życie zawodowe i społeczne. Relacja między tymi pokoleniami, umiejętność dzielenia się zadaniami oraz kooperacja będą wyznacznikiem uzyskiwanej lub nie, wartości dodanej z pozytywnej wymiany generacyjnej.

8. Problem różnic między obszarami kraju, nierównomierność tempa rozwoju – to sprawa fundamentalna. Jej rozwiązanie stanowić powinno priorytet rozwojowy w sensie rozumienia wagi wymiaru terytorialnego w rozwoju. Nie można przecież nie dostrzegać faktu istniejącej polaryzacji

² Alvin Toffler. 1980. *The Third Wave*. New York: Morrow.

między centrami wzrostu, takimi jak duże miasta (10 obszarów metropolitalnych – w 2007. dało 51,3% PKB) a obszarami z mniejszym dzisiaj potencjałem: infrastrukturalnym, ekonomicznym, ludzkim, intelektualnym, społecznym etc. Peryferyjność nie jest cechą zawinioną – ani przez mieszkańców, ani przez obecne, działające od 1989 roku, władze publiczne. Wynika przede wszystkim z wielowarstwowych doświadczeń i zapóźnień historycznych. W przedstawianej koncepcji perspektywa polaryzacyjna nie jest więc na pewno preferencją „warszawocentryzmu”, wręcz odwrotnie. Docelowo **chodzi bowiem o szeroką sieć metropolitalną związaną wspólnymi funkcjami, co precyzyjnie nazwać można policentryzmem metropolii sieciowej jako wynikiem procesów integracji funkcjonalnej**. Żeby jednak można było mówić o podjęciu działań na rzecz tworzenia metropolii sieciowej, najpierw należy wdrożyć pakiet rozwiązań fundujących nowoczesną politykę miejską w jej różnorodnych wymiarach: od aspektów prawno-instytucjonalnych po zasady funkcjonowania i dostępności infrastruktury miejskiej starego i nowego typu oraz jakości przestrzeni publicznej w tych ośrodkach.

Terytorialne równoważenie rozwoju (inaczej dyfuzja) jest więc zadaniem. Jego istotą jest zarówno dyfuzja – rozprzestrzenianie korzyści płynących z rozwojowej części „biegunów wzrostu”, i jeszcze zdolność do absorpcji przez obszary znajdujące się po słabszej na dziś stronie „biegunów wzrostu” tego, co prorozwojowe. **Poszukiwanie odpowiednich i skutecznych narzędzi dla realizacji tego zadania oznacza tworzenie z jednej strony warunków dla szerokiego promieniowania i rozprzestrzeniania się sukcesów centrów wzrostu, jak i wysiłek na rzecz wyrównywania szans poprzez rozbudzenie potencjałów rozwojowych obszarów i centrów lokalnych oraz regionalnych (dzięki alokacji odpowiednich środków finansowych, czy to z funduszy europejskich, czy w ramach krajowej strategii rozwoju regionalnego) o gorszych na dziś parametrach, z uwzględnieniem ich tożsamości, tradycji, własnych sił**. Tak pojmowany proces nie jest „kolonizacją”, ale przede wszystkim upodmiotowieniem. **Dla terytorialnego równoważenia rozwoju** niezbędny jest efekt synergii rozwojowej płynący ze wzrostu znaczenia Warszawy w układzie konkurencji europejskiej, wzrostu znaczenia i pozytywnego promieniowania miast na regiony i obszary w określonej, geograficznej odległości (co może się odnosić do koncepcji regionu metropolitalnego), ale i twórczej wymiany między terytoriami o różnym stopniu rozwoju ekonomiczno-społecznego.

A zatem, **istotą prezentowanego podejścia jest budowanie potencjału terytorialnego równoważenia rozwoju, czyli dyfuzji (gotowość w ośrodkach peryferyjnych do absorpcji impulsów pro wzrostowych) przy jednoczesnym wsparciu rozwoju konkurencyjności „biegunów wzrostu”. Powstająca, wielokierunkowa interakcja łączy cel spójności terytorialnej z konkurencyjnością opartą o innowacyjność**.

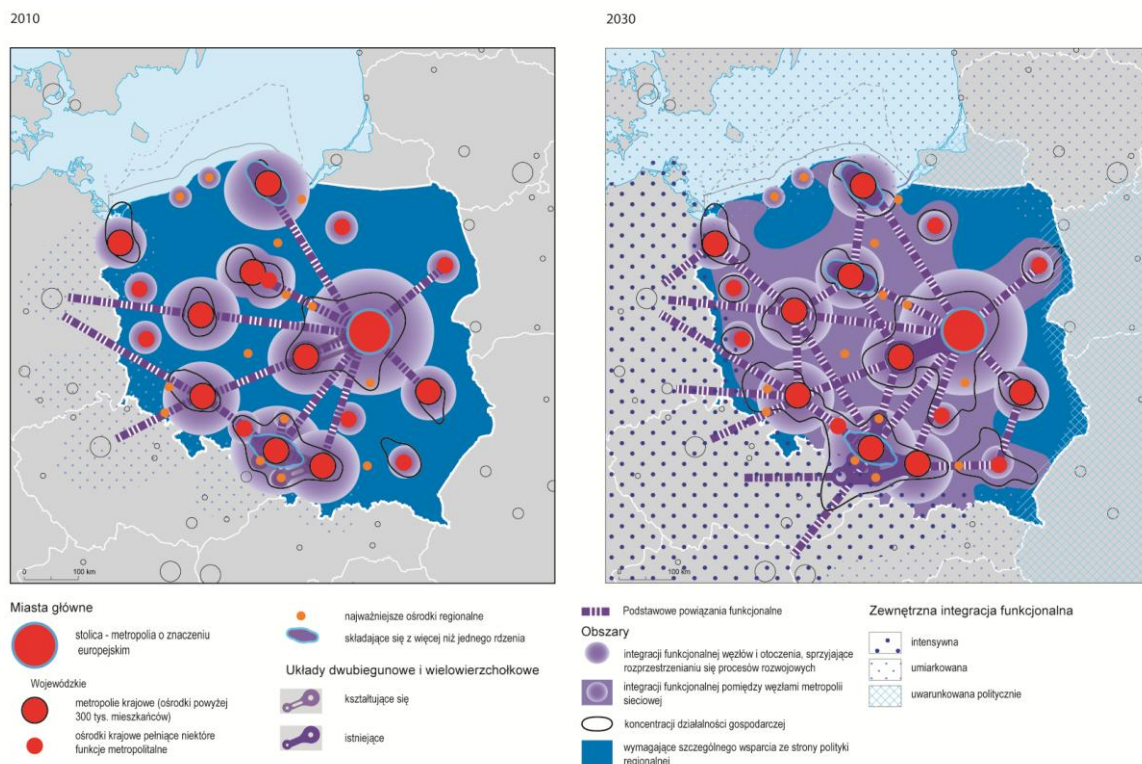
9. Z punktu widzenia długofalowych wyzwań, jakie stoją przed Polską, warto zauważyć szczególną rolę geografii oraz generacji rozwoju. Najważniejszym zadaniem w perspektywie 2030 r. jest pomniejszenie skali różnicowań (w jakości życia i potencjale wzrostu) występujących między poszczególnymi częściami terytorium kraju oraz neutralizacja społecznych skutków tych różnic, rzutujących na nierówności społeczne. Drugim, równie istotnym zadaniem jest stworzenie warunków do dobrego życia dla młodego pokolenia (drugiego wyżu demograficznego po wojnie), dzielącego się na kilka kręgów generacyjnych, wchodzącego w życie dorosłe od pewnego czasu, a po 2020 roku najpewniej przejmującego w pełni rolę przywódczą w życiu publicznym. Od tego pokolenia zależy, czy

damy sobie radę z wyzwaniami demograficznymi poprzez jego większą aktywność zawodową, ale i otwartość na wymianę między generacyjną w duchu solidarności pokoleń, czyli warunkami dla „silver economy” (zwaną niekiedy w spolszczonej wersji „srebrną gospodarką”) dla starszej części populacji (dłuższa praca, ale i lepsze warunki życia na starość). Ważne jest również włączanie starszej części społeczeństwa w budowanie nowych i nowoczesnych przewag konkurencyjnych (neutralizacja luki technologiczno-cywilizacyjnej między ludźmi w różnym wieku). Strategię srebrnej gospodarki nastawioną na potrzeby starzejącej się populacji można budować w różnoraki sposób: jako dostosowanie jednostronne (projekcja potrzeb i branie pod uwagę zmian demograficznych), jako dostosowanie kompleksowe (przygotowanie społeczeństwa w ciągu całego życia do dłuższego jego trwania – odpowiednia polityka edukacyjna, zdrowotna, dostęp do technologii, wysokiej produktywności praca i oferta nowych rozwiązań emerytalnych) i w formie aktywnego działania prewencyjnego (polityka prokreacyjna i migracyjna). W praktyce oznaczać to musi łączenie różnych form dostosowań i działań ze sobą.

W obu tych obszarach – geografii i generacji rozwoju niezbędny jest mechanizm solidarnego równoważenia rozwoju. **Symbolicznym dowodem na skuteczność obranej drogi będzie z jednej strony funkcjonowanie w 2030 roku metropolii sieciowej w Polsce, a zarazem w pełni twórcze i wspomagające rozwój istnienie wielopokoleniowego społeczeństwa sied.**

10. Dla realizacji celów związanych z geografią rozwoju istotna jest taka polityka, która wykorzystując mechanizm terytorialnego równoważenia rozwoju, skupiona będzie na wzmocnieniu procesów integracyjnych i powiązań funkcjonalnych (co pokazują dwie poniższe mapy Polski – dla 2010 roku oraz dla 2030 roku). Widać, jak olbrzymią siłę rozwojową ma stolica kraju, a dyfuzja poza oddziaływaniem Warszawy obejmuje tylko relacje między Wrocławiem i metropolitalnymi obszarami Krakowa i Katowic, już obecnie silnie zintegrowanych. Większość obszarów funkcjonuje poza tymi powiązaniem. Dopiero w 2030 roku widoczne są efekty wielowymiarowej dyfuzji i powiązań między poszerzonymi obszarami integracji w relacjach między metropoliami (także np. Kraków/ Rzeszów oraz Rzeszów/ Lublin, czy Poznań/ Toruń – Bydgoszcz, czy Toruń- Bydgoszcz/ Łódź, Łódź/ Katowice etc.). Rośnie skala powiązań, a także pozytywne oddziaływanie zewnętrznych relacji (Ukraina, Rosja). Problemy większej skali pojawiają się jednak w Olsztynie, Koszalinie i Słupsku, Gorzowie i Zielonej Górze, a to wymaga zharmonizowanych, skoncentrowanych działań i dobrej interwencji. Choć trzeba pamiętać, że nawet przy intensyfikacji polityki dyfuzji i wzroście nakładów – pozostaną obszary zagrożone dystansem funkcjonalnym i niskim poziomem zintegrowania.

Rysunek 2. Ośrodki miejskie – policentryczna struktura systemu osadniczego

Źródło: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. 2011. *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*.

Aby powstała sieć powiązanych ze sobą miast konieczne jest wypracowanie zasad nowoczesnej polityki miejskiej. Miasta polskie rozwijają się w relatywnie szybkim tempie, a sama Warszawa wnosi do krajowego PKB ok. 17%, aglomeracja śląska prawie 9%, Poznań i Kraków powyżej 4%, Trójmiasto i Wrocław ok. 3.7%, Łódź - 3.2%. W ostatnich latach szybko przyrastał indeks rozwoju gospodarczego Wrocławia, a przeciętna wartość siedmiu kapitałów (od materialnego po społeczny) urosła najszybciej w latach 2006 – 2010 w Trójmieście, Lublinie i Białymstoku³. Z myślą o kluczowych rozwiązaniach dla polityki miejskiej trzeba pamiętać o zmianie funkcji gospodarczych miast, o ich postindustrialnym charakterze, o prymacie rozwoju usług nad przemysłem, przenoszącym się do klastrów na obrzeżach miejskich lub na tereny rolniczo-przemysłowe wręcz wokół miast, które w ten sposób powiększają swoją powierzchnię. Ważny jest rozwój podstawowej infrastruktury miejskiej (komunikacja, kanalizacja, oświetlenie etc.), ale i nowej – związanej z przestrzeniami promującymi aktywne życie publiczne, umożliwiającymi interakcje, wyzwajającymi kreatywność, podnoszącymi jakość życia, tworzącymi warunki dla nowych form spędzania wolnego czasu (ang. *leisure time*) w mieście, nowymi rodzajami dzielnic mieszkaniowych. Usytuowanie miasta w relacji do lotniska nabiera specjalnego znaczenia, bo w perspektywie do 2030 skala przewozu towarów transportem lotniczym wzrośnie w UE o 370%⁴. Lotniska – huby stają się dziś centrami tworzącymi sieć miejską wokół siebie (swoiste aerotropolis⁵). W tym kontekście warto zanalizować ponownie, jak metropolitalna sieć oparta o integrację funkcjonalną będzie wyglądała w Polsce właśnie w odniesieniu do dostępności sieci lotniczych.

³ PwC. 2011. *Raport na temat wielkich miast Polski*. Warszawa: PwC.

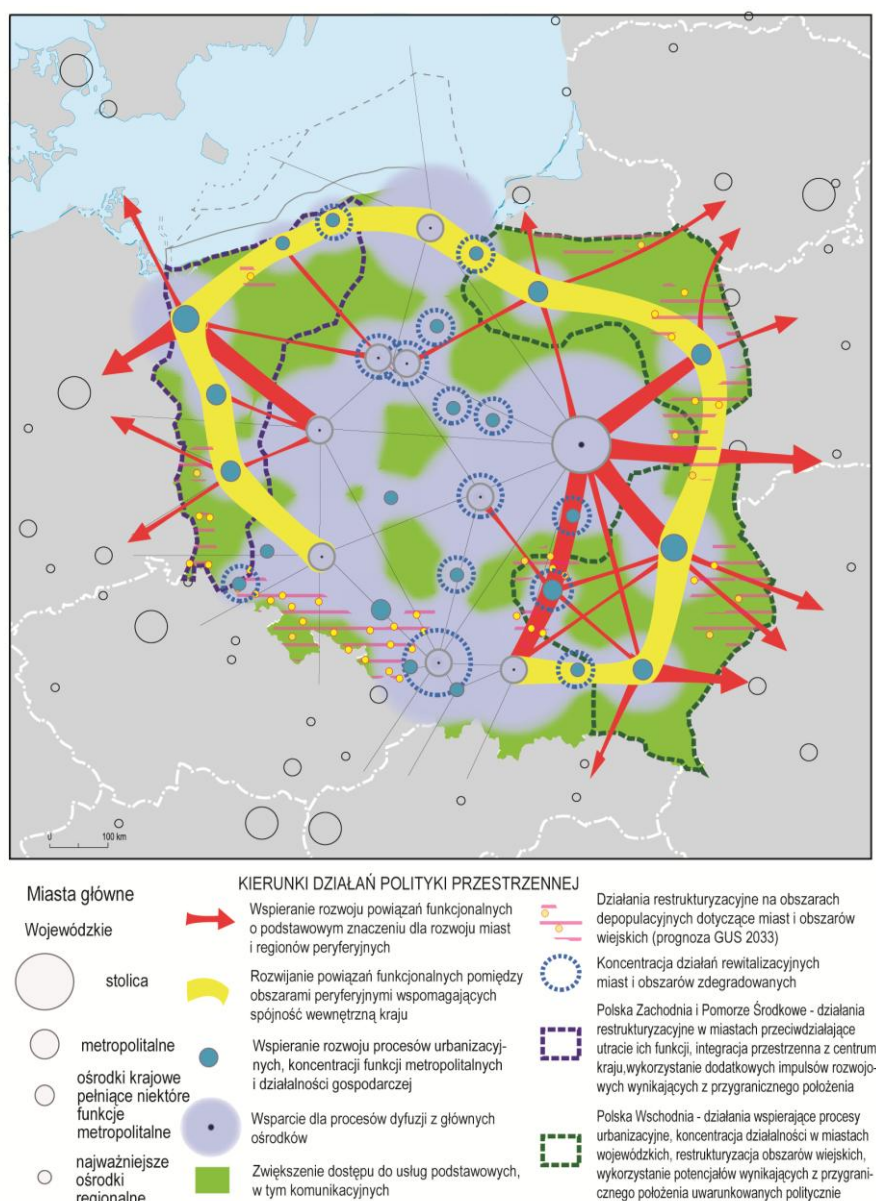
⁴ Ministerstwo Infrastruktury. 2011. *Strategia rozwoju transportu do 2020 r.*

⁵ John D. Kasarda, Greg Lindsay. 2011. *Aerotropolis: The Way we'll live next*. London: Allen Lane Uk.

Niezbędne staje się również dostrzeżenie potencjału kreatywności w wielkomiejskich uczelniach, sieciach kulturowych, kreowaniu nowoczesnych „prosumentów” (producent i konsument kultury zarazem - dzięki możliwościom Internetu). Kluczowe jest sensowne podjęcie wyzwania dopasowania instytucji miasta i jego oferty do potrzeb ludzkich i społecznych związanych z cyklem życia, także ze starzeniem się społeczeństw wielkomiejskich. Wymienione tutaj aspekty kształtujące politykę miejską muszą znaleźć odzwierciedlenie w rozwiązaniach legislacyjnych i instytucjonalnych, jeśli chcemy by cele dyfuzyjne wskazane dla miast w odniesieniu do rozwoju całego kraju zostały zrealizowane.

W rezultacie obraz kraju powinien w 2030 roku wyglądać, jak poniżej. Widać tutaj zręby metropolii sieciowej i siły dyfuzji:

Rysunek 3. Kierunki działań polityki przestrzennej w ramach mechanizmu polaryzacyjno – dyfuzyjnego równoważenia rozwoju

Źródło: MRR. 2011.

Kluczowe dla osiągnięcia wskazywanego poziomu integracji i powiązań funkcjonalnych są inwestycje gwarantujące dostępność transportową dla mieszkańców regionu każdego ośrodka wojewódzkiego w czasie do 60 minut. Jest to ważne zarówno dla mobilności pracy, wymiany gospodarczej, jak i edukacji oraz udziału w kulturze. Mobilność, szczególnie mobilność wahadłowa (codzienne dojazdy do i powroty z miast) oraz dywersyfikacja źródeł kreowania zatrudnienia oraz jego typów będzie sprzyjać usamodzielnieniu ekonomicznemu rodzin (obecnie 37% strumieni dochodowych do rodzin wiejskich pochodzi z transferów społecznych). Ale stanie się to możliwe dopiero po wzmocnieniu potencjału rozwojowego ośrodków lokalnych. To z kolei wymaga wyrównania poziomu cywilizacyjnego zamieszkiwania na różnych obszarach, rozwoju usług dobra publicznego (dostępu, standaryzacji i poprawy jakości), pełnego wykorzystania sieci teleinformatycznych, wyższej jakości i zróżnicowania szkół wyższych, rewitalizacji miast i miasteczek oraz poszerzenia udziału przedsiębiorców i kapitału prywatnego w finansowaniu badań i rozwoju. Terytorialna perspektywa spojrzenia wymaga szczególnego uwzględnienia w decyzjach na rzecz przyszłego rozwoju sytuacji w Polsce Wschodniej oraz regionie zachodniopomorskim, którego parametry wymagają poprawy, jeśli niezbędny jest odpowiedni poziom integracji tego regionu z pozostałymi częściami kraju, w tym i z pasem północno nadmorskim. Trzeba zresztą na nowo postawić kwestie dotyczące wykorzystania Morza Bałtyckiego jako czynnika rozwoju (wymiana handlowa wzdłuż wybrzeża, w basenie tego Morza, ze światem, czy np. europejsko konkurencyjne porty jako okna na świat i bramy do handlu z całą Europą Środkowo-Wschodnią).

Kiedy obserwujemy, jak w ostatnich 10 latach zmieniła się struktura społeczno-zawodowa mieszkańców obszarów wiejskich, i dostrzegamy, że udział osób z wyższym wykształceniem wzrósł z 1.8% do 7.5%, a rolników jest 13%, gdy pracowników usług 15%, robotników niżej i wyżej wykwalifikowanych 17%, a przedsiębiorców i przedstawicieli nowej klasy średniej 7%, to rozumiemy olbrzymią skalę zmian społecznych polskiej wsi. **Do tej pory najczęściej definiowaliśmy „wiejskość” przez rolnictwo – obecnie należy zadać pytanie o to, co składa się na nową kompozycję „wiejskości”, czyli jak rodzi się nowe otoczenie dla modernizującego się rolnictwa w różnych dziedzinach gospodarki i aktywności zawodowej.** Należy także mocno podkreślać kwestię szans, które tworzą nowe typy miejsc pracy na obszarach wiejskich, zorientowane na turystykę, ekologię, czy te powiązane z telepracą w różnych dziedzinach. Z jednej zatem strony stymulacji wymaga dalsza modernizacja rolnictwa dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego Polski (wzrost wydajności produkcji, zachowanie potencjału produkcyjnego oraz promocja produkcji i konsumpcji żywności wysokiej jakości), co wydaje się we współczesnym świecie kluczowe przy rosnącej konkurencji o żywność wraz ze wzrostem populacji globu (wg. najnowszych raportów ONZ, ok. 10 mld ludności w 2100 roku). Z drugiej stałe pobudzanie wzrostu poziomu cywilizacyjnego życia na wsi oraz tworzenie warunków dla powstawania produktywnych, nowych miejsc pracy, powiązane z poprawą jakości kapitału ludzkiego (od wczesnej edukacji przedszkolnej poczynając). W rezultacie takich działań oraz dzięki promieniowaniu efektów rozwojowych z ośrodków miejskich, nastąpi przyspieszenie procesów wzrostu dochodów – co zarazem uruchomi realną potrzebę modernizacji systemu zabezpieczenia społecznego (KRUS), bardziej dopasowanego do rosnących dochodów mieszkańców wsi i zróżnicowania się ich źródeł.

Dla tak pojmowanej geografii rozwoju istotne mogą okazać się procesy migracji związane z mobilnością przestrzenno-zawodową, jak i alokacja zasobów w stronę zamieszkiwania na terenach wiejskich (proces obserwowany obecnie). Nie ma więc prognozy przewidującej na większą skalę

zmiany, jeśli chodzi o proporcję mieszkających na wsi, czy w miastach, aczkolwiek ze względu na procesy integracji terenów definiowanych dziś administracyjnie jako wiejskie, wzrośnie poziom urbanizacji.

11. Sukces transformacji w Polsce dokonał się w głównej mierze dzięki innowatorom szeroko pojętego pokolenia „Solidarności”, które u początków transformacji było już osadzone zawodowo, choć w nim właśnie dokonały się najgłębsze procesy adaptacyjne do nowych warunków życia: demokracji i rynku. Jest fenomenem, iż różne roczniki tego pokolenia sprawują władzę od 1989 roku i mają szansę czynić to jeszcze przez kilka lat, a być może - nawet dwie kadencje parlamentarne. **Jednak w perspektywie połowy czasu do 2030 roku rozpocząć się powinna na dużą skalę (choćby ze względów demograficznych) wymiana pokoleniowa w elitach przywódczych różnych instytucji publicznych.** W obszarze zarządzania gospodarką widać ją już o obecnie.

Dla rozwoju ważne jest, jakie wartości i siły niesie ze sobą nowe pokolenie, na które (zgodnie z metodologią badań nad pokoleniami) składa się kilka generacji. Niewątpliwie jest to pokolenie, którego doświadczenia mają specjalny charakter. Będący jego udziałem awans społeczny nie mieści się w istniejących ramach dotychczasowych stosunków społecznych. Zostało ono zmuszone do samodzielnych, odpowiedzialnych decyzji i wyborów bez możliwości wsparcia ze strony dorosłych, których wyobrażenia w niewystarczającym stopniu przystaje do wyzwań dynamicznie zmieniającego się świata. W tym sensie można mówić o nich „porzucona (pozostawiona własnym wyborom i odpowiedzialności) generacja”. Choć konsumpcyjnie nastawieni wyznają coraz wyraźniej postmaterialistyczny profil wartości. Pragmatyzm życiowego postępowania łączą z roszczeniem szczerości i prawdy. Demonstrowany na zewnątrz indyferentyzm skrywa głęboką nieobojętność w kwestii preferowanego modelu społeczeństwa i gospodarki.

Strukturalne przesłanki socjalizacji tego pokolenia określa doświadczenie głębokich i radykalnych przemian („eksplozji”) systemu i ustroju, demograficznej eksplozji młodości, eksplozji oświatowej, gwałtownego i nieskrępowanego otwarcia na inne kultury, radykalnej dekompozycji statusu społecznego rodziców, rewolucji informatycznej czy - wreszcie - globalnego kryzysu gospodarczego o niespotykanych wcześniej rozmiarach i bezprecedensowym charakterze. Skrótową charakterystykę tego pokolenia można ująć następująco:

- Dominująca jego część przejawia wysokie aspiracje edukacyjne i życiowe, co zasadniczo zmienia i będzie zmieniało stosunek do państwa, jakości życia, zdrowia, jak również będzie przekształcało dalej strukturę społeczną i wzorce aktywności ekonomicznej. Jednym z kluczowych doświadczeń transformacji jest to, iż wykształcenie stało się najistotniejszym czynnikiem dywersyfikującym społecznie, a zarazem – przy efektywnej edukacyjnej polityce publicznej - staje się głównym narzędziem wyrównywania szans, poprzez redukcję deficytów w kapitale kulturowym, jaką nieść może szkoła i nauczanie.
- Zarazem widać, jak niedawno zaczęły zmieniać się i racjonalizować strategie edukacyjne młodych, co ujawnia się w przemianach preferencji w wyborze szkoły dokonywanym ze względu na status rodziny pochodzenia.

Tabela 6. Zmiany preferencji w wyborze szkoły a status rodziny pochodzenia

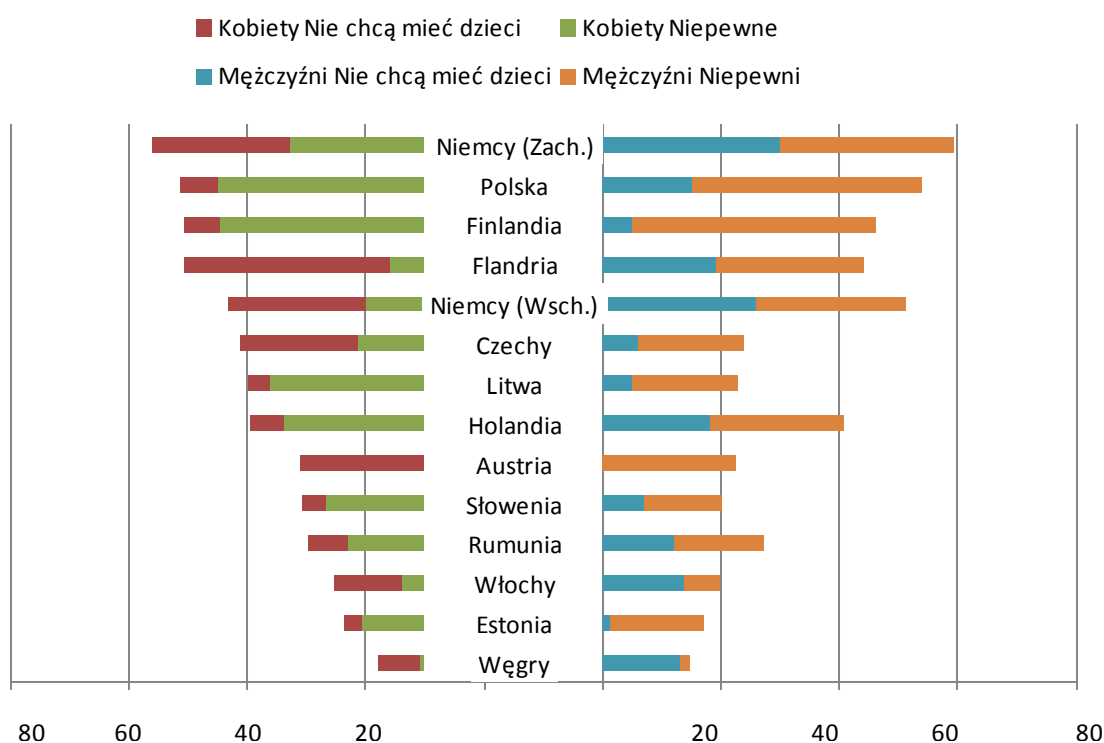
Typ szkoły	Status społeczny rodziny					
	2003			2009		
	Niski	Średni	Wysoki	Niski	Średni	Wysoki
ZSZ	22,2	6,8	1,7	20,0	8,3	2,3
LP,T	40,3	30,6	9,9	49,4	38,0	11,9
LO	37,5	62,5	88,4	30,6	53,7	85,8
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Jarosław Domański. 2010. *Społeczne i środowiskowe uwarunkowania dróg szkolnych młodzieży – dynamika zmian*, Warszawa: IRWiR PAN.

- Orientacja na zaspakajanie potrzeb konsumpcyjnych, wynikająca z socjalizacji do kultury różnorodności i dobrobytu jest tak silna, iż zachowania konsumpcyjne polskiej młodzieży wykazują odporność na zmienność koniunktury, co jest fenomenem europejskim, a zarazem ważnym czynnikiem dynamizowania rynku – sprzężone z procesem „nastolatyzacji” i lansowanym kultem młodości wśród dorosłych, zmienia style życia, pobudza konsumpcję, a więc – finalnie - i wzrost gospodarczy.
- To pokolenie nie ma kompleksów wobec rówieśników ze świata - jest to pierwsze od stuleci polskie pokolenie bez doświadczenia luki kulturowej, czy technologicznej w porównaniu z młodymi z innych, rozwiniętych krajów.
- Ma umiejętność indywidualizacji strategii życiowych, pozwalającą nie utracić wagi życiowych celów mimo nie zawsze sprzyjających okoliczności (przykładem dostrzeżenie roli edukacji czy szans, jakie daje trudne doświadczenie emigracji zarobkowej po 2004 roku).
- Kapitały wyniesione z domu rodzinnego, ale i osobisty wysiłek oraz ambicje młodych ludzi sprawiają, że w pokoleniu tym istnieją grupy innowacyjnie zorientowane nie tylko tam, gdzie są korzystne warunki startu życiowego, ale wewnątrz różnych kategorii społecznych i środowisk.
- W tym pokoleniu widać jak dalece zaawansowane są – typowe dla krajów rozwiniętych – procesy deinstytucjonalizacji rodziny. Zmiany w kulturowych wzorcach seksualności, wysokie wartościowanie wolności i indywidualności w połączeniu z nowymi cywilizacyjnymi wyzwaniami i problemami (nieokreślona i niepewna przyszłość, strukturalne – związane z sytuacją na rynku pracy – ograniczenia w osiągnięciu statusu dorosłej osoby) sprawiają, że podstawowym dylematem młodego Polaka staje się dziś wybór między samodzielnością życiową (którą gwarantuje znalezienie pracy i dbałość o karierę zawodową), a założeniem rodziny (uważanej za warunek życiowego szczęścia). Wybór pada na samodzielność życiową i – coraz częściej – testowanie alternatywnych form życia rodzinnego (bycia razem) bez formalizowania związków.
- Problem ten, stanowiący część szerszego syndromu zjawisk, określanego mianem „kryzysu ćwierćwiecza” (niepokoju ludzi w wieku 25+ wynikającego z ciężaru decyzji, jakie muszą podjąć w obliczu trudnych dylematów życiowych i barier w realizacji celów) coraz częściej znajduje ujście w strategii nieopuszczania lub szybkiego powrotu dorosłych ludzi do rodzinnego gniazda (kwestia, której problematyczność rośnie w całej UE).

- Narasta problem transferu między edukacją a rynkiem pracy i podjęciem samodzielnego życia (co wynika i z barier w systemie edukacji, ciągle słabo dostosowanym do wymogów zmiennego rynku pracy, i z problemów rynku pracy, wciąż wykazującego się niską absorpcyjnością młodej siły roboczej). Jest szczególnie ważne, by start zawodowy młodej generacji - jakkolwiek w warunkach maksymalnie elastycznych, bo to zwiększa szansę znalezienia pracy, z czasem przekształcał się w ścieżkę stabilizacji zawodowej i pozycji na rynku pracy (zagrożeniem jest trwały dualizm na rynku pracy), co pozwoliłoby zwiększyć poczucie pewności (dostęp do kredytów, możliwości stałego podnoszenia kwalifikacji, etc.) , tak istotne dla samodzielności i np. decyzji prokreacyjnych.
- Pokolenie to cechuje wysoki (wyższy niż w krajach zachodnich) poziom deklaracji chęci posiadania dzieci, ale i większa ostrożność w strategiach życiowych, jeśli chodzi o decyzje dotyczące dzietności. Decyzje te uzależniane są od warunków do opieki, wychowania i stworzenia dzieciom szans rozwojowych w przyszłości. Średni wiek matki w chwili porodu jest w Polsce ciągle niższy od przeciętnego w UE (Polska – 28,6, a UE - 30 lat w 2009), ale trend w przesuwaniu tego wieku jest wyraźny. Zarazem, w UE poza formalnymi małżeństwami rodzi się ok. 40%, a w Polsce 20% dzieci. Relatywnie stabilna jest liczba małżeństw na 1000 mieszkańców i przedziwna dynamika wzrostu rozwodów. Wszystkie te czynniki zwiększają siłę potencjału demograficznego Polski, mimo zachodzących zmian kulturowych, ale nie uchronią jej przed negatywnymi skutkami starzenia się społeczeństwa w trzeciej dekadzie XXI wieku.

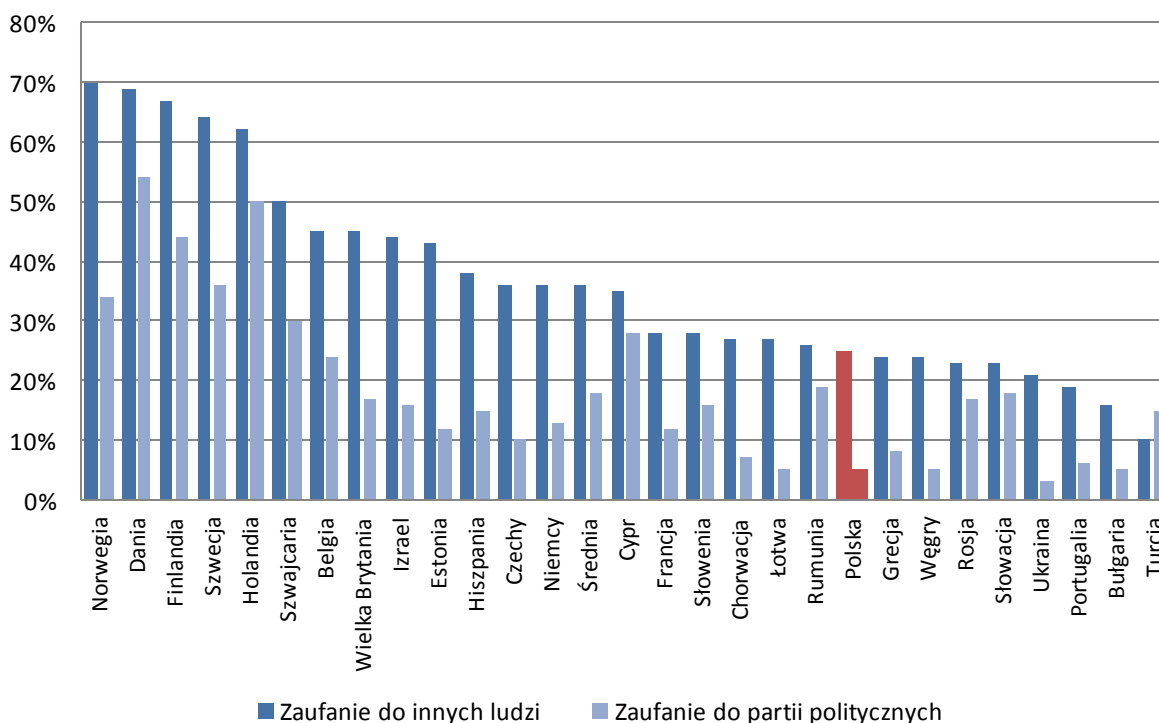
Rysunek 4. Udział deklarujących niepewność i niechęć posiadania dzieci (w %)

Źródło: European Society of Human Reproduction and Embryology. 2010. "Europe: The Continent with Lowest Fertility." *Human Reproduction Update* 16 No. 6: 599.

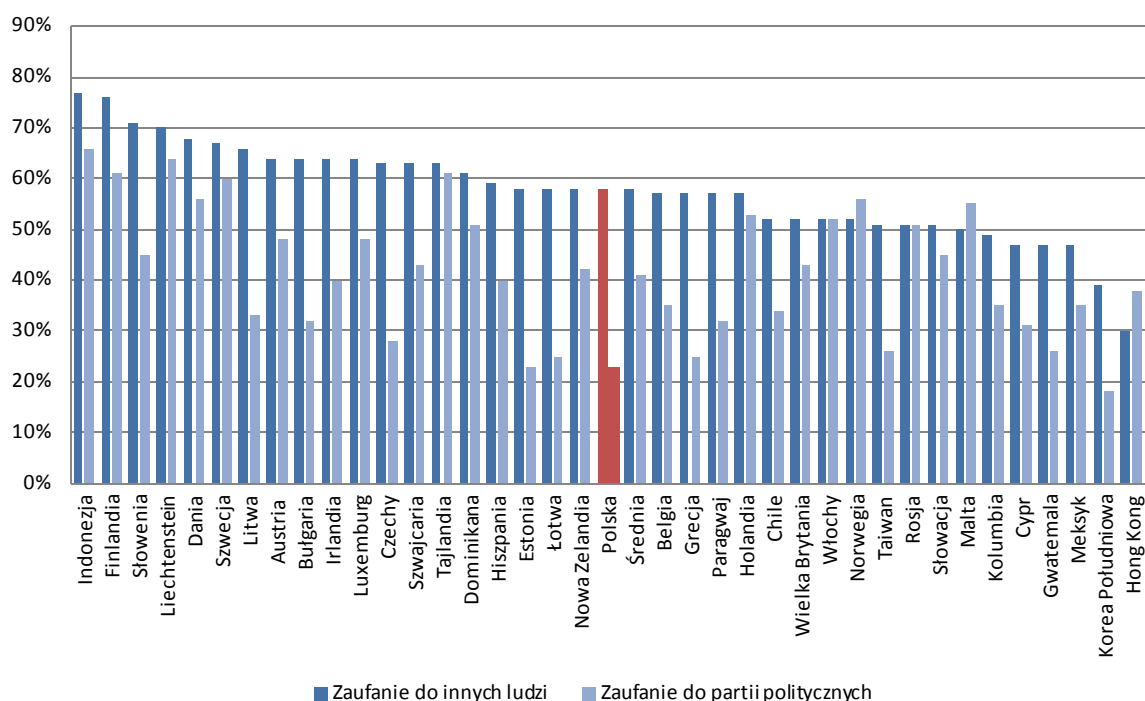
- Silne dostrzeganie i respektowanie, o wiele bardziej niż przez starsze generacje, potrzeby równowagi między pracą zawodową i życiem osobistym nie zmienia pozytywnego nastawienia do pracy, ale radykalnie zwiększa znaczenie czasu wolnego (sposób spędzania *leisure time* tych generacji nabiera jeszcze większego znaczenia ekonomicznego). W tym kontekście warto rozumieć (z myślą o programach nastawionych na wsparcie uczestnictwa w kulturze), iż współczesny udział w kulturze definiuje się jako udział w „kulturze maskuliny”, tzn. takiej, która funkcjonuje w obiegu masowym ze względu na dostępność, ale zarazem poprzez istnienie nisz dla grup adresatów, swoistą ekskluzywność, „klubowość”. W efekcie szczególnie młoda generacja odbiorców kultury jest „wszystkożema”, a ta „wszystkożerność” jest znacznikiem statusu społecznego, specjalnie w gronie młodej klasy średniej mieszkańców wielkich miast.
- Jest to pokolenie, które cechuje inne sytuowanie roli i obszaru wolności. Dla nich oazą wolności (o największym znaczeniu) oraz obszarem kreowania więzi społecznych jest sfera Internetu (w skrajnej wersji: Real jest obcy, a Sieć oswojona). Zarazem Internet w sposób konwergentny organizuje dostęp do innych mediów (dla osób do 25 roku życia źródłem informacji o świecie i Polsce w większym stopniu jest Internet niż telewizja). W Polsce to młode pokolenie będzie pierwszym tzw. pokoleniem sieci.
- O wiele większy, niż w generacjach starszych i przeciętnie w Polsce jest w młodym pokoleniu poziom otwartości i zaufania, co świadczy o wyższym potencjalnie kapitale społecznym i możliwościach jego wzrostu.

Rysunek 5. Udział osób deklarujących zaufanie do innych ludzi i do partii politycznych (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podst. European Social Survey 2008.

Rysunek 6. Udział młodych (14-latków) deklarujących zaufanie do innych osób i do partii politycznych (w %)

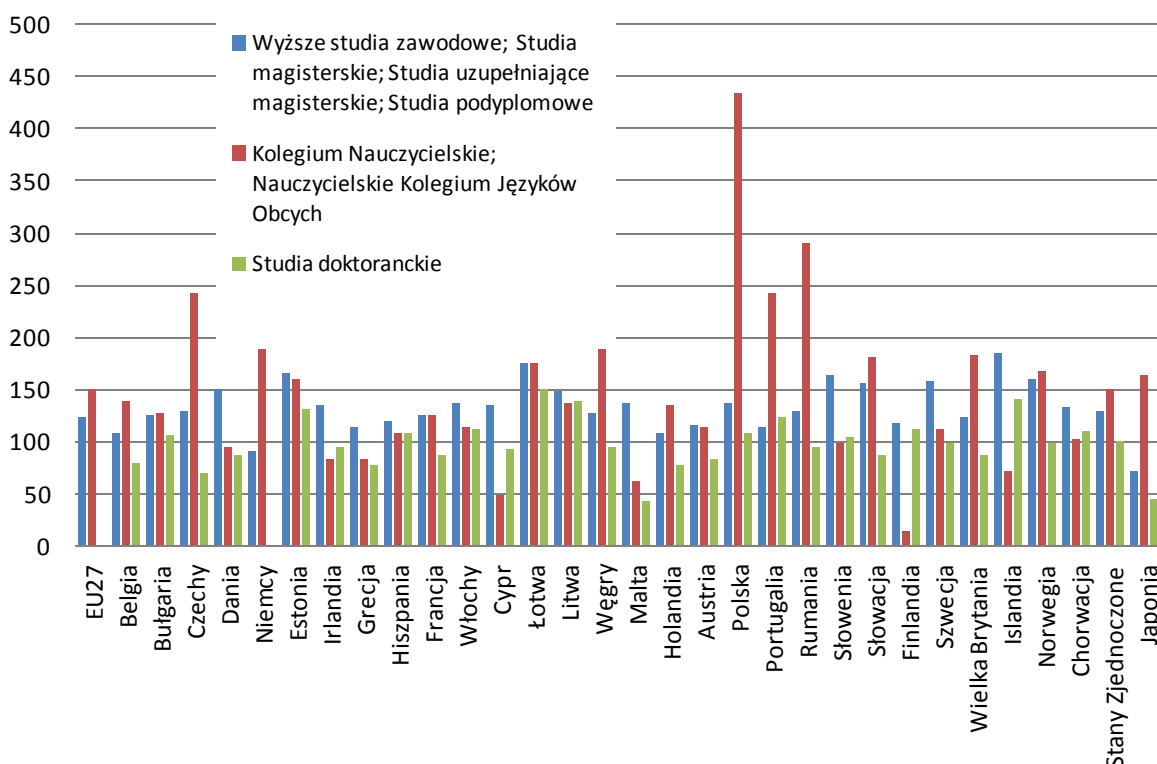
Źródło: International Association for the Evaluation of Educational Achievement. 2010. *Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study 2010*. Amsterdam: IEA.

- Umiejętne łączenie indywidualizmu (poziom rywalizacji w większej i mniejszej skali) ze zdolnością do kooperacji jest ważne zarówno dla wzrostu kapitału społecznego, jak i rozwoju kompetencji kluczowych we współczesnej i przyszłej gospodarce.
- Pokolenie to cechuje bardzo duże wewnętrzne zróżnicowanie, czego konsekwencją jest obecność również takich grup młodzieży, które nie radzą sobie z nowymi wyzwaniem. Jeśli nawet stanowią one w tym momencie mniejszość, musimy o nich myśleć, by mieli szansę włączenia się w główny nurt życia społecznego i nie stanowili w przyszłości problemu.

Przedstawione cechy generacyjne są istotne dla stworzenia energii społecznej ewolucyjnych przemian w Polsce, pozwalającej z jednej strony kreować nowe przewagi konkurencyjne, z drugiej nowy model życia społecznego. W perspektywie 2030 roku ma to znaczenie fundamentalne. Ale trzeba mieć świadomość, że wymaga to efektywnej polityki edukacji, poprawionych warunków startu zawodowego, wspierania rozwoju rodziny i dietności - co powiązane jest z rozwinięciem tych projektów, które zainicjowano w tych obszarach w 2008 roku. Po 1989 roku nie podjęto działań na rzecz wsparcia drugiego, powojennego wyżu demograficznego, który przechodził przez kolejne fazy budując własne strategie dostosowawcze – dzisiaj jednak wydaje się niezbędna odpowiednia polityka. Z jednej strony - wspierająca start zawodowy i dietność, z drugiej zaś - wyciągająca lekcje z „zaniechań” systemowych, tak by kolejne roczniki dzieci i młodych ludzi funkcjonowały w lepszych rozwojowo warunkach, bo taka inwestycja jest opłacalna. Przygotowany w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów raport „MŁODZI 2011” stanowi dobry punkt wyjścia do opracowania PAKIETU DLA MŁODYCH.

12. Istotnym czynnikiem rozwojowym jest również rosnący potencjał kobiet. Przemiany gospodarcze powodują, iż przeobrażeniu ulega rola mężczyzn zarówno w funkcjach zawodowych (spada znaczenie i dochodowość zatrudnienia w przemyśle, szczególnie w przemysłach starego typu, a rośnie funkcja usług, gdzie więcej szans na zatrudnienie mają kobiety), jak i społecznych (już obecnie w populacji kobiet jest o przeszło 800 tys. osób więcej z wyższym wykształceniem). Dzięki przebudzeniu kulturowemu budujące swój potencjał społeczny i ekonomiczny kobiety stają się liderami przemian w wielu dziedzinach, a aspiracje edukacyjne są tego wyrazistym dowodem:

Rysunek 7. Liczba studiujących kobiet przypadająca na 100 studiujących mężczyzn z uwzględnieniem różnych poziomów studiowania (2009)

Źródło: Opracowanie własne na podst. Eurostat.

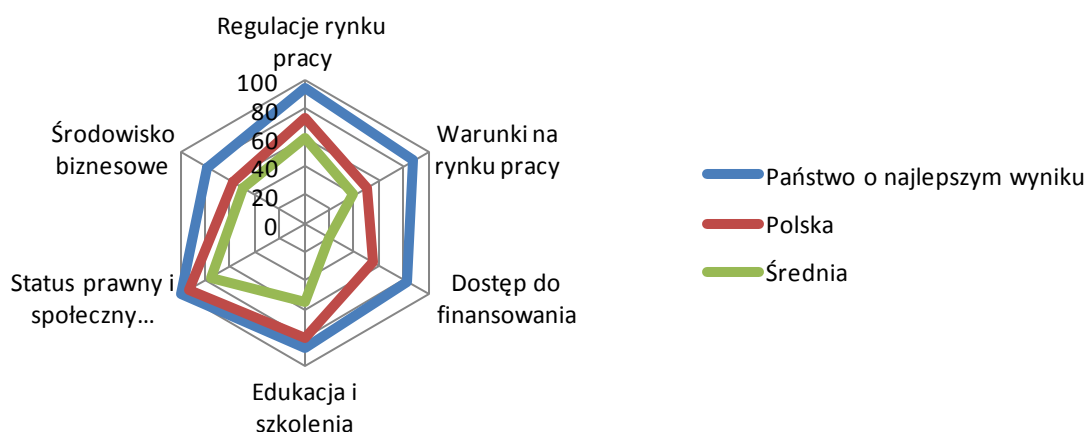
Poprawiają się, choć nie bez wielu jeszcze barier prawnych, instytucjonalnych, czy mentalnych, warunki wykorzystania potencjału kobiet w rozwoju kraju. W przygotowanym w 2010 roku po raz pierwszy indeksie i rankingu ekonomicznych szans kobiet, Polska zajęła 33 miejsce na 113 krajów. Porównywano tam sytuację kobiet w wymiarach: przepisy prawa i rynku pracy (Polska na 34 miejscu), realna sytuacja na rynku pracy (31 pozycja), dostęp do zdobycia finansowania (31 miejsce w rankingu), udział i pozycja w edukacji i szkoleniach (18 pozycja), społeczny i prawny status kobiet (27 miejsce), warunki rozwoju kobiet w środowisku biznesu (44 miejsce). Od krajów o najlepszych wynikach najbardziej odstawiamy w dziedzinie praktyk stosowanych na rynku pracy (m. in. warunki dla łączenia pracy i opieki nad dziećmi), dostępu do finansów i udziału w rozwoju biznesu. Przedstawia to poniższy zestaw danych:

Tabela 7. Wyniki Polski w rankingu Economist Intelligence Unit dotyczącego potencjału ekonomicznego kobiet

	Wynik	Miejsce		Wynik	Miejsce
Wynik sumaryczny	68	33	Edukacja i szkolenia	79,8	18
Regulacje i warunki na rynku pracy	61,8	30	Umiejętność czytania i pisania	99	11
Regulacje rynku pracy	73,6	34	Wsparcie i szkolenia dla MSP	80	13
Równe płace	85,7	12	Edukacja trzeciego stopnia	77,6	18
Niedyskryminacja (Konwencja 111 MOP)	85,7	3	Edukacja na poziomie podstawowym i średnim	62,7	45
Restrykcje odnośnie typu pracy	75	54	Status prawny i społeczny kobiet	92,2	27
Urlop macierzyński i ojcowski	71,4	41	Wolność poruszania się	100	1
Różny wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn	50	71	Prawo własności	100	1
Warunki na rynku pracy	50,2	31	Ratyfikowanie Konwencji ONZ w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet	100	1
Dostęp do opieki nad dziećmi	66,7	13	Dzielnictwo wśród młodzieży	94,2	26
Faktyczna dyskryminacja w miejscu pracy	50,7	89	Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet	66,7	62
Faktyczna niedyskryminacja (Konwencja 111 MOP)			Środowisko biznesowe	56,9	44
Faktyczna równość płacy	33,3	32	Jakość regulacji	66,1	37
Dostęp do finansowania	55,1	31	Ryzyka infrastrukturalne	65,9	34
Dostęp kobiet do programów finansujących	100	1	Liczba subskrypcji telefonii mobilnej	54,7	30
Kredyty w sektorze prywatnym	75	28	Zakładanie firmy	40,7	79
Budowanie historii kredytowej	45,5	37			
Dostarczanie usług finansowych	0	47			

Źródło: Economist Intelligence Unit. 2010. *Women's economic opportunity. A new pilot index and global ranking from the Economist Intelligence Unit. Findings and methodology*. London, New York, Hong-Kong, Geneva: EIU.

Rysunek 8. Polska w rankingu Economist Intelligence Unit

Polska 2030

Jest oczywiste, że wraz ze wzrostem gospodarczym, poprawą wartości PKB na mieszkańca i zmianami cywilizacyjnymi – otwierają się możliwości budowania bardziej znaczącego udziału kobiet w rozwoju. Tak wygląda ten proces w jego oczywistym przebiegu w większości krajów świata. Lecz równocześnie wydaje się, że **głęboki sens ma radykalne jego przyspieszenie, co oznacza, iż poprawa warunków dla rozwoju pozycji kobiet, wykorzystanie ich potencjału niesie szansę na zwielokrotnienie siły pozytywnych czynników rozwojowych.** Tym bardziej, że luka w zatrudnieniu między kobietami a mężczyznami wynosi w Polsce ok. 15%, co oznacza, że istnieją rezerwy pozwalające na wzrost aktywności zawodowej kobiet i pełniejsze wykorzystanie ich potencjału.

13. Dwudziestoletni wymiar czasu jako perspektywa realizacyjna „POLSKI 2030. TRZECIEJ FALI NOWOCZESNOŚCI” każe zadawać pytanie o podmioty i siły rozwojowe, mogące unieść zadania. Nieprzypadkowo w tym wprowadzeniu wskazujemy problematykę geografii oraz generacji rozwoju, dodatkowo podkreślając rolę prorozwojową kobiet. Cechą charakterystyczną tych sił rozwojowych jest wysoki poziom aspiracji regionów i miast szybko dzisiaj zmieniających swoje oblicze, ale i tych, które dostrzegając zapóźnienia rozwojowe budują wysokie aspiracje, by odrobić dystans cywilizacyjny. Podobnie jest, kiedy patrzymy na innowatorów w młodym pokoleniu, czy energię społeczno-kulturową kobiet w Polsce. Podstawową przesłanką uruchomienia sił i działań na rzecz trzeciej fali nowoczesności są więc aspiracje i potrzeby ludzi, grup społecznych i całych środowisk.

Dla polskiego rozwoju w wymiarze ekonomicznym potrzebna jest równowaga finansowa, wzrost oszczędności oraz inwestycje, szczególnie w obszarze działań prorozwojowych. Natomiast w wymiarze społecznym niezbędne jest wykorzystanie i rozbudzanie aspiracji społecznych, bo one składają się na konsumpcję. Doświadczenie polskie jest tu specyficzne. Siłą rozwojową są bowiem nie tylko aspiracje młodej generacji, ale potrzeby aspiracyjne (budujące konsumpcję), rozpięte między dwoma generacjami, w swoistej solidarności między generacjami na rzecz rozwoju. Pokolenie szeroko definiowanej „Solidarności”, które w 1989 r. zainicjowało transformację, realizowało swoje potrzeby konsumpcyjne kompensując braki poprzedniego okresu (podobnie młodzi wchodzący na rynek w latach 90.) Młodą generację charakteryzują nowe wzorce konsumpcyjne – jak twierdzą socjologowie – społeczeństwa post niedoboru, co oznacza, że konsumpcja zmienia swoje cechy, ma podłoże bardziej postmaterialne, powiązane z potrzebami poprawy jakości życia. Zbliżając się do okresu emerytalnego, starsi będą najprawdopodobniej starali się naśladować młodych (część zjawiska nastolatyzacji) – ich presja na konsumpcję, jakość życia (dbanie o siebie), na dłuższą aktywność zawodową i wyższe dochody, będzie większa w nadchodzących latach, aż do 2030 r.

Zadaniem władzy publicznej jest tej energii nie zmarnować, nadać jej charakter, stworzyć kształt – poprzez odpowiednie ramy funkcjonowania państwa, przepisów prawnych, rozwiązań instytucjonalnych. Wówczas odpowiemy pozytywnie na wyzwania przyszłości Polski 2030 i unikniemy: niesprawności w wychodzeniu z kryzysu, dryfu rozwojowego oraz niebezpiecznej peryferyzacji.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Projekt cywilizacyjny

1. Celem projektu cywilizacyjnego „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” jest poprawa jakości życia Polaków. Jest to strategiczny cel kluczowy, którego osiągnięcie powinno być mierzone z jednej strony wzrostem produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca, a z drugiej zwiększeniem spójności społecznej oraz zmniejszeniem nierówności o charakterze terytorialnym, jak również skalą skoku cywilizacyjnego społeczeństwa oraz innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów.

Główną dźwignią osiągnięcia tego celu jest stabilny i wysoki wzrost gospodarczy - w porównaniu z przedjętym tempem wzrostu w okresie 20 lat transformacji (4.2% rocznie) ambitnym celem byłoby osiągnięcie poziomu średnio ok. 5%, co jest niebywale trudne przy ostrożnych obecnych założeniach, że w rezultacie kryzysu przedjętne do 2020 roku możliwy do uzyskania jest wzrost 3.7%. Gdyby realny okazał się taki scenariusz rozwojowy, to przyspieszenie wzrostu w większej skali potrzebne byłoby w następnej dekadzie. Wówczas dopiero udałoby się uzyskać tempo konwergencji realnej wobec krajów UE na poziomie co najmniej 3% rocznie, a kluczowe dla osiągnięcia takich celów jest stworzenie warunków dla nowych przewag konkurencyjnych Polski i polskiej gospodarki, opartych na innowacyjności.

W tym sensie „trzecia fala nowoczesności” oznacza umiejętne łączenie modernizacji, innowacji, impetu cyfrowego z poprawą jakości życia, powiązaną ze skokiem cywilizacyjnym, jakiego w tej perspektywie czasowej Polska winna dokonać. Żeby tak postawione zadania zrealizować niezbędny jest właśnie powrót (po spowolnieniu gospodarczym z lat 2008 – 2011) na ścieżkę wysokiego wzrostu gospodarczego, tworzonego w warunkach równowagi finansów publicznych, bez zagrożeń płynących z tytułu nadmiernego wzrostu długu publicznego, czy deficytu sektora finansów i z wyraźnie postawionym **zadaniem dokonania alokacji w obszarze wydatków publicznych w kierunku przesunięcia na rzecz wydatków prorozwojowych**. Wysiłek na rzecz oszczędności nie może się bowiem odbywać kosztem realizacji inwestycji prorozwojowych o szczególnie priorytetowym charakterze. Z punktu widzenia wyzwań, przed jakimi stoi Polska kierunkiem działań przedsięwziętym byłoby dążenie do obniżenia wydatków publicznych w relacji do PKB. Cele takie, stawiane od lat 80. w żadnym z krajów rozwiniętych nie zostały zrealizowane.

Warto zauważyć, iż formułowanie poprawy jakości życia - jako celu rozwoju – niesie za sobą pewne konsekwencje. Dotyczą one **kompleksowego rozumienia „jakości życia” (ang. „well- being”) jako dobrostanu w różnych obszarach życia:**

- długości życia w ogóle,
- długości życia w zdrowiu (co wiąże się z poprawą stanu zdrowotności jako celu sprawnie funkcjonującego systemu ochrony zdrowia),
- większej satysfakcji z wykonywania pracy,
- lepszych warunków łączenia kariery zawodowej z życiem prywatnym i rodzinnym,
- sprawnej sieci bezpieczeństwa socjalnego nastawionej na pomoc, której celem jest zwiększenie szans na aktywność społeczną i zawodową i dbałą o przeciwdziałanie różnym formom wykluczenia,
- dostępności dóbr i usług publicznych (zdefiniowanych, wystandaryzowanych, efektywnie dostarczanych) bez względu na status rodzinny i miejsce zamieszkania,
- otwartych warunków uczestnictwa w życiu publicznym,
- bezpieczeństwa dochodów na starość,

- środowiskowego poczucia równowagi w odniesieniu do warunków krajobrazowych, naturalnego stanu otoczenia oraz żywności,
- udziału w kulturze (co jest ważne dla prorozwojowego potencjału kreatywności),
- poczucia satysfakcji z życia.

To, co wydaje się szczególnie ważne, wiąże się z dostrzeganiem powiązań między różnymi czynnikami i zjawiskami. Zmiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa z jednej strony będą tworzyły konieczność ponoszenia wyższych nakładów na system ochrony zdrowia (przy potrzebie lepszej niż obecnie dystrybucji środków całościowo przeznaczanych na zdrowie przez podatników, pozostających w zarządzaniu Narodowego Funduszu Zdrowia, przez wydatki konsumentów na leki, przez dodatkowe wykupywanie usług medycznych – w skali ok. 100 mld zł rocznie). Z drugiej natomiast strony, procesy demograficzne będą pozwalały zwiększać nakłady na edukację per capita i poprawiać jakość usług edukacyjnych bez wzrostu strumienia finansowego, gdyż o 30% zmniejszy się liczba odbiorców tych usług. W efekcie - poprawa jakości życia osiągnana będzie różnymi sposobami. Sądzimy ponadto, iż jako miernik efektu powinien się pojawiać wskaźnik: PKB per capita w relacji do średniej europejskiej. Dzisiejsze prognozy pozwalają określić, iż przy utrzymaniu obecnego potencjału rozwojowego Polski PKB per capita w 2020 roku wynosiłoby 70% przeciętnego w UE (dzisiaj – 61%). Uruchomienie czynników rozwojowych związanych z infrastrukturą, jakością kapitału ludzkiego, rozwojem przedsiębiorczości i równowagą finansów publicznych dają szansę wzrostu rezultatu do ok. 75% PKB per capita w Polsce w relacji do średniej UE. Natomiast realnie lepsze warunki dla wzrostu innowacyjności podnoszą potencjał rozwojowy i mogą wspomóc osiągnięcie poziomu 80% PKB na mieszkańca w stosunku do średniego w Europie.

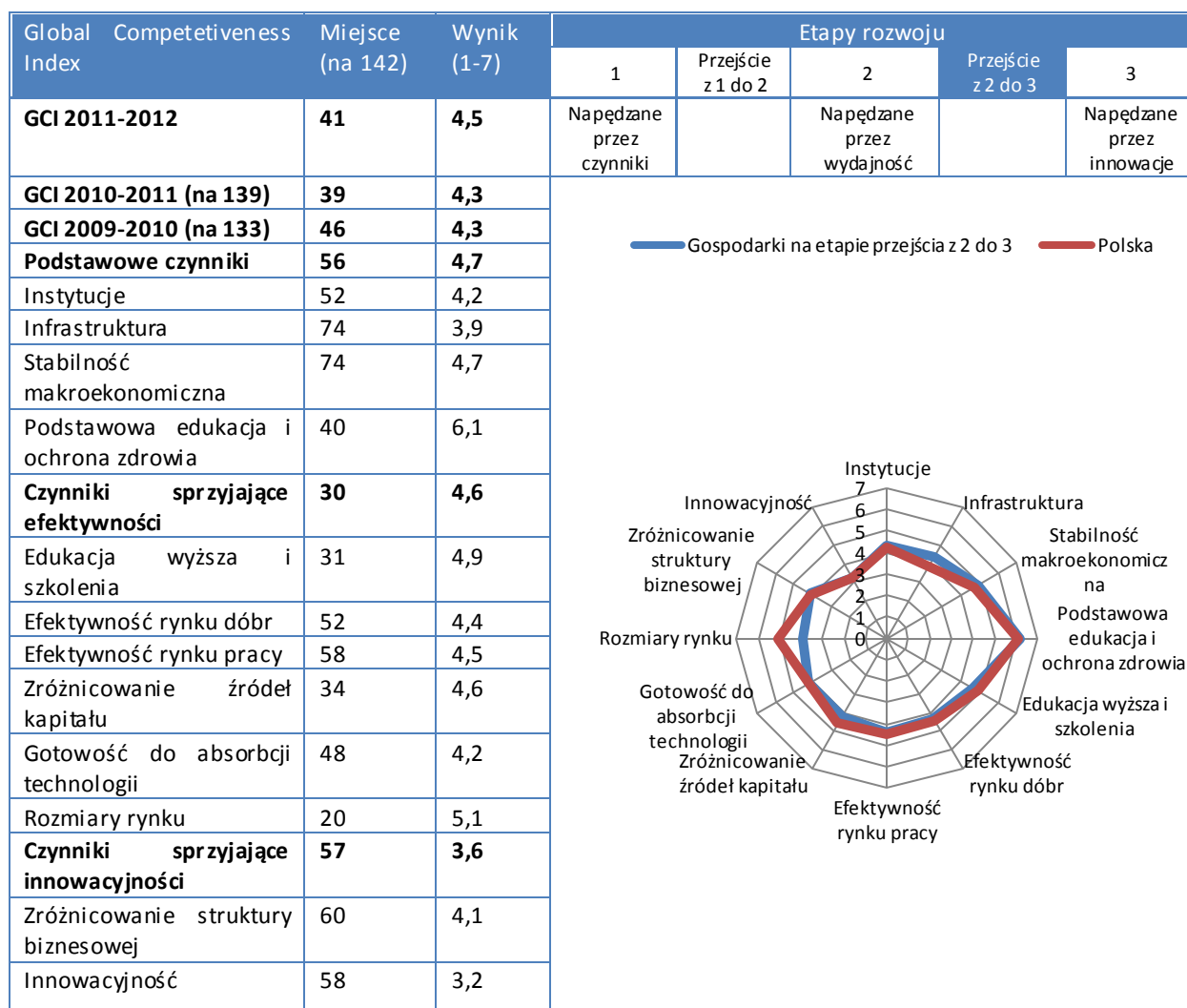
Ale wyznaczając ambitny cel - proponujemy, aby punktem odniesienia było PKB per capita Holandii, kraju o jednym z najwyższych wskaźników PKB per capita, mierzonym wg parytetu siły nabywczej (Holandia jest druga po Luksemburgu, ale ten z kolei kraj z oczywistych względów specyfiki kompozycji PKB nie może być punktem referencyjnym). Wartość docelowa wskaźnika została przedstawiona w części dotyczącej mierników i wskaźników projektu cywilizacyjnego Polska 2030.

Nie ma sprzeczności między kierunkiem rozwoju zorientowanym na jakość życia a modernizacją i rosnącą konkurencyjnością gospodarki. Te dwa kierunki są współbieżne i współzależne w nowoczesnych społeczeństwach. Tym, co wydaje się w Polsce szczególnie istotne, to oparcie procesów rozwojowych na aspiracjach potencjalnie najsilniejszych liderów zmiany, podmiotów trzeciej fali nowoczesności: młodej generacji, środowisk innowatorów z obszarów niższego dzisiaj potencjału rozwojowego, kobiet podejmujących na coraz większą skalę zadania pełnego uczestnictwa we wszystkich wymiarach życia i tworzenie dla wszystkich warunków dla integracji ról, w jakich we współczesności człowiek występuje – obywatela, pracownika i konsumenta.

2. Analiza zmiany pozycji Polski w rankingach konkurencyjności (wg metodologii The Global Competitiveness Report - World Economic Forum) w latach 2007-2011 pokazuje, iż przejście z pozycji 53 na 41 związane było z poprawą wielu wskaźników, składających się na ten ranking. Zmieniły się pozytywnie uwarunkowania instytucjonalne, także infrastruktura, radykalnie obniżył poziom marnotrawstwa wydatków publicznych oraz wzrosła efektywność funkcjonowania wielu dziedzin, w tym rynku finansowego i niektórych wymiarów innowacyjności, poprawiły się warunki rozwoju

edukacji, a także procedury otwierania działalności gospodarczej, czy transfer technologii związany z zagranicznymi inwestycjami. Ale z drugiej strony relatywnemu pogorszeniu uległy: przejrzystość rządowego procesu podejmowania decyzji, sztywność reguł zatrudniania i zwalniania na rynku pracy (to oznacza, iż wiele krajów uelastyczyło rynek pracy o wiele bardziej), nie poprawiała się jakość dróg, gotowość do stosowania nowych technologii, jakość infrastruktury transportu powietrznego. Traktując ranking konkurencyjności jako punkt odniesienia dla reform instytucjonalnych – widać w jakich obszarach działania naprawcze są niezbędne: sferze infrastruktury, innowacyjności, gotowości do absorpcji technologii, zróżnicowania struktury biznesowej oraz funkcjonowania instytucji.

Rysunek 9. Polska w rankingu globalnej konkurencyjności

Źródło: World Economic Forum. 2011. *The Global Competitiveness Report 2011–2012*. Geneva: WEF.

3. Osiągnięcie strategicznego celu kluczowego będzie możliwe dzięki trzem filarom zadaniowym:

- **Innowacyjności (modernizacji),**
- **Terytorialnie zrównoważonego rozwoju (dyfuzji),**
- **Efektywności.**

CEL: rozwój mierzony poprawą jakości życia Polaków (wzrost PKB na mieszkańca w relacji do UE i zwiększenie spójności społecznej) dzięki stabilnemu, wysokiemu wzrostowi gospodarczemu, co pozwala na modernizację kraju

Makroekonomiczne warunki rozwoju Polski do 2030 roku

Filar innowacyjności (modernizacji)

Nastawiony na zbudowanie nowych przewag konkurencyjnych Polski opartych o wzrost KI (wzrost kapitału ludzkiego, społecznego, relacyjnego, strukturalnego) i wykorzystanie impetu cyfrowego, co daje w efekcie większą konkurencyjność

Filar terytorialnego równoważenia rozwoju (dyfuzji)

Zgodnie z zasadami rozbudzania potencjału rozwojowego odpowiednich obszarów mechanizmami dyfuzji i absorpcji oraz polityką spójności społecznej, co daje w efekcie zwiększenie potencjału konkurencyjności Polski

Filar efektywności

Usprawniający funkcje przyjaznego i pomocnego państwa (nie nadopowiedzialnego) działającego efektywnie w kluczowych obszarach interwencji

Istotna jest synergia między nimi, ale i precyzyjne oraz spójne wewnętrznie rozpisanie zadań operacyjnych.

Przedstawianym filarom podporządkowane są rozdziały tematyczne i problemowe niniejszego dokumentu w sposób następujący:

Filar Innowacyjności

Innowacyjność

Polska Cyfrowa

Kapitał Ludzki

Bezpieczeństwo
Energetyczne
i Środowisko

Filar terytorialnego równoważenia rozwoju (dyfuzji)

Rozwój regionalny

Transport

Filar Efektywności

Kapitał Społeczny

Sprawne Państwo

Trzeba jednak równocześnie mieć świadomość wzajemnego przenikania się treści rozdziałów oraz narzędzi opisywanych w rozdziałach w stosunku do filarów. Dla wzmocnienia terytorialnego

Polska 2030

równoważenia rozwoju jest także istotny rozwój kapitału społecznego, a innowacyjność wymaga odpowiednich ram makroekonomicznych. W porównaniu do raportu „Polska 2030” pojawiają się obecnie, specjalnie wyodrębnione dwie nowe części - poświęcone innowacyjności oraz wyzwaniom cyfrowym. Jest to oczywiście wyrazem przesunięcia akcentów w stronę ważną dla realizacji zadań TRZECIEJ FALI NOWOCZESNOŚCI.

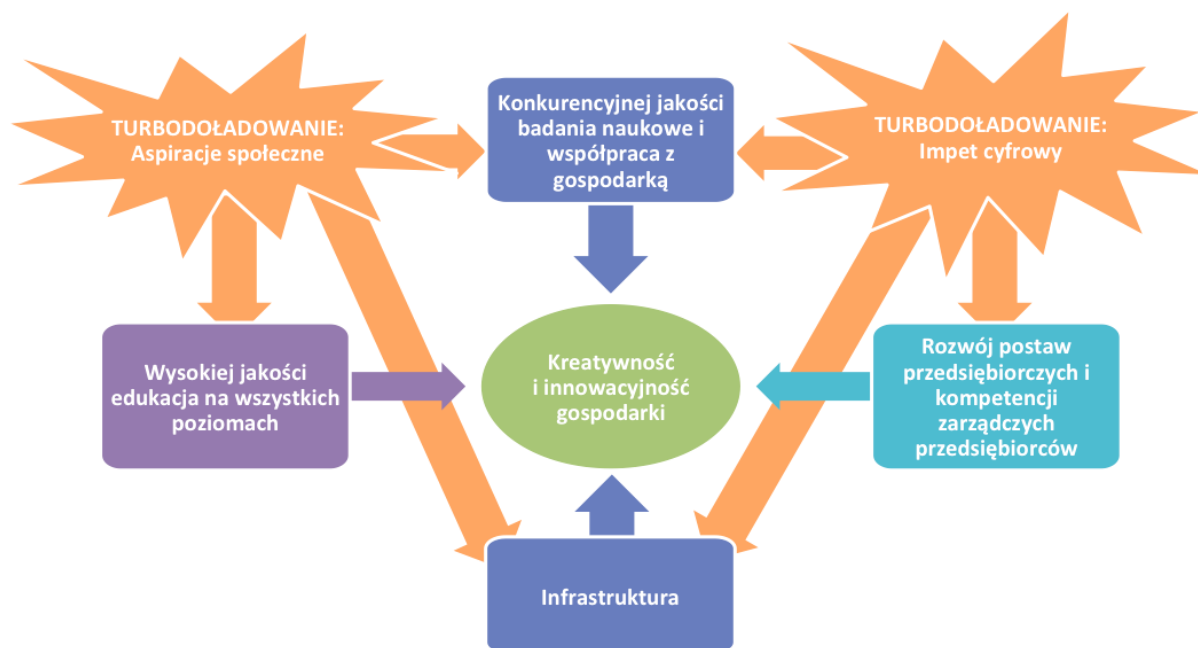
4. Znaczenie filara innowacyjności (poświęcona jest mu szczególna uwaga, ze względu na jego znaczenie oraz fakt, że obejmuje de facto połowę obszarów tematycznych całości drugiej części **POLSKI 2030**), wiąże się bezpośrednio z tworzeniem nowych przewag konkurencyjnych, opartych o wiedzę, kapitał intelektualny, społeczny kapitał rozwoju, o możliwość impetu cyfrowego w rozwoju. Z analizy wynika, że Polska dysponuje silnym potencjałem innowacyjnym - istotne jest by go uruchomić, nie zaprzepaścić szans.

Opisują to rozdziały poświęcone innowacyjności i kreatywności, impetowi cyfrowemu oraz specjalnie w tej części umieszczone zagadnienia dotyczące modernizacji energetyki oraz sprawom środowiska, dlatego, że w nadchodzących 20 latach będą to obszary istotne dla potencjału modernizacji gospodarki polskiej. Szczególne znaczenie ma rozdział dotyczący rozwoju kapitału ludzkiego ze względu na kompleksowe podejście do rozwoju kapitału ludzkiego w perspektywie zmian zachodzących w cyklu życia. Opisy i charakterystyki skupiają uwagę na warunkach i narzędziach potrzebnych zmian.

Kluczowa jako podstawa innowacyjności jest edukacja. W okresie transformacji wykształcenie stało się głównym czynnikiem dywersyfikującym społecznie, choć zarazem może być, dzięki odpowiednim politykom najlepszym narzędziem wyrównującym szanse i możliwości poprzez poprawę kapitału kulturowego, na czym winna skupiać się szkoła i system nauczania. Należy przyspieszyć procesy zmian w edukacji tak, by wczesna edukacja przedszkolna, personalizacja (indywidualizacja) nauczania, uczenie z wykorzystaniem technik cyfrowych (co wymaga nowego sposobu przygotowywania i motywowania nauczycieli), różnorodność i nowoczesność oferty programowej szkół wyższych, poprawa transferu: edukacja/ rynek pracy, nowoczesne warunki dla uczenia się przez całe życie (patrz rozdział o kapitale ludzkim), zaowocowały nowymi przewagami ludzi. Jest ważne, by system edukacji z jednej strony pełnił funkcje egalitarne, tworzył warunki dla wyrównywania szans między osobami o różnym statusie społecznym, z drugiej zaś, by spełniał funkcje elitarne, sprzyjał wyławianiu talentów. Szczególnie istotne wydają się szybkie decyzje dotyczące rozwoju edukacji na poziomie wyższym (z jasno określonym zadaniem – poprawy jakości) w obszarach związanych z naukami przyrodniczymi, matematycznymi i studiami inżynierskimi – co wymaga nakładów (bo to droższy typ studiów), ale zwiększy dopasowanie podaży pracy do potrzeb rynku i gospodarki. Podobnego wsparcia wymagają, przy rosnącym znaczeniu usług, studia i nauczanie zawodowe obejmujące szeroko pojęte usługi. Trudno też wyobrazić sobie rozwój kapitału ludzkiego bez radykalnej przebudowy warunków (w tym wskazania źródeł finansowania) dla uczenia się przez całe życie (life long learning), w różnych postaciach i formach: od edukacji formalnej dorosłych, poprzez wykorzystywanie nieformalnych sposobów uczenia się, codziennego (z zastosowaniem najnowocześniejszych technik cyfrowych i interaktywności) oraz w miejscu pracy.

Zmiany w obszarze nauki (wprowadzane nowymi ustawami od 2011 roku) muszą być dokonywane stopniowo, ale prowadzić w krótkim czasie do wzrostu konkurencyjności w dostępie do środków na badania naukowe. Wywołanie konkurencyjności jest najprostszym sposobem poprawy jakości prowadzonych w Polsce badań naukowych oraz mechanizmem reformy i różnicowania szkół wyższych i jednostek badawczych. Konieczność konkurowania o środki spowoduje, że uczelnie będą zmuszone do zatrudniania coraz lepszych badaczy, zróżnicowania oferty edukacyjnej oraz prowadzenia efektywnej polityki kadrowej. Warunkiem sukcesu jest wprowadzenie zdrowych zasad oceny zarówno instytucji badawczych, jak i osiągnięć poszczególnych badaczy. Ewaluacja spowoduje, że to kompetencje, osiągnięcia i kwalifikacje staną się sposobem uzyskiwania samodzielności naukowej, a nie formalne stopnie naukowe. Zmiany w systemie nauki muszą być powiązane ze wzrostem świadomości przedsiębiorców z korzyści jakie mogą przynieść dobrze wykorzystane badania naukowe i ich wyniki. Promocja innowacyjności technologicznych, podnoszenie zdolności do współpracy sektorów nauki i gospodarki, tworzenie specjalnych mechanizmów i bodźców zachęcających przedsiębiorców do podejmowania ryzyka i inwestycji prywatnych w sferę B+R, połączone z poprawą efektywności uczelni, będą stanowiły element przyspieszający modernizację gospodarki i podstawę trzeciej fali nowoczesności. Model współzależności różnych czynników wpływających na rozwój potencjału innowacyjności i kreatywności gospodarki pokazuje poniższy rysunek:

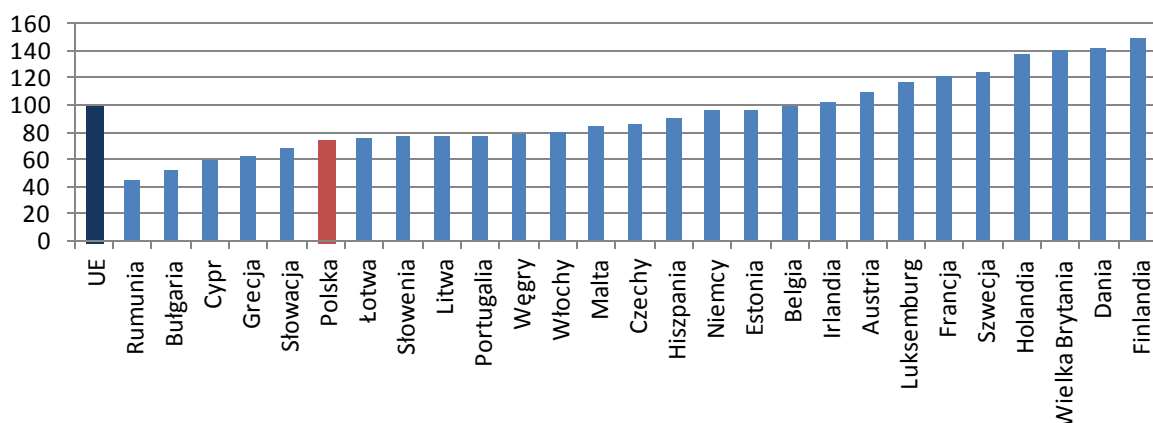
Rysunek 10. Czynniki wpływające na rozwój potencjału innowacyjności i kreatywności gospodarki

Dla czynników wpływających na rozwój potencjału innowacyjności i kreatywności szczególnie istotna jest swoista możliwość „turbodoładowania”, czyli zwiększenia efektu pozytywnego i uzyskania specjalnej wartości dodanej wynikającej z uruchomienia działań na rzecz rozwojowego impetu cyfrowego oraz wykorzystania wysokich, niosących polskie przemiany, aspiracji społecznych, także powiązanych z potrzebami konsumpcyjnymi o różnorodnym charakterze.

Kluczem dla rozwoju tzw. „trójkąta wiedzy” (badania - edukacja - innowacje) z punktu widzenia edukacji, jest ponadto wzrost zastosowania technik cyfrowych w nauczaniu i uczeniu się (co zaowocuje rozwojem kompetencji cyfrowych przyszłych pracowników), bowiem w tej dziedzinie Polska zajmuje jedną z niższych pozycji w Unii Europejskiej, co przedstawia poniższy wykres:

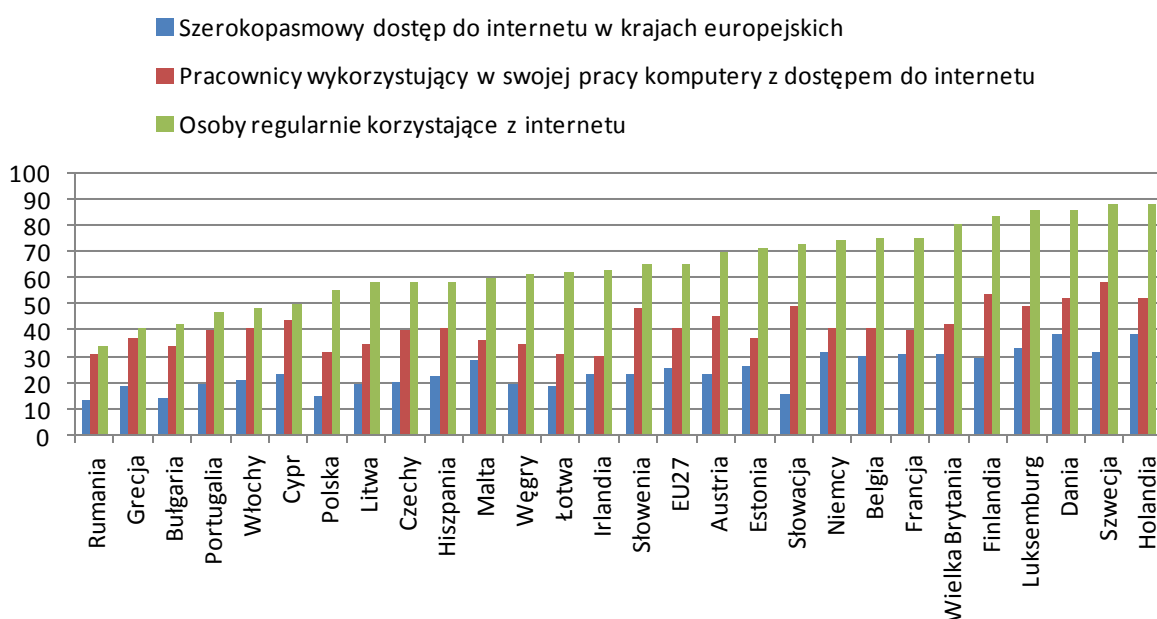
Rysunek 11. Ocena umiejętności korzystania z mediów cyfrowych w państwach UE

Źródło: EVI, Clemi, UAB, UCL, UTA. 2009. *Study on Assessment Criteria for Media Literacy Levels - A comprehensive view of the concept of media literacy and an understanding of how media literacy level in Europe should be assessed*. Brussels: European Commission.

Generalnie, w różnych dziedzinach wykorzystywania zdobyczy cyfrowych, Polska zajmuje jedno z ostatnich miejsc, co z jednej strony może generować potrzebę szybkiej zmiany i poprawy, z drugiej natomiast pomagać jasno definiować konkretne zadania dla realizacji, by tę poprawę osiągnąć. Co ważniejsze dotyczy to nie tylko kwestii technicznej dostępności narzędzi cyfrowych, ale głównie nawyków i postaw. Skalę tych zadań przedstawiają poniższe dane zawarte na wykresach:

Rysunek 12. Dostęp i wykorzystanie Internetu w państwach europejskich w 2010 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podst. Eurostat.

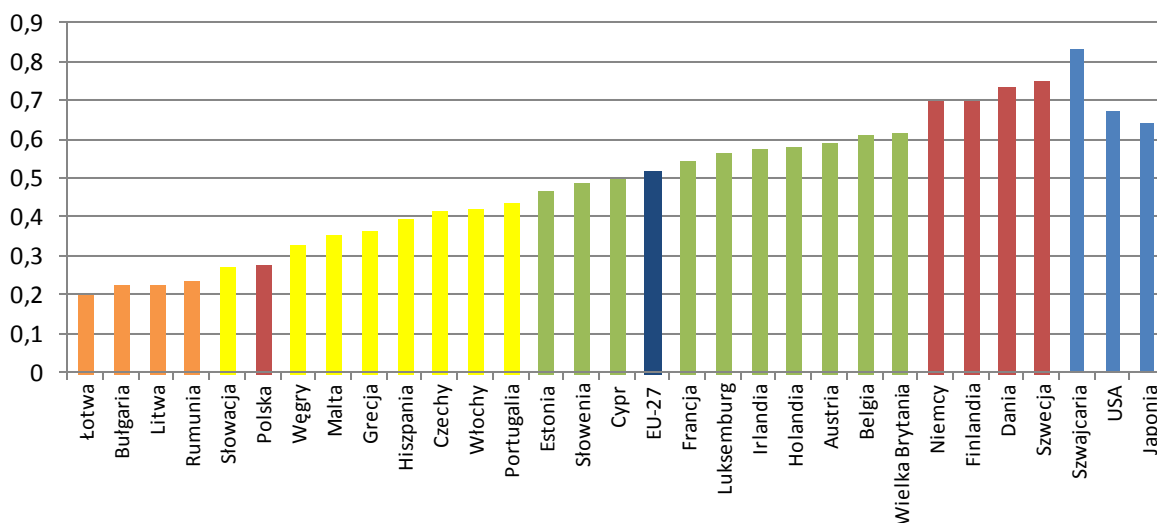
Z tego powodu niezbędna jest odpowiednia polityka makroekonomiczna (jej założenia zawarte zostały w rozdziale 5 o uwarunkowaniach makroekonomicznych), w ramach której powinna następować alokacja środków publicznych w stronę celów prorozwojowych. Natomiast stymulacja współpracy między biznesem a światem nauki, wzrost nakładów na B+R i większy udział sektora prywatnego w finansowaniu nauki, a także rozwój „flexicurity” na rynku pracy oraz nowoczesne inwestycje energetyczne będą przyspieszały modernizację gospodarki.

Ważnym elementem polityki innowacyjnej jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. Na modernizację obszaru energetyki oddziałuje kilka czynników o istotnym znaczeniu dla całej gospodarki:

- efekty inwestycji zmierzających do dywersyfikacji źródeł energii (budowa gazoportu w Świnoujściu oraz dwa projekty tworzące podstawy energetyki nuklearnej w Polsce)
- potrzeby modernizacji elektrowni i linii przesyłowych ze względu na ich przestarzały charakter technologiczny
- zmiana struktury wytwarzania energii, by odpowiedzieć na wyzwania i realizację celów klimatycznych (OZE oraz technologie czystego węgla), także w kontekście cen polskiej energii i ich wpływu na warunki wzrostu gospodarczego
- konieczność jasnego zdefiniowania roli wydobycia i stosowania węgla w polskiej gospodarce (zasób nie do przecenienia, jako przyszła przewaga konkurencyjna)
- przygotowanie polskiej energetyki do otwartości wymiany energetycznej i handlu energią w obrębie UE
- przeprowadzenie realnego testu dotyczącego dostępności gazu łupkowego w Polsce, co przy scenariuszu pozytywnym radykalnie zmieniłoby w perspektywie najbliższych 20 lat pozycję Polski w układzie sił związanym z dobrami energetycznymi, nie mówiąc o potencjalnym efekcie w postaci stworzenia warunków dla funduszu rezerwy demograficznej, wspierającego przyszłe emerytury.

Ważne dla zwiększenia innowacyjności gospodarki jest uświadomienie polskim przedsiębiorcom, iż warto zwiększać nakłady na innowacje i tworzyć strategie rozwojowe firm oparte o konkurowanie, nie tylko niskimi cenami w kraju i niskimi kosztami pracy w wymiarze międzynarodowym, lecz konkurowanie wartością dodaną wynikającą z przewag marketingowych, organizacyjnych, produktowych (jakość), czy realnie innowacyjnych. Sukcesem transformacji jest rozrost przedsiębiorczości, ale np. istotnym ograniczeniem rozwojowym jest niewystarczająca żywotność i wielkość polskich firm, z dominacją mikro przedsiębiorstw (do 10 osób zatrudnionych), gdzie i tak najwięcej jest firm zatrudniających ledwie 2 – 3 osoby, i funkcjonujących w większości przypadków ledwie 3-5 lat. Brakuje woli przedsiębiorców do rozwoju firm, przez co większość z nich trwa przy małym biznesie. Niezbędna jest analiza, czy i z jakich powodów polska przedsiębiorczość nie znajduje się na granicy regresu, wyczerpując czynniki wzrostu. W rankingach innowacyjnych zajmujemy miejsce wśród krajów „moderate innovators”, których wskaźniki innowacyjności sytuują się poniżej średniej europejskiej:

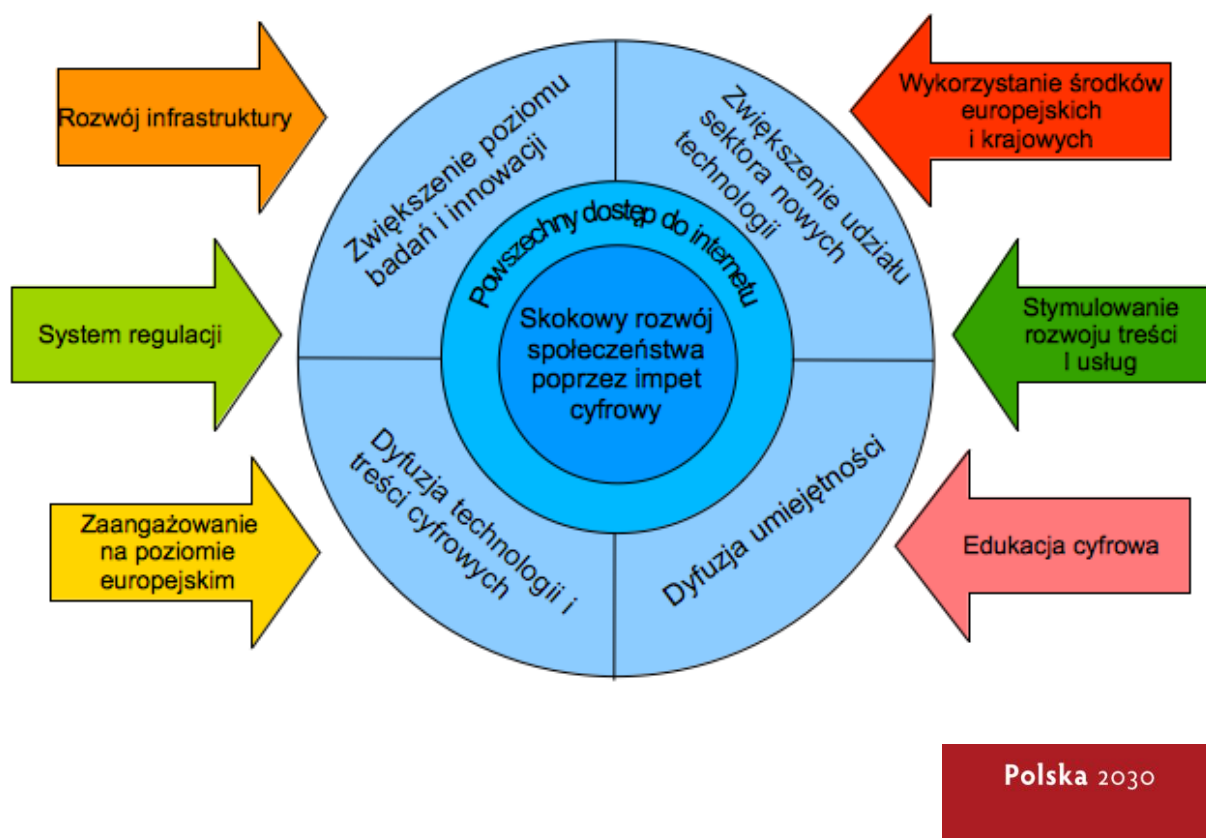
Rysunek 13. Innowacyjność w Europie, USA i Japonii mierzona zagregowanym wskaźnikiem innowacyjności

Źródło: Pro Inno Europe. 2011. *Innovation Union Scoreboard 2010. The Innovation Union's performance scoreboard for Research and Innovation*. Brussels: European Commission.

Kluczem jest jednak **wielkie przejście od społeczeństwa informacyjnego do cyfrowego (rozdział o Polsce Cyfrowej)** i odejście od modelu ciągłego nadrabiania zapóźnień w sferze cyfrowej na rzecz **prymatu wykorzystywania nowych technologii w czynnikach rozwojowych (to zjawisko nazywamy impetem cyfrowym)**. Dopiero wtedy bowiem zbudować można nie tylko nowe przewagi konkurencyjne polskiej gospodarki, ale i zmodernizować ją we wszystkich wymiarach, co przedstawia symbolicznie poniższy rysunek:

Rysunek 14. Wykorzystanie impetu cyfrowego

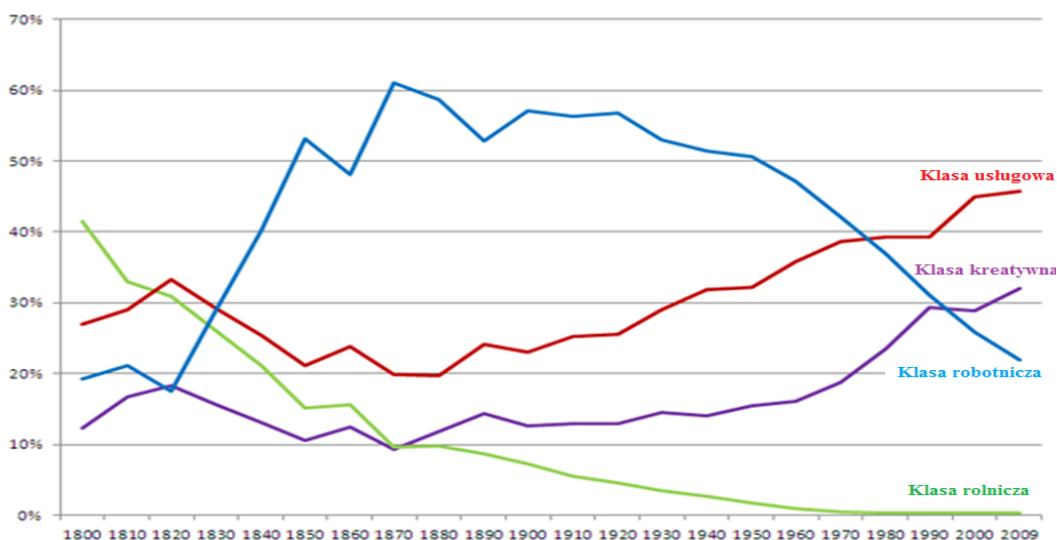

Dodatkowym czynnikiem wspierającym rozwój będzie swoista renta z tytułu wzrostu produktywności. Polska, w przeciwieństwie do wielu krajów rozwiniętych, które w latach 1995 – 2010 opierały wzrost produktywności głównie na wpływie informatyzacji i internetyzacji na organizację pracy, produkcji i usług, jest jeszcze przed tą fazą pożytkowania rozwoju procesów cyfryzacyjnych.

Jeśli jednym z najsilniejszych czynników rozwojowych ma być „wehikuł cyfryzacyjny”, połączony z innowacyjnością w wykorzystaniu tych technologii, to bierze się to z głębokiego przekonania o zasadniczym przełomie w procesach rozwojowych, jakim podlegamy. Istotą tego przełomu są nowe zasady ekonomii (reguł zarządzania, mechanizmów podejmowania decyzji, dystrybucji wiedzy, rozkładu energii i pracy etc), które D. Tapscott i A. Williams charakteryzują poprzez rosnącą radykalnie dzięki internetowi rolę reguł: współpracy, otwartości, dzielenia się, integracji oraz współzależności. Zdefiniowane przez nich reguły stanowią kwintesencję innowacyjności i podstawę modernizacji procesów społecznych i gospodarczych¹.

Istotnym czynnikiem uzupełniającym rozwój innowacyjności i zmiany cywilizacyjne na rzecz trzeciej fali nowoczesności, jest wzmocnienie warunków dla wzrostu potencjału kreatywności. Kreatywność społeczeństwa rośnie wraz z rozwojem grup / klas (w rozumieniu Richarda Floridy²) kreatywnych. Poniższy wykres obrazuje zmiany udziału w zasobach pracy klas wydzielonych przez Floridę w USA w latach 1800-2009.

Rysunek 15. Udział klasy kreatywnej, usługowej, robotniczej i rolniczej w zatrudnieniu w USA w latach 1800-2009

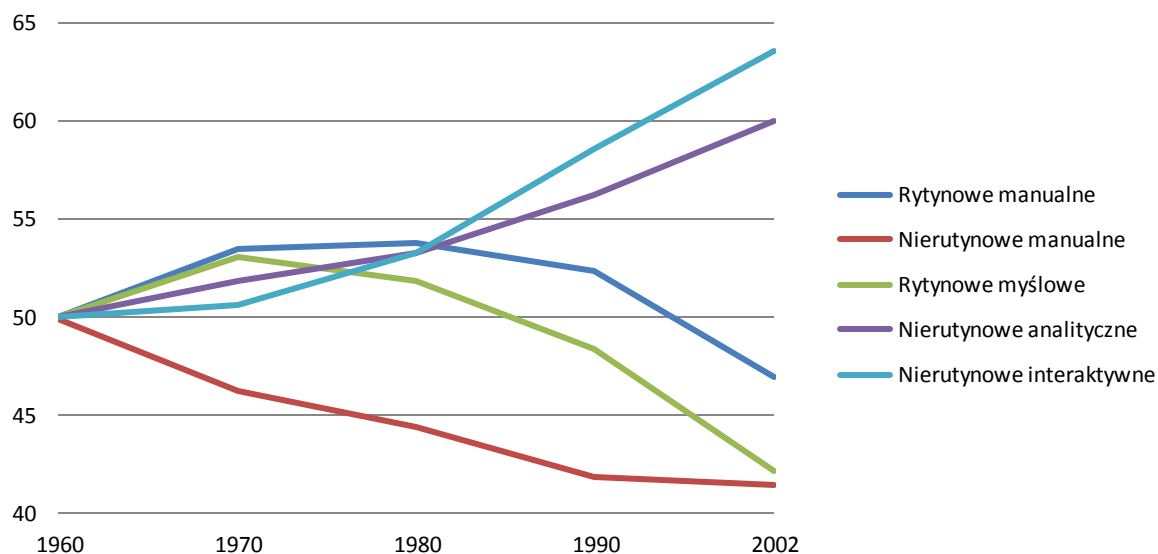
Źródło: Martin Prosperity Insights at the University of Toronto. 2011. *The Rise of the Creative Class Since 1800*. Toronto: Martin Prosperity Insights. <http://www.martinprosperity.org/insights/insight/the-rise-of-the-creative-class-since-1800> (strona pobrana 15 czerwca 2011 r.).

Wiąże się to w oczywisty sposób z coraz większym udziałem w społeczeństwie ludzi z wykształceniem wyższym, ale też i zmieniającymi się oczekiwaniami wobec umiejętności pracowników, co pokazuje poniższy wykres:

¹ Don Tapscott, Anthony D. Williams. 2006. *Wikinomics, How Mass Collaboration Changes Everything*. New York: Penguin Group; 2010. *Macrowikinomics, Rebooting Business and the World*, New York: Penguin Group.

² Richard Florida. 2004. *Rise of the Creative Class*. New York: Penguin Group.

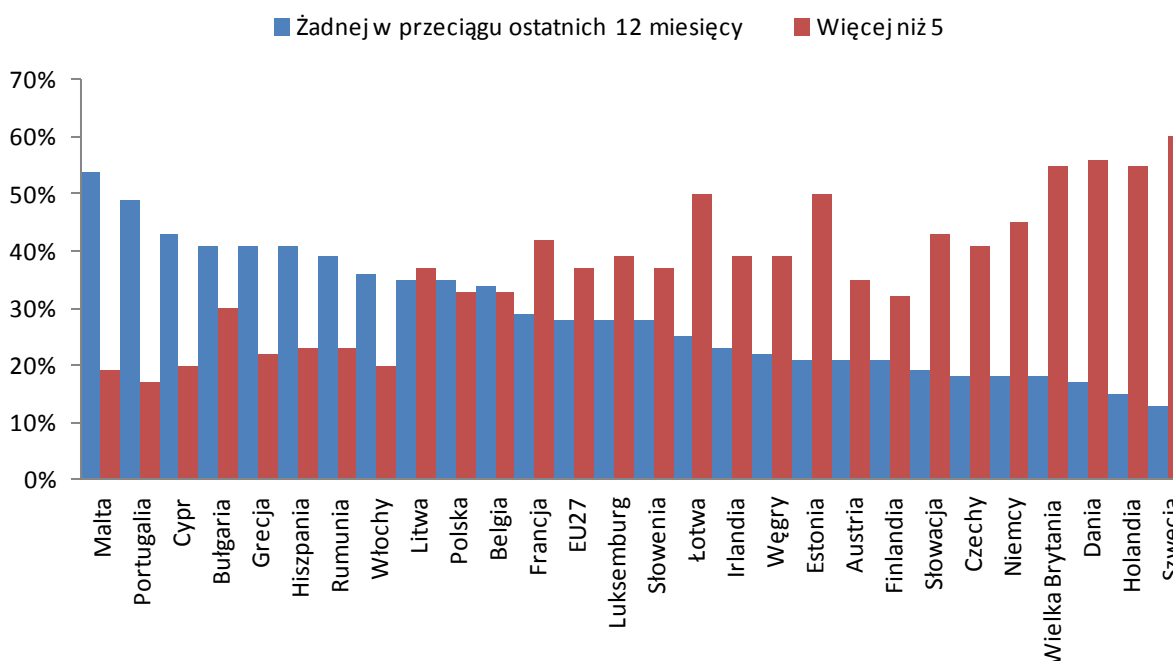
Rysunek 16. Zmiany w popycie na umiejętności na rynku pracy w stronę nierutynowych interaktywnych i analitycznych w USA w latach 1960-2002

Źródło: Andreas Schleicher. 2011. *Strong performers and successful reformers – PISA 2009*. Prezentacja w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów 10 lutego 2011 r. Warszawa: KPRM.

Takie rodzaje umiejętności zależą często od bogactwa zaplecza kulturowego pozyskiwanego w domu rodzinnym lub podczas edukacji. Rośnie więc waga dostępności kapitałów kulturowych, a jednym ze sposobów jest stymulacja nawyków uczestnictwa w kulturze, choćby poprzez lekturę książek, czy powrót do szkół przedmiotów związanych ze sztuką. Dane na temat Polski w tej dziedzinie, ujawniają słabości i otwierają pole do podejmowania szerokich działań:

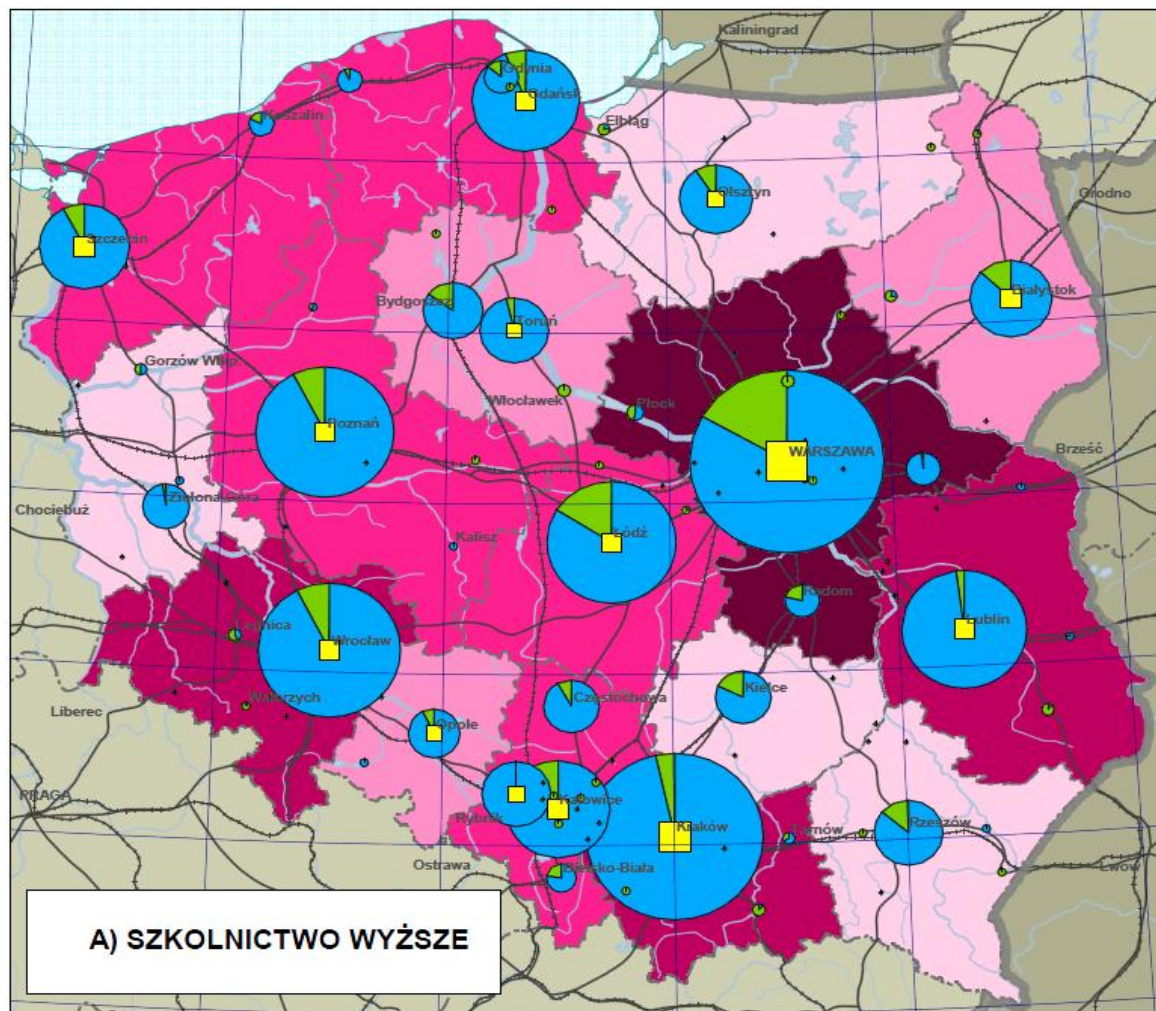
Rysunek 17. Czytanie książek i intensywność czytania w Unii Europejskiej

Źródło: Opracowanie własne na podst. Komisja Europejska. 2007. *Special Eurobarometer 278, European Cultural Values. Fieldwork February - March 2007*. Bruksela: KE.

A zatem, ważna staje się, w kontekście budowy potencjału kreatywności (stosowania wyobraźni twórczej w różnych typach pracy zawodowej), infrastruktura kulturalna, powiązana z edukacyjną, co przedstawiają dwie mapy Polski:

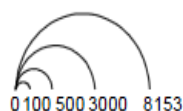
Rysunek 18. Infrastruktura wyższego rzędu - szkoły wyższe

A) SZKOLNICTWO WYŻSZE

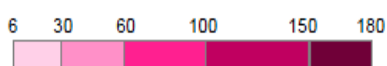
Profesorowie i docenci
w szkołach wyższych (2008/2009)
(według danych MNiSW)

Liczba szkół z pierwszej "50"
rankingu "Rzeczpospolitej" i "Perspektyw"

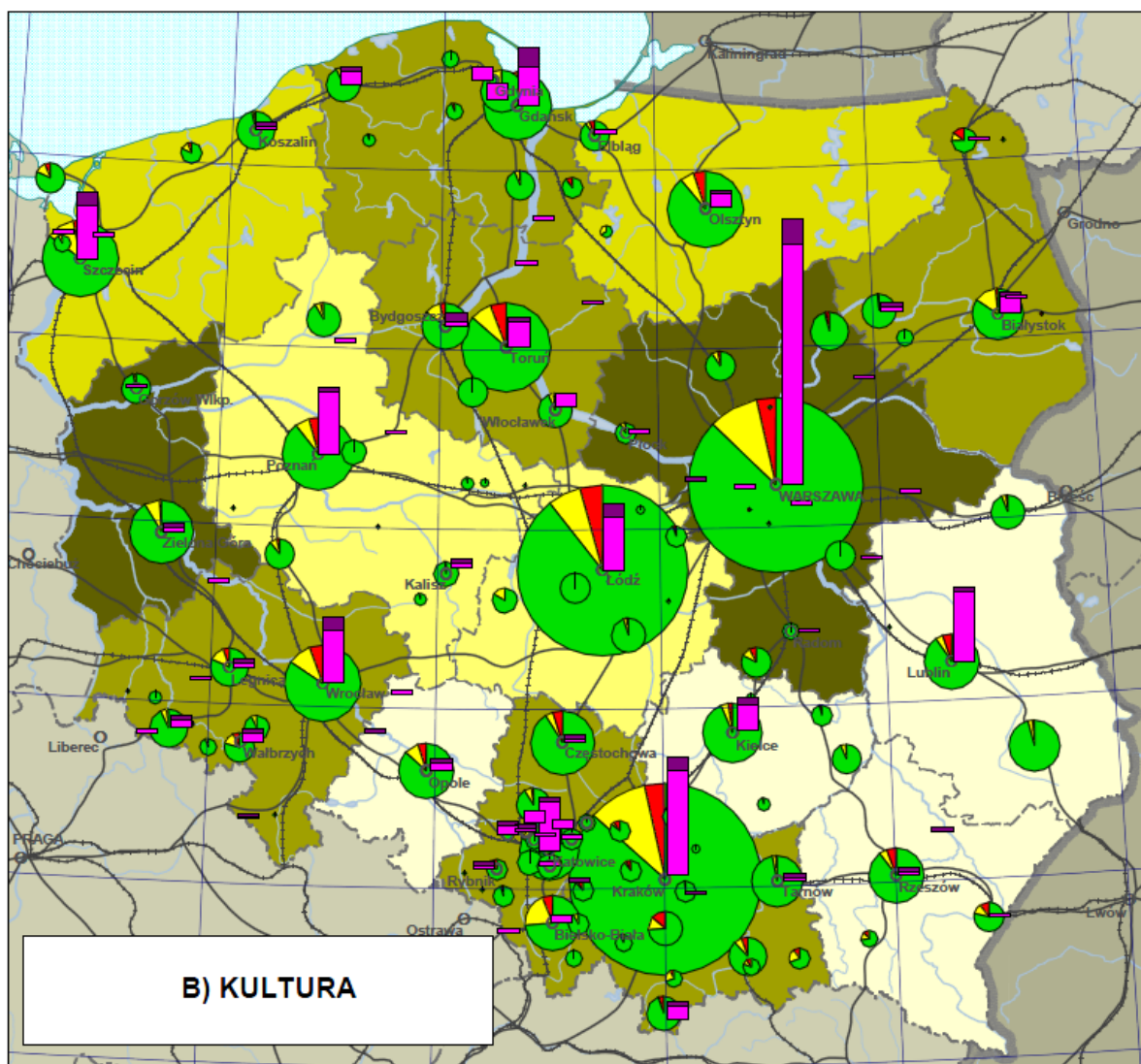
■ uczelnie publiczne
■ uczelnie niepubliczne

Uczestnicy studiów doktoranckich na 100 tys. mieszkańców

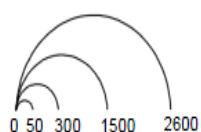
Źródło: MRR. 2011.

Rysunek 19. Infrastruktura wyższego rzędu - kultura

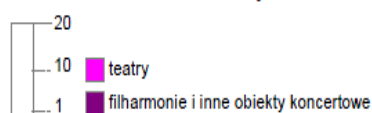
B) KULTURA

Liczba wystaw
o znaczeniu krajowym
i międzynarodowym (2005-2009)

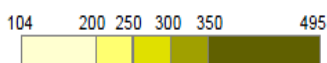

■ krajowe
■ zagraniczne
■ międzynarodowe

Liczba ważniejszych stałych
publicznych instytucji kultury wysokiej
o charakterze widowiskowym

Widzowie i słuchacze w teatrach
i instytucjach muzycznych
na 1000 mieszkańców (2009)

Źródło: MRR. 2011.

W oczywisty sposób, kiedy z punktu widzenia rozwoju kraju, dostrzega się znaczenie budowania potencjału kreatywności w powiązaniu z uczestnictwem w kulturze, trzeba równocześnie wskazać, jakie zmiany w modelu funkcjonowania kultury i sposobach uczestnictwa w niej niesie współczesny świat cyfrowy. To nie tylko digitalizacja zasobów kultury jest elementem zmieniającym uczestnictwo i

wzmacniającym demokratyzację udziału i niebywałą powszechność dostępu do dóbr kultury. To również aktywność konsumenta kultury poprzez np. Internet czyni z niego swobodnego producenta tych dóbr, stąd hybrydalne pojęcie: prosumenta jako kreatora i odbiorcy kultury o formach i treściach konwergentnych, przenikających się głęboko, na skalę zupełnie nową i wcześniej nieznaną.

Podstawowym czynnikiem dla zapewnienia rozwoju innowacyjności musi być jednak zasada prorozwojowego traktowania polityki makroekonomicznej i harmonizowanie potrzeb rozwojowych (zdefiniowanie priorytetów i selektywnych obszarów interwencji państwa i inwestycji) z bezpieczeństwem zrównoważonych finansów publicznych. W konsekwencji oznaczać to musi **redukcję części zbędnych, sztywnych wydatków, ale też i warunki dla akumulacji oszczędności oraz poważną debatę o wzroście dochodów i wprowadzenie mechanizmów umożliwiających ten wzrost – rozszerzenie bazy podatkowej i modernizację systemu podatkowego dopasowanego do potrzeb rozwojowych (w tym m. In. możliwość ujednolicenia stawki VAT)** - o czym piszemy w rozdziale poświęconym makroekonomii.

5. Dla filaru terytorialnego równoważenia rozwoju (dyfuzji) ważne są działania opisane w rozdziale poświęconym regionalnemu wymiarowi polityki rozwoju, ze szczególnym wskazaniem celu, jakim jest wyrównywanie szans w ramach polityki spójności, w tym także spójności społecznej, poprzez poprawę poziomu cywilizacyjnego życia codziennego. Wiąże się to z łatwą dostępnością usług dóbr publicznych z każdego miejsca w kraju. Jednym z najistotniejszych problemów jest zmiana modelu funkcjonowania obszarów wiejskich, z nowymi czynnikami ustanawiającymi wiejski model gospodarki, pracy i życia (co uzupełni ważne akcenty – do rolnictwa dodane zostaną dziedziny uzupełniające).

Swoistym technicznym kluczem do skutecznej realizacji celów w tym obszarze jest poprawa dostępności transportowej (co opisuje rozdział poświęcony problemom tej dziedziny). Ważne jest zbudowanie do 2020 podstawowej sieci autostradowej i dróg łączących regiony, jak i poprawa jakości dróg lokalnych. Jeśli jednak po 2020 roku wzrastać ma znaczenie intermodalności w dostępności transportowej, to modernizacja kolei musi przyspieszyć do tego czasu, a decyzje dotyczące kolei szybkich (czy rozpocząć te inwestycje do 2020, czy później – do 2030) powinny być powiązane z analizą efektywności gospodarczej tego przedsięwzięcia (ich niezbędnością ekonomiczną) oraz możliwościami sfinansowania. Strategiczny wybór dotyczyć też będzie wzmocnienia połączeń lotniczych zewnętrznych i wewnętrznych, co wymaga rozstrzygnięć dotyczących centralnego portu lotniczego (szczególnie w kontekście uświadomienia sobie miastotwórczej roli lotnisk - hubów w przyszłości, według koncepcji „aerotropolis”³). Wskazywane jako potrzebne nakłady inwestycyjne w tej dziedzinie są olbrzymie, wielosetmiliardowe (podobnie jak w obszarze energetyki) do 2030 roku, co musi prowadzić do poważnej debaty o sposobach ich finansowania (nie tylko budżet krajowy oraz środki UE, ale i rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego - PPP).

W realizacji projektu cywilizacyjnego „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” nowego zdefiniowania wymagać będą zasady polityki miejskiej, zogniskowane wokół potrzeb infrastrukturalnych, ale także infrastruktury nowego typu, związanej z dopasowaniem miast do starzejących się społeczeństw, czy dokładniej – do cyklu życia mieszkańców, bo to oznacza też

³ J. D. Kasarda, G. Lindsey. 2011.

poprawę i stałe rozszerzanie infrastruktury spędzania czasu wolnego, nie mówiąc o wsparciu wychowywania dzieci.

Narzędzia terytorialnie równoważonego rozwoju widać ponadto w opisach zadań w rozdziałach poświęconych kapitałowi ludzkiemu, społecznemu, sprawnemu państwu, czy procesom cyfryzacyjnym. A dodatkowo w obszarze energetyki i środowiska, gdyż bezpieczeństwo dostępu do sieci energetycznych i usytuowanie źródeł energii ma olbrzymie znaczenie dla wyrównywania szans regionalnych. Podobnie należy patrzeć na działania z zakresu ochrony środowiska, bo z jednej strony poprawiają one jakość życia (mniej zagrożeń, lepsza jakość otoczenia), z drugiej tworzą warunki dla rozwoju – lokalne i regionalne inwestycje w tym zakresie modernizują gospodarkę, tworząc nowe miejsca pracy (w przypadku OZE – na trwałe).

Wszystkie narzędzia tak pojmowanej dyfuzji budują potencjał konkurencyjności Polski i polskiej gospodarki.

6. Potencjał konkurencyjności wzmacniany będzie również przez filar efektywności. Nie można bowiem wyobrazić sobie synergii w stosowaniu narzędzi innowacyjności i dyfuzji w osiągnięciu celu strategicznego, jakim jest poprawa jakości życia, bez sprawnego państwa. A sprawne państwo (opisuje to odrębny rozdział dokumentu), to **państwo pomocne**:

- **przejrzyste,**
- **przyjazne,**
- **pomocnicze,**
- **partycypacyjne.**

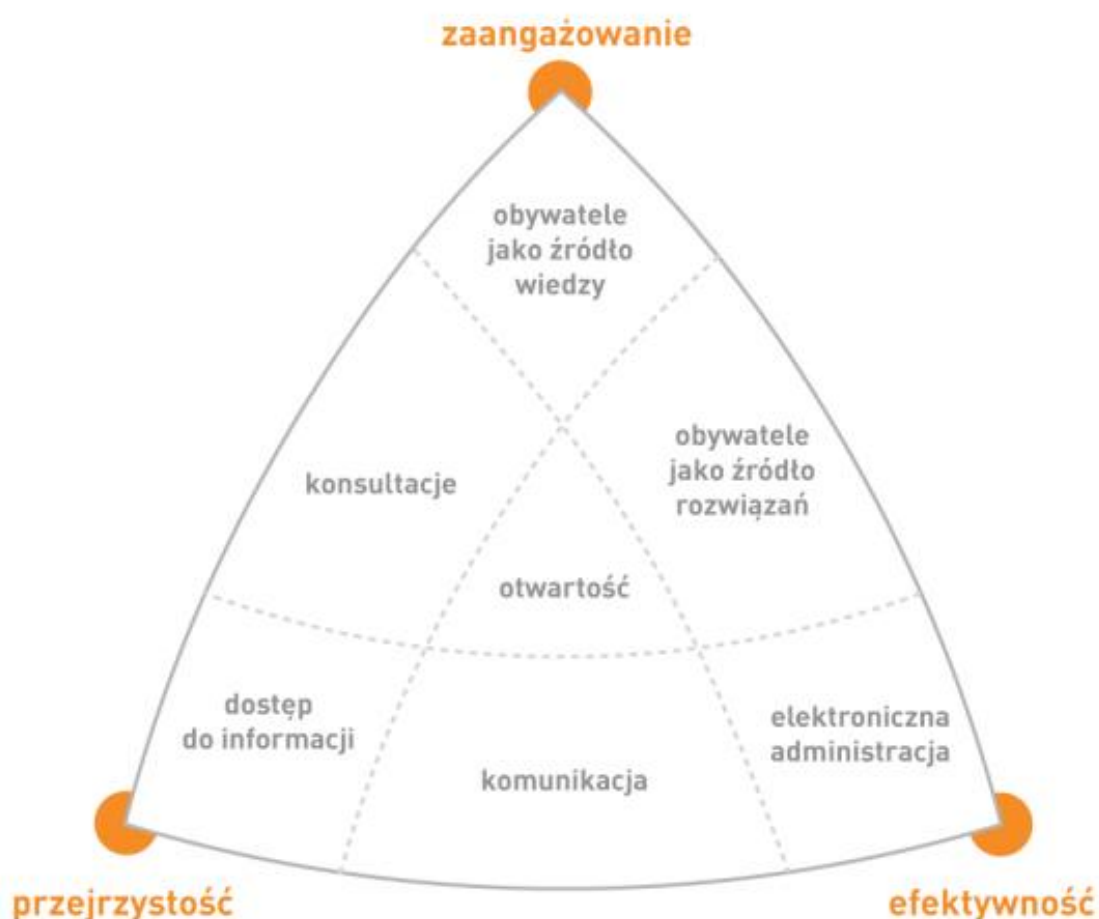
I w tym nowym, tworzonym modelu przeciwstawne państwu nadodpowiedzialnemu, blokującemu de facto energię obywatelską, swobodę przedsiębiorczości, wymagającemu wciąż „zaświadczeń”, zamiast otwarcia się na kulturę „oświadczeń”. Ten już przestarzały model sprawowania władzy i kreowania roli państwa obniża poziom zaufania obywateli wobec instytucji państwa, czyli i zaufania społecznego, ergo nie sprzyja rozwojowi kapitału społecznego. Fundamentem efektywności we współczesnym zarządzaniu sferą publiczną jest z jednej strony sprawne państwo, z drugiej zaufanie społeczne, czyli właśnie państwo pomocne, oparte o zredefiniowaną zasadę pomocniczości oraz warunki dla wzrostu kapitału społecznego.

Sprzężenie sprawności państwa i obywatelskiej zdolności do współpracy płynącej z kapitału społecznego widać szczególnie w okresach zagrożeń i kryzysów. Jest wysoce prawdopodobne, iż choćby w części z przyczyn zmian klimatycznych w nadchodzących latach wzrośnie skala zagrożeń o podłożu naturalnym (powodzie, nawałnice, huragany, czy wręcz katastrofy ekologiczne wygenerowane wprost przez człowieka i gospodarkę). To wymaga określenia na nowo mechanizmów działania i współdziałania między podmiotami państwa a społeczeństwem obywatelskiego, zarówno w procesach przeciwdziałania efektom takich zjawisk, jak i podczas bezpośredniego usuwania ich skutków.

Usprawnienie funkcjonowania państwa jest ważne dla rozwoju przedsiębiorczości, jak i dla rozwoju nowoczesnych usług dobra publicznego. W pierwszym przypadku istotna jest pełna deregulacja i

stałe pilnowanie, by nadmiar obciążeń prawnych oraz instytucjonalnych nie hamował rozwoju inwestycji i swobody gospodarowania. W drugim przypadku, kluczowa jest w odniesieniu do usług dobra publicznego nie tylko ich dostępność, ale i efektywność związana z jakością świadczonych usług, satysfakcją klientów, użytkowników, lecz i oszczędnościami kosztowymi w stosunku do dnia dzisiejszego (w tych obszarach znajdują się prawdopodobnie duże rezerwy oszczędności w wydatkach publicznych, nie w pełni jeszcze oszacowane). Usługi dobra publicznego mogą i powinny być realizowane przez różne podmioty (także rynkowe), ale według odpowiednich wysokich standardów i z gwarancją powszechnej dostępności (np. edukacja i zdrowie). Lecz lepsza adresowalność i nastawienie na efektywność (poprzedzone dokładnym audytem wszelkiego rodzaju usług dobra publicznego) prowadzić muszą **do przemodelowania tradycyjnego „welfare state” (państwa opiekuńczego) w stronę „workfare state” (państwa pracowników) plus „welfare society” (opiekuńczego społeczeństwa)** - temu poświęcone są odpowiednie części Strategii - rozdział 3 o kapitale ludzkim oraz rozdział 9 o kapitale społecznym. Tworzenie warunków dla zaistnienia **welfare society** wiąże się z rozwojem instytucji społeczeństwa obywatelskiego, ich aktywnością w świadczeniu usług dobra publicznego, oraz stabilnością funkcjonowania nie tylko ze względu na przejrzystość prawną, ale i określone ramy finansowania działalności.

Rysunek 20. Wdrażanie otwartego rządu

Źródło: Justyna Hofmokl, Alek Tarkowski, Igor Ostrowski, Małgorzata Werner, Katarzyna Werner, Jakub Bartosiak, Donatella Solda-Kutzmann, Paweł Hess. 2011. *Mapa drogowa otwartego rządu* (wersja robocza 9.06.2011). Warszawa: Centrum Cyfrowe.

Nie można również zapomnieć, iż nadchodzące lata będą radykalnie zmieniały sposoby i modele komunikacji społecznej. Coraz bardziej powszechna dostępność technik informatycznych (po 2015 nie powinno być problemu z dostępem do sieci szerokopasmowego Internetu) będzie sprzyjała bezpośrednio kontaktowi obywatela i instytucji władzy. Wymaga to wdrożenia idei i reguł *open government*, jak również uruchomienia na szeroką skalę otwartego dostępu do zasobów (danych, wiedzy, kultury etc.). **Rodzące się społeczeństwo sieci będzie tworzyło zręby demokracji partycypacyjnej**, co zmieni dotychczasowy sposób konsultacji społecznych, dialogu społecznego i obywatelskiego, proces stanowienia prawa oraz podejmowania decyzji w obszarze wyborów publicznych (tego m.in. dotyczą rozdziały poświęcone cyfryzacji oraz sprawnemu państwu). W tych obszarach także niezbędna będzie innowacyjność i kreatywność w działaniu i dokonywanych wyborach politycznych.

Filar efektywności, skupiony na zadaniach „sprawnego, pomocnego państwa” i aktywnego społeczeństwa i jego instytucji, jest istotnym dopełnieniem, obok filaru terytorialnie równoważonego rozwoju i innowacyjności, czynników potrzebnych dla osiągnięcia celu strategicznego „Polski 2030”, jakim jest poprawa jakości życia. Synergia większej efektywności państwa oraz rozwoju kapitału społecznego pojawi się wówczas, gdy zmieniona zostanie postać kapitału społecznego. Polska historia wygenerowała silny kapitał społeczny przetrwania (utrzymywania tożsamości), lata transformacji ufundowały nowy charakter kapitału społecznego - bardziej dostosowujący się do zmieniającej się rzeczywistości, którego istotą jest adaptacyjność. **Ale wyzwania przyszłości powiązane są z nowym modelem: społecznym kapitałem rozwoju** (co oznacza m.in. większą zdolność do współpracy, dzielenia się zadaniami i odpowiedzialnością, większą otwartość na siebie).

7. Realizacja projektu cywilizacyjnego „POLSKA 2030. Trzecia fala nowoczesności” ważna dla modernizacji kraju oraz równoważenia różnic i dysproporcji rozwojowych, może być uzyskana przy odpowiednich warunkach, z których kluczowymi są:

- **bezpieczny i stabilny, wysoki wzrost gospodarczy,**
- **wzrost zatrudnienia i aktywności zawodowej, który zarazem będzie odpowiedzią na wyzwania demograficzne.**

Wzrost gospodarczy, jeśli ma być stabilny i wysoki, musi wynikać z kilku przesłanek:

Pierwsza dotyczy konieczności uporania się z zagrożeniami kryzysowymi. Mimo, iż Polska gospodarka relatywnie dobrze odpowiedziała na kryzys, spowalniając jedynie do poziomu +1.8% wzrostu PKB w 2009 roku i nie wchodząc w recesję, to samo doświadczenie kryzysowe, odsłoniło strukturalne słabości finansów publicznych – zagrożenie wysokim deficytem i długiem. W nowym świetle należało postawić kwestię skali potrzeb pożyczkowych państwa związaną z funkcjonowaniem kapitałowego systemu emerytalnego, wymagającego (jeśli się nie chce podnosić składek i zwiększać kosztów pracy) uzupełniania środków składkowych uczestników systemu kwotami generującymi dług i deficyt. Zmniejszenie obciążeń pożyczkowych do 2020 roku o 195 mld zł (po zmianie ustawy o OFE), w najmniejszym stopniu nie podważa niezbędności rozwiązania problemu deficytów w systemie ubezpieczeniowym wynikających z hojności decyzji z 2007 roku o redukcji składki rentowej, braku spójności w rozwiązaniach emerytalnych dla grup zawodowych o szczególnych preferencjach (odrębne systemy, albo preferencyjna składka), czy specyfiki systemu ubezpieczeniowego rolników

(szacowany przez Radę Gospodarczą przy Premierze deficyt środków w tym obszarze wynosi ok. 80 mld zł w skali roku). **Całość systemu ubezpieczeń społecznych wymaga maksymalnego zbilansowania w perspektywie nadchodzących lat.**

Przegląd wydatków pod kątem ich efektywności (oprócz już istniejącej reguły wydatkowej) oraz ograniczenie kosztów tam, gdzie to racjonalnie możliwe i doprowadzenie, poprzez zmiany systemowe, do co najwyżej 1% (docelowo) deficytu sektora finansów Publicznych (SFP) średnio w cyklu koniunkturalnym, bo tylko takie rozwiązanie będzie długoterminowo bezpieczne, są zadaniami podstawowymi.

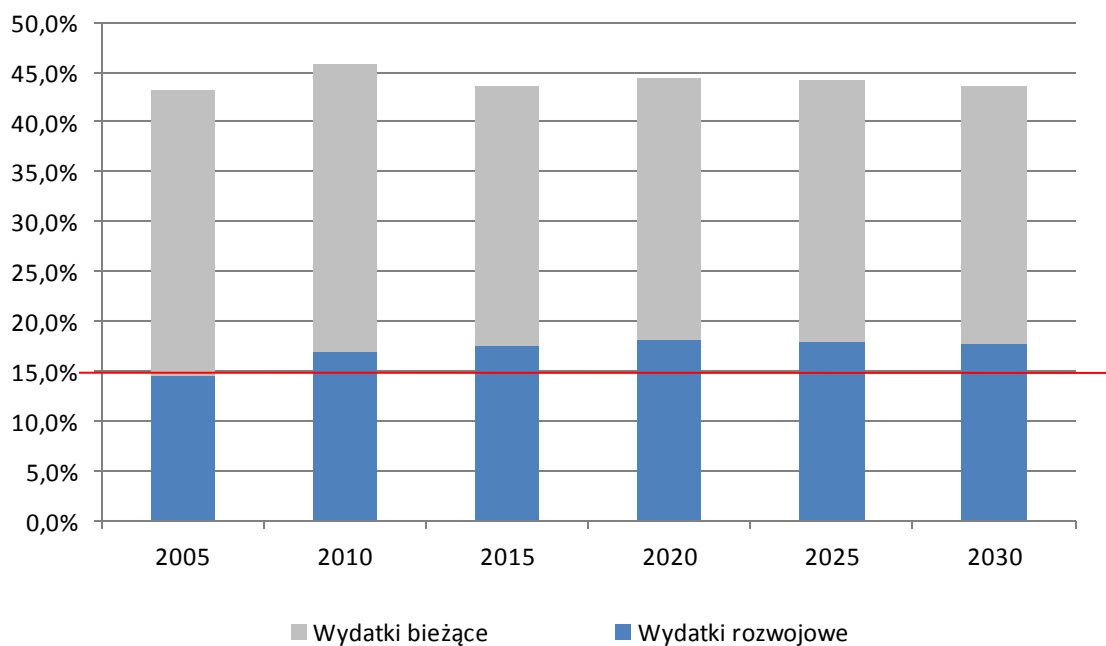
Rozwiązanie tych problemów do 2013/2014 roku jest ważne, ale zarazem redefiniuje punkt startu do nowego etapu rozwoju, w tym do przygotowania warunków do wejścia do strefy EURO. **Czas do 2015. jest bowiem okresem porządkowania i przygotowaniem warunków dla impetu rozwojowego.**

Druga przesłanka dotyczy zwiększenia rygorów oszczędnościowych w obszarze wydatków, ale i wymuszenia odpowiedniego „mixu” wydatkowo (redukcje i oszczędności) – dochodowego (wzrost bazy podatkowej). Konieczne jest kontynuowanie tendencji ku ujednoliceniu stawek podatkowych oraz przeniesienie punktu ciężkości w finansowaniu rozwoju na podatki pośrednie. **Problemem dla Polski nie jest redukcja wydatków publicznych w relacji do PKB** (nie jest to po prostu instytucjonalnie i rozwojowo możliwe), **ale zbilansowanie dochodów i wydatków, a przede wszystkim docelowo lepsza alokacja środków wydatkowych** (utrzymanych na tym samym poziomie – ok. 43/44% w relacji do PKB) i ich ukierunkowanie na cele prorozwojowe. Kluczowe jest, by wprowadzenie oszczędności, przy możliwym realnym wykorzystywaniu nowych środków z Unii Europejskiej dopiero po 2015 r., nie przekreśliło szans rozwojowych Polski oraz **utrzymania tempa inwestycji w najtrudniejszych, jak się dzisiaj wydaje, latach 2013 – 2014.** Będzie to czas wyraźnego zmniejszenia wydatków rozwojowych pochodzących z środków UE, zarazem - jeśli w roku 2012 nie zostaną podjęte działania na rzecz oszczędności i wzrostu dochodów - ograniczeń wydatkowych po stronie publicznej, z środków krajowych, w tym również z środków samorządowych. W przypadku samorządów w ogóle jest istotne, by zdefiniować na nowo ich potencjał finansowania rozwoju, biorąc pod uwagę z jednej strony rygory oszczędnościowe (by nie zadłużać się nadmiernie i nie kreować wysokiej skali deficytu) oraz źródła dochodów własnych, z drugiej zaś potrzeby rozwojowe.

W sumie zatem warto przyjąć punkt widzenia istotny dla rozumienia wyzwań rozwojowych. W latach 2007 – 2010, w okresie rządów Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego udział wydatków rozwojowych osiągnął niespotykany wcześniej wysoki poziom prawie 17% PKB. Jest to skok o 2,3% PKB w ciągu ostatnich pięciu lat. Tak duży wzrost oznacza także, że w ciągu tych lat udział wydatków rozwojowych w ogólnych wydatkach sektora finansów publicznych osiągnął w 2010 r. poziom 36,7%. Dla osiągnięcia celów określonych w niniejszym dokumencie niezwykle ważne jest, by poziom deficytu SFP w ciągu najbliższych 20 lat mógł się zmniejszyć z obecnych ponad 7% PKB do niewiele ponad 1% PKB w 2030 r., a przejściowo osiągać poziom nawet niższy - ok. 0,3% PKB. Będzie to możliwe wyłącznie przy połączeniu dwóch równoległych kierunków działań – położeniu dużego nacisku na te składniki finansów publicznych, które w przyszłości mogą stanowić siły rozwoju oraz konsekwentnym wprowadzaniu zmian w wydatkach bieżących. Kluczowe dla realizacji strategii będzie podjęcie najważniejszych decyzji już w 2012 i 2013 r., utrzymanie udziału wydatków rozwojowych na tym samym poziomie do 2030 r. oraz ich przejściowe dodatkowe podwyższenie w pierwszej dekadzie realizacji strategii (do 18,1% PKB) przy jednoczesnym zmniejszaniu obciążeń SFP

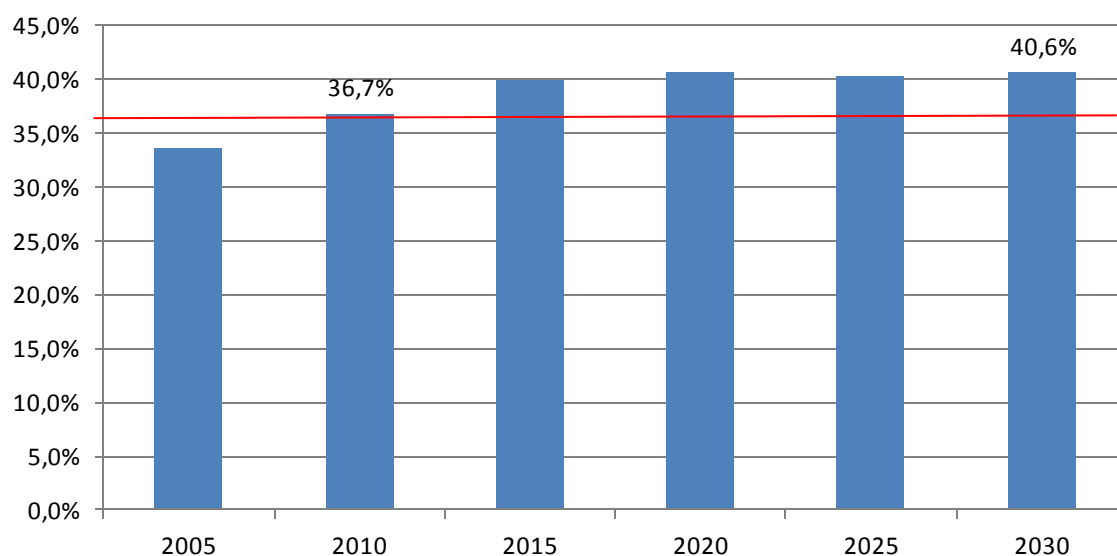
wydatkami bieżącymi z obecnych 29% do 25,8% w 2030 r. Podejmowane równoległe działania pozwolą osiągnąć w ciągu 20 lat wzrost udziału wydatków na rzecz dziedzin prorozwojowych (edukacja, zdrowie, infrastruktura - transportowa, komunikacyjna, środowiskowa, badania i rozwój, kultura) w ogóle wydatków publicznych o ok. 4 pp z 36,7% do 40,6%.

Rysunek 21. Zmiany struktury wydatków publicznych w Polsce między wydatki rozwojowe i bieżące w relacji do PKB (czerwona linia – poziom wydatków w 2007 r.)

Źródło: Opracowanie własne (wykorzystano model IBS COFOG KIT).

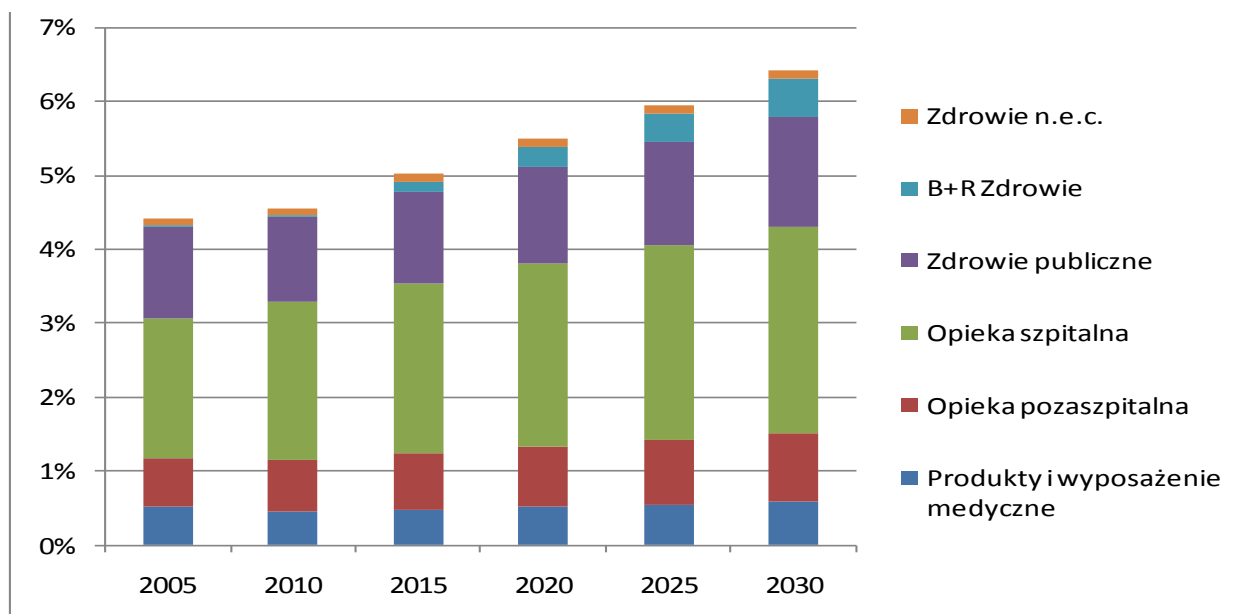
Rysunek 22. Udział wydatków rozwojowych w wydatkach sektora publicznego ogółem, 2005-2030 (w %, czerwona linia – poziom wydatków w 2007 r.)

Źródło: Opracowanie własne (wykorzystano model IBS COFOG KIT).

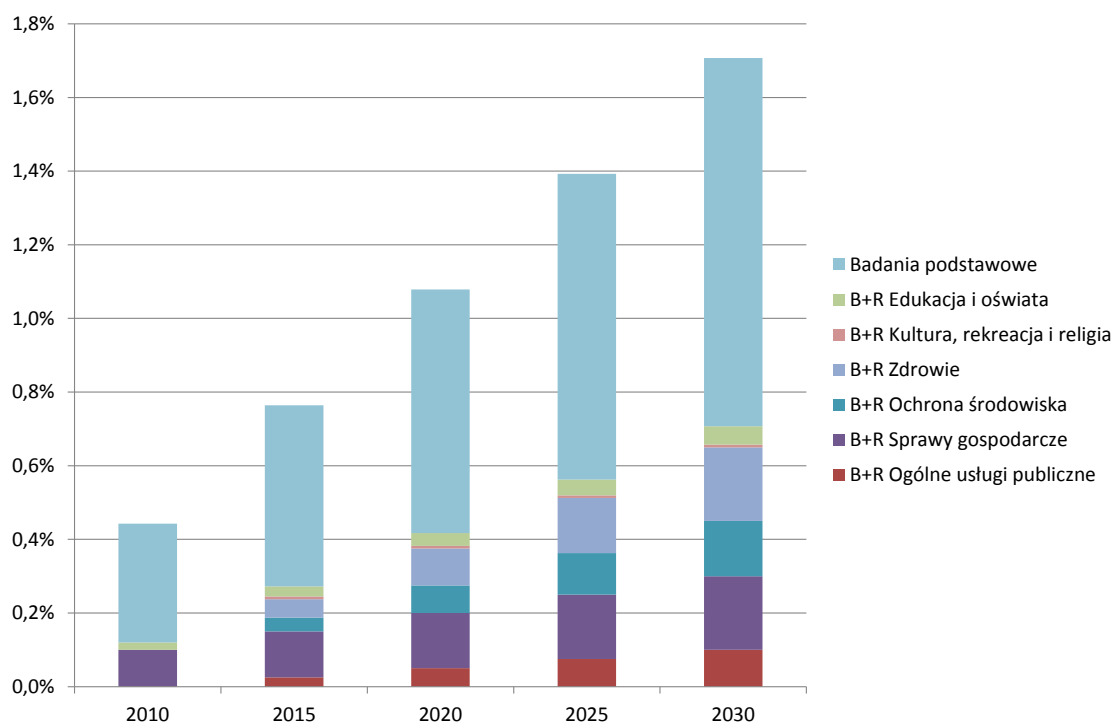
Szczegółowe alokacje w odniesieniu do wybranych obszarów, np. zdrowia oraz nakładów na B+R mogłyby wyglądać następująco:

Rysunek 23. Indykatorywna struktura wydatków na zdrowie (% PKB)

Źródło: Opracowanie własne (wykorzystano model IBS COFOG KIT).

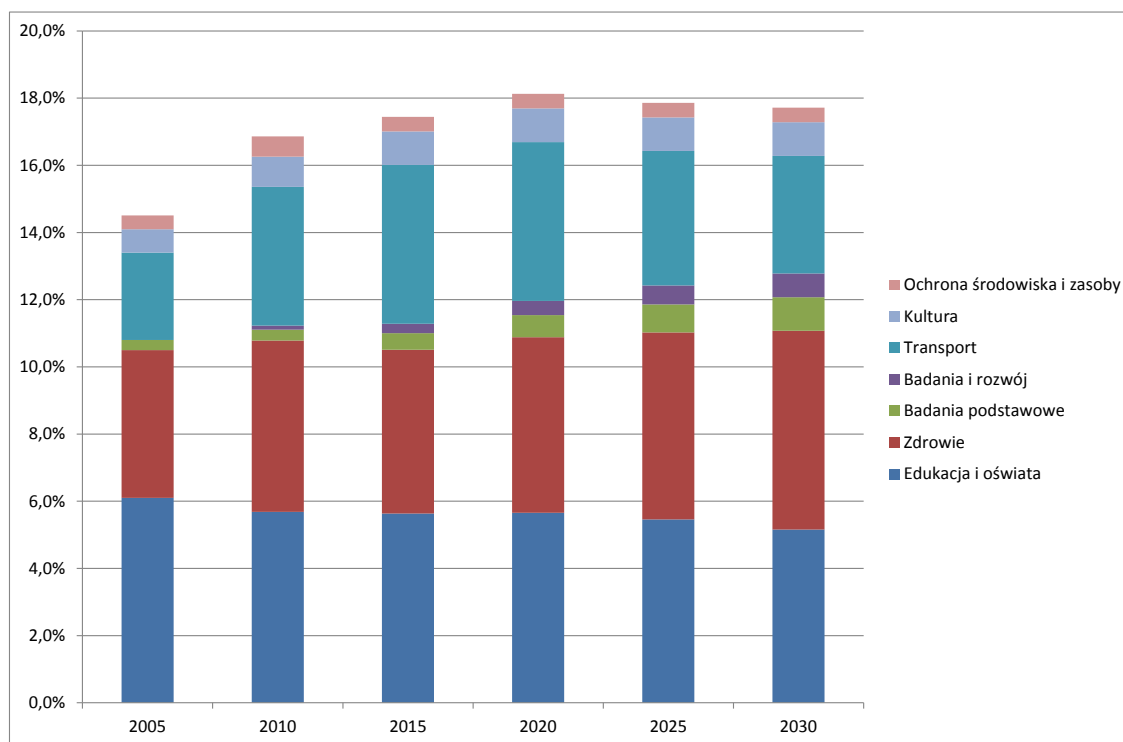
Rysunek 24. Indykatorywna struktura wydatków na B+R (% PKB)

Źródło: Opracowanie własne (wykorzystano model IBS COFOG KIT).

Natomiast całościowa indykatywna struktura wydatków rozwojowych wyglądałaby następująco.

Rys 25. Indykatywna struktura wydatków rozwojowych (% PKB).

Źródło: obliczenia własne (wykorzystany model IBS COFOG KIT)

Chodzi zatem o modernizację struktury wydatków publicznych. Oznacza to **wzrost inwestycji publicznych, nakładów na naukę, badania, kulturę, zdrowie – przy zmniejszeniu skali transferów społecznych, co będzie mogło wynikać z większej samodzielności gospodarstw domowych, dzięki wzrostowi zatrudnienia**. Po stronie oszczędności należy również umieścić rezultaty wzrostu efektywności wydatków publicznych, przede wszystkim na różnego typu usługi dobra publicznego - lepiej adresowane do użytkowników, kontraktowane rynkowo, z pomiarem skuteczności i efektywności ich działania. W poprawie zarządzania sektorem publicznym trzeba upatrywać obniżenia kosztów i obciążeń budżetu, w znacznie większej niż się dzisiaj wydaje skali.

Należy jasno podkreślić, że bez wysiłku na rzecz równowagi w finansach publicznych, bez modernizacji wydatków i stworzenia warunków dla akumulacji środków na rzecz rozwoju i innowacji w żadnej mierze nie uda się osiągnąć stawianych celów. Środki unijne nie są i nie będą wystarczającą gwarancją rozwoju. To oznacza, że aby sprostać wyzwaniom w perspektywie 2030 roku dekada lat 2010-2020 musi być okresem mądrej, wiarygodnej i wymagającej, nastawionej na przyszłość polityki. Musi być dekadą oszczędności, by zarazem mogła stać się dekadą rozwoju.

Trzecia przesłanka wiąże się z kapitałem na rozwój. Przy skali niezbędnych rozwojowo inwestycji w sektor infrastrukturalny oraz energetyczny, wraz z efektami klimatycznymi i bezpieczeństwem źródeł energetycznych (gazoport i gaz bliskowschodni, oraz ew. rezultaty poszukiwania gazu łupkowego w

Polsce, a także budowa dwóch elektrowni nuklearnych – każda wartości ok. 40 mld zł) – co daje rząd nakładów wielkości w sumie ok. 500/600 mld zł, czyli 30 - 35% PKB - **kluczem jest pozyskanie źródeł finansowania rozwoju, które będą miały zdywersyfikowany charakter.**

Nie będzie zatem to przecież tylko budżet państwa, ale również powinny być uwzględnione do 2020 roku znaczące środki UE wielkości ok. 80 mld euro, by utrzymać na poziomie realnym dopływ funduszy z UE, co będzie olbrzymim sukcesem - mieć tak znaczącą część w podziale środków z UE po raz drugi z rzędu i to w warunkach kryzysu gospodarczego i kłopotów w strefie euro.

Istotne będzie rozwinięcie na szeroką skalę formuły PPP, czy rosnąca rola rynku kapitałowego i jego różnorodności (np. rynek obligacji przedsiębiorstw, obligacje infrastrukturalne podmiotów i funduszy prywatnych, czy nowe narzędzia finansowe związane ze wsparciem długoterminowych kredytów hipotecznych). Źródłem finansowania rozwoju powinny być także: inwestycyjno-rozwojowa agresywność polskich przedsiębiorstw, odciążonych od nadmiaru regulacji, jak i odpowiedzialność jednostek, czy to inwestujących w rozwój szans w rodzinach, czy oszczędzających na swoje potrzeby w różnych fazach życia (choćby w formule ubezpieczeń dodatkowych). Żeby tak się stało potrzebny jest wzrost oszczędności w całej gospodarce.

Drugim, kluczowym warunkiem rozwojowym jest wzrost zatrudnienia.

Celem jest zatrudnienie na poziomie 70/75% w grupie 15 – 64 lata (wskaźnik zatrudnienia - w grupie 20 – 64 lata odpowiednio wyższy). Jeśli deficyt liczby osób w wieku produkcyjnym (w porównaniu ze stanem obecnym) będzie wynosił po 2020 od 1.5 do 2 mln osób, to **wyrównanie bilansu demograficznego istotnego dla rynku pracy musi opierać się na bardzo spójnej sekwencji działań, nawet wówczas, jeśli pozostanie podobna liczba osób pracujących – między 16 a 17 milionów.**

Istotne jest zrozumienie, jakie rezerwy tkwią jeszcze w polskich zasobach pracy oraz jakie rezerwy tkwią w organizacji rynku pracy, jeśli wziąć pod uwagę z jednej strony wyzwania demograficzne, a z drugiej potrzebę wysokiego wzrostu gospodarczego.

Z punktu widzenia długofalowych wyzwań najistotniejsze jest **stworzenie warunków dla poprawy wskaźników dzietności**, tak by osiągać większą równowagę demograficzną, np. przy wskaźniku 1.6 – 1.7. Potrzebne do tego są lepsze instytucjonalne warunki do sprawowania opieki nad dziećmi, oraz efektywniej stosowane rozwiązania pozwalające łączyć ambicje zawodowe kobiet z aspiracjami rodzinnymi zwiększać udział mężczyzn w korzystaniu z urlopów „ojcowskich” i wychowawczych. Czynnikiem sprzyjającym byłaby też promocja stosowania na większą skalę zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu (dziś niewiele ponad 10%), co może stanie się powszechniejsze, jeśli przy wzroście gospodarczym - będą także rosły wynagrodzenia. I podobnie jak w wielu krajach świata, będzie to **czynnik sprzyjający wzrostowi udziału kobiet w rynku pracy.**

Dla poprawy poczucia pewności i stabilizacji życiowej oraz pozycji na rynku pracy ważny jest także model transferu: edukacja – rynek pracy. I nie chodzi tu tylko o odpowiedniej jakości kształcenie, dopasowane kompetencyjnie do wymogów zmieniającego się rynku pracy, ani o bardzo elastyczne warunki zatrudnienia przy podejmowaniu pierwszej aktywności zawodowej (zatrudnienie czasowe, samozatrudnienie jako efekt presji pracodawcy etc.). Bardziej chodzi o zmniejszenie poziomu stałej niepewności związanej z tymczasowością zatrudnienia, niepełnym dostępem do różnych dóbr (szkolenia u pracodawcy, czy kredyty bankowe), utrwaleniem pozycji w tym mniej stabilnym segmencie rynku pracy. **Problemy dualnego rynku pracy nabierają znaczenia, i choć z jednej strony**

dzięki elastyczności - może rosnać zatrudnienie, a wysoka dynamika i rotacyjność zatrudnienia ograniczają przyrost długotrwałego bezrobocia, to z drugiej wzrasta również poczucie niepewności, limitujące decyzje i wybory w strategiach życiowych i rodzinnych nastawione na posiadanie dzieci.

Toteż ważne jest realne stworzenie warunków dla polskiej odmiany *flexicurity* (elastyczności i bezpieczeństwa nie miejsca pracy, ale zatrudnienia) na rynku pracy, jak również z punktu widzenia bilansowania się zasobów na rynku pracy - otwarcia się na politykę migracyjną w taki sposób, by na pozycjach uzupełniających, gdzie często polscy pracownicy nie są już skłonni podejmować pracy, zatrudniać imigrantów. W efekcie po 2020 roku, powinniśmy się stać krajem migracji netto.

Rezerwą jest także wiek wejścia na rynek pracy. W Polsce dzieje się to ok. 22 roku życia (a ostatnio nawet ok. 23 roku życia). Przesunięcie wieku rozpoczęcia edukacji (start 6 latków) przyniesie w efekcie po 2020 roku potencjalnie ok. 350 tysięcy osób więcej gotowych do podjęcia aktywności zawodowej – i to trochę wcześniej. Trzeba także pamiętać o **rosnącym zjawisku NEET's (Not in employment, education or training), czyli grupie młodych osób nie pracujących, nie uczących się i nie szkolących się w wieku 19-25 lat - jest ich dzisiaj ok. 10%.** Działania na rzecz ich aktywizacji, tak jak i podjęcie aktywizacji w ramach Aktywnej Polityki Rynku Pracy skorelowanej z Aktywną Polityką Społeczną (wg zasady *welfare to work*) wobec osób, które wypadły z rynku pracy i są trwale nieaktywne, to nowe wyzwania, dzięki podjęciu których może rosnać zatrudnienie w Polsce. Podobnym **celem jest wzrost udziału niepełnosprawnych w zatrudnieniu na otwartym rynku pracy,** gdyż wzrost wskaźnika zatrudnienia z 17% do 34% (dzisiejsza średnia europejska) dawałby pracę oraz poczucie włączenia społecznego, dodatkowo 250 tysiącom osób.

Z punktu widzenia starzenia się społeczeństwa kluczowe jest pytanie o dwie kwestie.

Po pierwsze - o **warunki rozwoju dla „srebrnej gospodarki”**, czyli bezpieczeństwo systemu emerytalnego (żeby ludzie dysponowali dochodami pozwalającymi na odpowiedni poziom życia oraz aktywność konsumencką - do czego potrzebna jest też promocja dodatkowych ubezpieczeń w III filarze, zainicjowana przez rząd w 2011 roku) oraz instytucjonalne wsparcie związane z opieką długoterminową nad osobami niesamodzielnymi, będącymi już w podeszłym wieku (po 2030 roku będzie w Polsce przeszło 2 mln osób powyżej 80 lat).

Po drugie natomiast - o **warunki dla dłuższej aktywności zawodowej i przesuwanie wieku wyjścia z rynku pracy, który dzisiaj jest na poziomie ok. 58,5 lat.** Tylko 34% populacji w wieku 55-60/ 64 lata pracuje, a w krajach UE ten wskaźnik wynosi 45%. Celem jest więc stopniowe, z uzyskaniem masy krytycznej społecznej akceptacji – zrównywanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, najpierw do 65 lat, a później do 67 roku życia w perspektywie do 2030 roku, co przynieść powinno wzrost populacji zatrudnionych o przeszło 750 tysięcy. Oczywiście, liczy się głównie efektywny wiek przechodzenia na emeryturę, ale wszelkie dane i analizy z różnych krajów pokazują, że istotnym stymulatorem dłuższej aktywności zawodowej i obecności na rynku pracy jest ustawowo określony poziom wieku emerytalnego. Proces ten musi być przeprowadzony z dbałością o poprawę warunków pracy podczas całej kariery zawodowej, o lepsze badania stanu zdrowia i profilaktykę (rosnąca rola pracodawców), o odpowiednie inwestowanie w zmianę kwalifikacji, by osoby 50+ i 60+ odpowiadały wymaganiom pracodawców, co nie jest zadaniem łatwym w wielu zawodach wymagających np. wyłączenie sprawności fizycznej.

Ponadto, musimy pamiętać, że wzrost zatrudnienia o 1 pp. daje szacunkowo przyrost dochodów podatkowych rządu ok. 3,5-4 mld zł, a więc przyczyni się poprzez wzrost bazy podatkowej (obok

ewolucyjnego objęcia wszystkich grup podatkami) do wzrostu dochodów i stabilizacji sytuacji budżetowej. Dłuższa aktywność zawodowa zmniejszy także obciążenia budżetu państwa w obszarze ubezpieczeń (wraz ze stopniowym pełnym upowszechnieniem dwufilarowego systemu emerytalnego oraz rozwojem III filara jako powszechnej oferty, niedrogiej z punktu widzenia klienta, wzmacniającej wzrost wysokości emerytury o 10 do 20%, a zarazem sprzyjającej rozwojowi rynku kapitałowego) oraz zwiększy korzyści dla młodszych pokoleń, poprawiając dostęp do środków na edukację czy naukę.

Jak widać, **wzrost zatrudnienia pełni wielorakie funkcje rozwojowe, a zarazem zwiększa poziom spójności społecznej, ograniczając groźbę wykluczeń społecznych.**

Charakteryzując warunki dla wzrostu zatrudnienia podkreślamy znaczenie strony podażowej. Niemniej jednak kluczowy jest wzrost gospodarczy, bo to dzięki niemu rośnie popyt na pracę. Sprzężenie tych dwóch czynników wzajemnie na siebie działających, wzrostu gospodarczego oraz wzrostu zatrudnienia, jest więc kluczowe.

Zarówno wzrost zatrudnienia, jak i – po uporządkowaniu warunków makroekonomicznych – wzrost gospodarczy i modernizacja całej gospodarki (więcej produktów high tech, także w eksporcie, większa rola usług, większa rola sektorów przemysłu kulturowego, etc.) są zatem najważniejszymi dźwigniami polskiego rozwoju, zarówno w długookresowej perspektywie do 2030 roku, jak i w wymiarze średniookresowym – do 2020.

8. Podjęcie wyzwań w perspektywie 2030 roku wymaga już obecnie (**w raporcie „POLSKA 2030” pisaliśmy: przyszłość zaczyna się dzisiaj**) tworzenia fundamentów rozwojowych. Żeby można było realnie je zbudować potrzebne jest przełożenie idei, celów i kierunków wskazywanych zarówno w raporcie „POLSKA 2030”, jak i w tym dokumencie: „POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI” na działania operacyjne, dające się wprowadzić w życie oraz zarządzać.

Dlatego przedstawiamy 25 kluczowych dla Polski decyzji, jakie w najbliższych 2 – 3 latach należy podjąć, by nie stracić szansy, odpowiedzieć pozytywnie na wyzwania, uniknąć zagrożeń: wynikających z doświadczenia kryzysu, z groźby dryfu rozwojowego oraz możliwej peryferyzacji Polski w procesie międzynarodowej konkurencji. Z kolei, każdej z decyzji przypisujemy projekty, których realizacja jest potrzebna, by realnie osiągnąć wskazywane cele i wypełnić misje zawarte w decyzjach. To dobry przykład praktycznego podejścia do wizji - tak, aby nie była tylko wizją, ale stała się szansą spełnienia aspiracji społecznych i ekonomicznych Polaków w najbliższym dwudziestoleciu. A dodatkowo jest to wsparcie w procesie rządzenia, bo kluczem do efektywności rządzenia są jasno formułowane decyzje. Ponadto każdej decyzji przypisany jest określony zestaw mierników, który pozwoli na właściwą identyfikację planowanych do osiągnięcia rezultatów.

9. Rodzi się pytanie o czas i sposób implementacji „Polski 2030. Trzeciej fali nowoczesności” jako Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju, ze szczególnym uwzględnieniem geografii i generacji rozwoju. Realizacja zadań wymaga zasobów, odpowiedniego przywództwa, agendy działań. Celem jest poprawa jakości życia Polaków, ale też i uniknięcie dryfu rozwojowego, groźby peryferyzacji

Polski, czy ograniczenia możliwości rozwojowych z tytułu nadmiernego długu publicznego i deficytu oraz dokonanie „skoku cywilizacyjnego” tworzącego podstawy innowacyjności.

Toteż ważne jest podzielenie perspektywy do 2030 roku na trzy okresy:

- **Lata 2011 – 2015:** horyzont krótkoterminowy, w którym dominować mogą problemy bieżącej polityki europejskiej, presja na rozwiązania taktyczne, ale kiedy również trzeba podjąć wysiłek równoważenia finansów publicznych, bez zaprzeczania szans rozwojowych. W tym okresie należy wynegocjować i uruchomić środki europejskie z nowego okresu programowania, co dla wsparcia zasobów rozwojowych ma kluczowe znaczenie. Zarazem jest to czas przygotowań, budowania fundamentów przyszłego rozwoju, **podjęcia wszystkich kluczowych, kierunkowych decyzji.**
- **Lata 2015 – 2020:** horyzont średniookresowy, gdzie istotna jest realizacja celów, w powiązaniu ze Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju oraz dziewięcioma zintegrowanymi strategiami, a także w spójny sposób z dokumentem programowym UE – „Strategia EU 2020”. Wymaga to stworzenia warunków dla dobrej implementacji, czyli ram działania i planowania większości wydatków (z różnych źródeł, w tym krajowych i europejskich), a także wprowadzenia miar efektywności realizowanych celów.
- **Lata 2020 – 2030:** horyzont długookresowy, który oznacza realizację długoterminowych celów, uzyskiwanie widocznych przewag w nowych typach konkurencyjności (rola innowacyjności, ale z efektywnym wykorzystaniem długoterminowych działań w tzw. „trójkącie wiedzy”), racjonalną odpowiedź na wyzwania energetyczno-klimatyczne, ale zarazem czas zmian generacyjnych (problematyka demograficzna), w tym i okres wymiany pokoleniowej w elitach przywódczych kraju.

Wydaje się, że każdy ze wskazanych okresów wymaga odrębnych zasobów, nakładów, form przywództwa. **Przedstawiane w tym dokumencie cele, ale i konkretna lista decyzji, jakie należy podjąć, by cele osiągnąć oraz lista projektów, których realizacja jest niezbędna, by decyzje realnie wcielać w życie (wraz z miernikami, wskaźnikami osiągania celów oraz kalendarzem realizacji) powodują, iż „POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI” staje się rzeczywiście dokumentem gotowym do wdrożenia.**

Po sukcesie polskiej transformacji warto podjąć wysiłek, by sukcesem stała się modernizacja kraju w imię odpowiedzialności za przyszłe pokolenia.

Polska 2030

Trzecia fala nowoczesności.

Dwadzieścia pięć kluczowych decyzji

Żeby osiągnąć cel projektu cywilizacyjnego „POLSKA 2030” należy teraz podjąć dwadzieścia pięć kluczowych decyzji:

1. Trwałe zmniejszenie deficytu sektora finansów publicznych

Wprowadzić pakiet zmian w finansach publicznych (w latach 2012-2013) gwarantujący długoterminowe oszczędności w wydatkach i wzrost dochodów (także poprzez poszerzenie bazy podatkowej), w celu osiągnięcia trwałej stabilizacji finansów publicznych. Rozwiązania te powinny na stałe zmniejszać deficyt sektora finansów publicznych do 0% PKB i pozwolić na trwałe uniknięcie przekroczenia progu długu publicznego 50%.

2. Realokacja w wydatkach publicznych na rzecz rozwoju

Uruchomić w 2012 r. i zagwarantować proces konsekwentnej realokacji wydatków publicznych tak, by łączny udział wydatków na rzecz dziedzin prorozwojowych (edukacja, zdrowie, infrastruktura - transportowa, komunikacyjna, środowiskowa, badania i rozwój, kultura) w ogóle wydatków publicznych wzrósł o 4 pp i wynosił w kolejnych latach od 17,6% do 18,1% PKB.

3. Zbilansowanie systemu ubezpieczeń społecznych

Maksymalnie zbilansować (w latach 2012-2013) koszty utrzymania systemu ubezpieczeń społecznych (emerytalnych, rentowych, zdrowotnych) oraz przywrócić związek między składką a zakresem zabezpieczenia, tak aby ograniczyć generowanie bieżącego deficytu i długu publicznego w przyszłych latach.

4. Warunki dla wzrostu oszczędności i inwestycji

Wprowadzić rozwiązania instytucjonalne i podatkowe (w latach 2012-2015) promujące oszczędzanie i produktywnie inwestowanie na rzecz przyszłości poprzez przesunięcie ciężarów podatkowych na rzecz podatków konsumpcyjnych i stworzenie warunków dla oszczędzania na starość w efektywnym II Filarze i dodatkowych ubezpieczeniach III Filaru.

5. Aktywizacja rezerw na rynku pracy

Wdrożyć w latach 2012-2015 programy aktywizacji rezerw na rynku pracy, aby zwiększyć poziom zatrudnienia do 75% do 2030 r. (utrzymanie liczby zatrudnionych w 2020 r. na poziomie 16,5 mln osób i zwiększenie tej liczby do 17,5 mln w 2030), poprzez związanie osób niepełnosprawnych z otwartym rynkiem pracy, umożliwienie wcześniejszego startu młodych osób na rynku pracy, podniesienie aktywności zawodowej kobiet, realizację programów 50+ i 60+ oraz przygotowanie i rozpoczęcie procesu zrównania wieku emerytalnego obu płci i jego przesunięcie.

6. Łączenie ambicji zawodowych i aspiracji życiowych

Wzmocnić w latach 2012-2013 warunki dla łączenia ambicji zawodowych i aspiracji rodzinnych młodej i średniej generacji, poprzez m.in. wsparcie rodzin w opiece nad dziećmi w wieku 0-3, poprawę dostępności przedszkoli i opieki świetlicowej, propagowanie elastyczności zatrudnienia dostosowanej do potrzeb pracownika.

7. Lepszy start życiowy i zawodowy młodych

Zaprojektować i wdrożyć w latach 2012-2015 działania poprawiające warunki startu życiowego i zawodowego młodej generacji, ułatwiające wchodzenie młodych na rynek pracy (elastyczność zatrudnienia oraz warunki jego stabilizacji), zwiększające dostępność mieszkań, wyrównujące możliwość dostępu do różnego typu usług np. kredytów bankowych bez względu na formę zatrudnienia.

8. Polska krajem migracji netto

Przygotować instytucje publiczne, rynku pracy i społeczeństwo w latach 2012-2015 do wzrostu imigracji do Polski (od 2020 r.) poprzez wykorzystanie potencjału migracji poakcesyjnych i migracji powrotnych oraz stworzenie warunków wdrożenia polityki migracyjnej odpowiadającej na potrzeby rynku pracy i wspierającej proces integracji imigrantów.

9. Efektywny model usług publicznych

Zmienić model świadczenia usług publicznych (po dokonaniu audytu) w podstawowych obszarach (m.in. poprzez zewnętrzne kontraktowanie usług), aby poprawić ich skuteczność, efektywność finansową i jakość, a także zmodyfikować system pomocy społecznej tak, aby zasiłki i świadczenia w rzeczywisty sposób przyczyniały się do wychodzenia z wykluczenia społecznego oraz wspierały podejmowanie zatrudnienia.

10. Dostępność i wysoka jakość usług zdrowotnych

Wdrożyć zmiany do 2015 w systemie zdrowia powszechnego, których celem będzie poprawa dostępności, skuteczności i jakości usług medycznych (w tym rehabilitacji), głównie za sprawą wzrostu efektywności systemu ochrony zdrowia, istotnego wzmocnienia dobrze adresowanych działań profilaktycznych, uruchomienia dodatkowych źródeł finansowania opieki zdrowotnej.

11. Unowocześnienie i poprawa jakości edukacji oraz uczenia się przez całe życie

Zapewnić powszechną dostępność i wysoką jakość opieki oraz edukacji w przedszkolach i szkołach wszystkich poziomów i typów oraz ich zorientowanie na pobudzanie kreatywności dzieci i młodzieży oraz przygotowanie do uczenia się przez całe życie, przy wykorzystaniu technologii informacyjno – komunikacyjnych (TIK) jako powszechnego narzędzia edukacyjnego, przy jednoczesnym zwiększaniu atrakcyjności zawodu nauczyciela oraz kształceniu nawyku korzystania z dóbr kultury.

12. Dopasowanie edukacji do potrzeb zmieniającej się gospodarki

Wykorzystać efektywniej indywidualne i publiczne inwestycje w edukację poprzez wzmocnienie kształcenia kluczowych kompetencji ogólnych, preferowanie krótszych form kursów zawodowych, realizowanych we współpracy z pracodawcami, podniesienie jakości, stworzenie oferty atrakcyjnych studiów o profilu praktycznym oraz wzmocnienie wagi studiów I stopnia tak, aby służyło to poprawie skuteczności transferu edukacja – rynek pracy.

13. Warunki do prorozwojowego impetu cyfrowego

Wdrożyć warunki dla uzyskania prorozwojowego impetu cyfrowego, w tym powszechności dostępu i korzystania z szerokopasmowego Internetu w 2015 r., wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) we wszystkich sektorach gospodarki, stworzenie warunków dla podaży wysokiej jakości treści publicznych, także poprzez udostępnienie w Sieci otwartych zasobów publicznych oraz wprowadzenie takich regulacji technologii cyfrowych, które służyć będą rozwojowi sieciowych form życia publicznego i kapitału społecznego.

14. Konkurencyjność nauki i rozwój B+R

Wzmocnić konkurencyjność nauki i innowacyjność gospodarki poprzez wzrost nakładów na B+R do 3% PKB w 2030 r., poprawę wiedzy o zarządzaniu własnością intelektualną i komercjalizacji wyników prac badawczych, wzmacnianie procesów konkurencji w nauce w dostępie do środków na badania, poprawę jakości szkolnictwa wyższego dzięki ocenie uczelni opartej o realne efekty kształcenia i powiązaniu wysokości finansowania uczelni z osiąganymi wynikami.

15. Warunki dla nowych przewag konkurencyjnych

Stworzyć przewagi konkurencyjne oparte o kapitał intelektualny, poprzez wzmacnianie kreatywności i podnoszenie kwalifikacji pracowników w systemie uczenia się przez całe życie, kształtowanie kompetencji zarządczych przedsiębiorców zorientowanych na innowacyjne strategie rozwojowe, wspieranie firm inwestujących w innowacje i rozwój oraz udzielanie wsparcia instytucjom otoczenia biznesu, a także tworzenie zachęt dla globalnego biznesu do inwestowania w Polskę.

16. Warunki dla spójności terytorialnej

Wzmocnić warunki instytucjonalne i ekonomiczne (etapami do 2030 r.) dla spójności terytorialnej pomiędzy regionami, wewnątrz regionów (wykorzystując ich potencjał miejski), jak i wewnątrz miast (przeciwdziałanie degradacji niektórych dzielnic). W okresie do 2020 r. - wzmocnić potencjał rozwojowy obszarów peryferyjnych poprzez inwestycję w infrastrukturę transportową i telekomunikacyjną i inwestycje w edukację, usługi publiczne, lokalną infrastrukturę i wspieranie przedsiębiorczości.

17. Zwiększenie dostępności transportowej w Polsce

Zwiększyć dostępność transportową i nasycenie infrastrukturą w Polsce (drogi, koleje, lotniska) oraz zoptymalizować zarządzanie transportem do 2020 r. poprzez stworzenie modelu finansowego łączącego budżet państwa, środki UE, pieniądze z rynku kapitałowego, od inwestorów prywatnych lub z pojawiających się nowych instrumentów gwarancji kredytowych, a w drugiej dekadzie wprowadzić model samofinansowania systemu transportowego poprzez łączenie opłat użytkowników i podatków ogólnych.

18. Rozwój sieci metropolitalnej

Przyjąć do 2015 r. rozwiązania prawne i organizacyjne przyspieszające integrację sieci metropolitalnej i wzrost potencjału rozwojowego, kreatywnego i innowacyjnego metropolii, a

także zwiększające spójność otaczającej je przestrzeni metropolitarnej i jej oddziaływanie regionalne dotyczące innowacji, komunikacji, podatków (większy udział miast w wpływach z podatków), inwestycji, usług dla obywateli.

19. Poprawa cywilizacyjnych warunków życia na wsi

Wyposażyć obszary wiejskie i małe miasteczka w infrastrukturę cywilizacyjną pozwalającą na wyrównanie szans zawodowych i społecznych ich mieszkańców (dostępność komunikacyjna, cyfrowa, edukacyjna, do usług zdrowotnych, warunki uczestnictwa w kulturze oraz dla pracy poza rolnictwem – także w nowych dziedzinach eko-gospodarki) i silniejsze powiązanie z lokalnymi, regionalnymi i krajowymi centrami rozwoju.

20. Warunki dla bezpieczeństwa żywnościowego Polski

Przyjąć rozwiązania z zakresu polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich zapewniające Polsce bezpieczeństwo żywnościowe wynikające z modernizacji sektora rolnego (wzrost wydajności produkcji), zachowania potencjału produkcyjnego w rolnictwie oraz promocji produkcji i konsumpcji żywności wysokiej jakości.

21. Modernizacja infrastruktury i bezpieczeństwo energetyczne

Wdrożyć i sfinansować (nakłady własne, środki pochodzące z UE, budżet państwa, rynek kapitałowy, kapitał inwestorów zagranicznych) projekty modernizujące infrastrukturę elektroenergetyczną i gazową oraz programy zachęcające do zachowań proefektywnościowych, działania dywersyfikujące źródła energii i paliw (w tym możliwość wydobywania gazu łupkowego) oraz kierunków ich przesyłu, dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski.

22. Poprawa warunków środowiskowych, uniknięcie ryzyk związanych ze zmianami klimatu

Wdrożyć zintegrowane zarządzanie środowiskiem (promocja recyklingu odpadów, efektywności energetycznej, planowania przestrzennego z uwzględnieniem gospodarowania obszarami cennymi przyrodniczo) oraz program adaptacji do zmian klimatu, minimalizowania zagrożeń związanych ze skutkami powodzi oraz zwiększyć nakłady na badania i rozwój technologii czystego węgla oraz poprawiających stan środowiska.

23. Zniesienie barier dla biznesu

Znieść bariery prawne prowadzenia działalności gospodarczej (w latach 2012 – 2014, po dokonaniu przeglądu regulacji) zakładania, prowadzenia, rozwijania i likwidowania, w szczególności uwolnić ze zbędnych obciążeń biurokratycznych procesy inwestycyjne we wszystkich dziedzinach.

24. Usprawnienie działań państwa

Usprawnić działania państwa w relacjach z obywatelami poprzez e-administrację, poprawę procesów stanowienia prawa, nowy model zaangażowania obywateli w proces sprawowania władzy oraz poprzez wykorzystanie TIK i metod otwartego rządu (sukcesywnie do 2015 r.), a także wdrożyć nowy model zarządzania sądami, wprowadzić pełną dostępność orzeczeń sądowych, uprościć procedury sądowe pod względem ich efektywności i kosztów.

25. Warunki dla budowy kapitału społecznego

Wprowadzić warunki prawne, organizacyjne i finansowe, etapami do 2030 r., dla wzmacniania postaw związanych z otwartością, aktywnością społeczną, zdolnością do współpracy, wzrostem zaufania, poprzez praktykę działania administracji publicznej, współpracę i wzmacnianie finansowe i instytucjonalne organizacji pozarządowych, promocję zachowań prospołecznych i aktywności obywatelskiej.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Monitoring projektu cywilizacyjnego Polska 2030

Monitoring projektu cywilizacyjnego Polska 2030

Wprowadzenie – uwagi metodologiczne

Celem Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (DSRK) jest przyspieszenie procesu modernizacji Polski. Modernizację tę rozumiemy tutaj szeroko, nie tylko jako wzrost poziomu jakości życia ludzi, ale projekt cywilizacyjny wykraczający poza sferę czysto materialną i obejmujący takie wymiary jak poziom wykształcenia obywateli, ich stan zdrowia czy zasoby kapitału społecznego.

Tak zdefiniowany cel proponowanych rozwiązań stwarza wyzwania, dotyczące pomiaru zaawansowania realizacji projektu. Najbardziej oczywistą miarą jest bez wątpienia Produkt Krajowy Brutto (PKB, zwykle wyrażany w przeliczeniu na 1 mieszkańca). PKB jest miarą uznaną i najczęściej wykorzystywaną, istnieje także powszechna zgoda, co do metodologii jej obliczania. Dodatkowo, jest to miara skorelowana z innymi, alternatywnymi miernikami przybliżającymi poziom rozwoju ekonomicznego. Ma jednak również istotne wady. Przede wszystkim jest miarą wartości produkcji strumienia dóbr i usług w czasie. Oznacza to, że, po pierwsze, jest ona silnie podatna na zmiany koniunkturalne oraz, po drugie, nie odnosi się – przynajmniej wprost – do poziomu zamożności czy bogactwa danego społeczeństwa, ale jedynie do zdolności produkcyjnych danej gospodarki. Po trzecie, PKB nie uwzględnia tych rodzajów produktów i usług, które nie są wyceniane przez rynek (np. wartość usług domowych). Po czwarte wreszcie, jest to miara odnosząca się wyłącznie do materialnego wymiaru wzrostu gospodarczego, co oznacza, że nie uwzględnia wpływu działalności produkcyjnej na zasoby, w tym zasoby naturalne. Mając świadomość wad i ograniczeń PKB jako miernika rozwoju społeczno-gospodarczego, jak też znając różne metody modyfikacji tej miary, uważamy, że biorąc pod uwagę powszechność jej stosowania, jak też szereg badań opierających się na tym wskaźniku, powinna ona być zastosowana w DSRK jako jeden z mierników głównych. Co więcej, wydaje się, że może ona być z powodzeniem wykorzystywana do pomiaru dystansu, jaki dzieli Polskę od najlepiej rozwiniętych krajów świata.

Niezależnie od tego, proponujemy, by rolę drugiego podstawowego wskaźnika DSRK spełniał Wskaźnik Rozwoju Społecznego (*Human Development Index – HDI*) zaproponowany przez UNDP w 1990 r. Wskaźnik ten w oryginalnej wersji uwzględniał kilka dodatkowych wymiarów procesu rozwoju (obok PKB per capita), tj. poziom edukacji w danym kraju oraz stan zdrowia populacji przybliżany za pomocą miary oczekiwanej liczby lat życia. Podobnie jak w przypadku PKB per capita, podstawową zaletą tej miary jest fakt, iż jest ona obliczana rokrocznie dla większości krajów świata, co znakomicie ułatwia porównywanie międzynarodowe. Dodatkowo, uwzględnienie dodatkowych wymiarów sprawia, że chociaż poziom korelacji pomiędzy PKB a HDI jest wysoki – bogate kraje cechują się generalnie wysokim poziomem rozwoju społecznego – to wskaźnik ten pozwala identyfikować wyzwania związane z rozwojem społecznym: są kraje, których miejsca w rankingach opartych na PKB i HDI są różne¹. Problemem metodologicznym związanym z wykorzystaniem HDI jest to, iż miara ta ma charakter dystansowy, tzn. jest obliczana dla określonej grupy krajów, a jej konstrukcja odnosi się

¹ I tak, w 2005 r. USA zajmowały drugie miejsce pod względem PKB per capita, podczas gdy w rankingu opartym na HDI były już tylko na dwunastym miejscu. Francja znalazła się na miejscu 17 w rankingu bazującym na porównaniu PKB, ale przy odniesieniu do HDI zajmowała już 10 miejsce. Polska będąca w 2010 r. na pięćdziesiątym miejscu na świecie pod względem PKB per capita, w rankingu opartym HDI zajmowała 41 miejsce.

wprost do struktury tejże grupy (wartość wskaźnika dla danego kraju powstaje przez odniesienie wartości zarejestrowanych w jego przypadku do najlepszych i najgorszych wartości w próbie). W konsekwencji, wartości wskaźnika są bardzo stabilne w czasie, ale jednocześnie czułe na zmiany struktury próby (np. wprowadzanie nowych krajów do grupy uwzględnianej przez UNDP w obliczeniach). Co istotne, od 2010 roku HDI jest obliczany w oparciu o następujące składowe: oczekiwana długość życia w momencie narodzin, przeciętna (dla osoby dorosłej) i oczekiwana (dla osoby wchodzącej do systemu edukacyjnego) liczba lat edukacji oraz dochód narodowy netto per capita (w USD, liczony według Parytetu Siły Nabywczej)². Te trzy wymiary sprawiają, że celowe staje się włączenie HDI jako drugiego – obok PKB per capita – głównego wskaźnika strategii. Takie rozwiązanie powoduje bowiem, że ważne stają się nie tylko „twarde” działania oddziałujące na gospodarkę, ale również inicjatywy podnoszące średnią długość życia czy oddziałujące na sytuację w systemie edukacyjnym. Pozostawienie PKB umożliwia natomiast dalszą koncentrację na działaniach stymulujących jego wzrost, jak też ograniczających zjawisko de-konwergencji pomiędzy polskimi regionami.

Bierzemy jednak również pod uwagę nasilającą się w ostatnich latach krytykę oceny procesów rozwoju wyłącznie przez pryzmat PKB, czego przejawem było chociażby przygotowanie przez J. Stiglitz, A. Sena i J.P. Fitoussiego specjalnego raportu³ poświęconego poszukiwaniu alternatywnych w stosunku do PKB miar rozwoju społeczno-gospodarczego. Konkluzja raportu jest taka, iż opisując rozwój danego państwa należy używać szeregu mierników, odnoszących się do poszczególnych wymiarów rozwoju. Taką właśnie perspektywę obieramy w niniejszej strategii. Po pierwsze, proponujemy dwa mierniki wiodące. Po drugie, zamiast wprowadzać do DSRK szereg mierników będących różnymi skorygowanymi wskaźnikami PKB, jak chociażby klasyczną już miarę dobrobytu ekonomicznego Nordhaus i Tobina czy też wskaźnik rzeczywistego rozwoju (*Genuine Progress Indicator*)⁴, proponujemy, by równolegle uwzględnić miary, które w sposób bezpośredni odpowiadają kluczowym decyzjom i pozwalają monitorować poszczególne wymiary projektu cywilizacyjnego Polska 2030. Takie podejście umożliwi również kontrolowanie, czy realizowany będzie zapisany w strategii imperatyw zrównoważonego rozwoju.

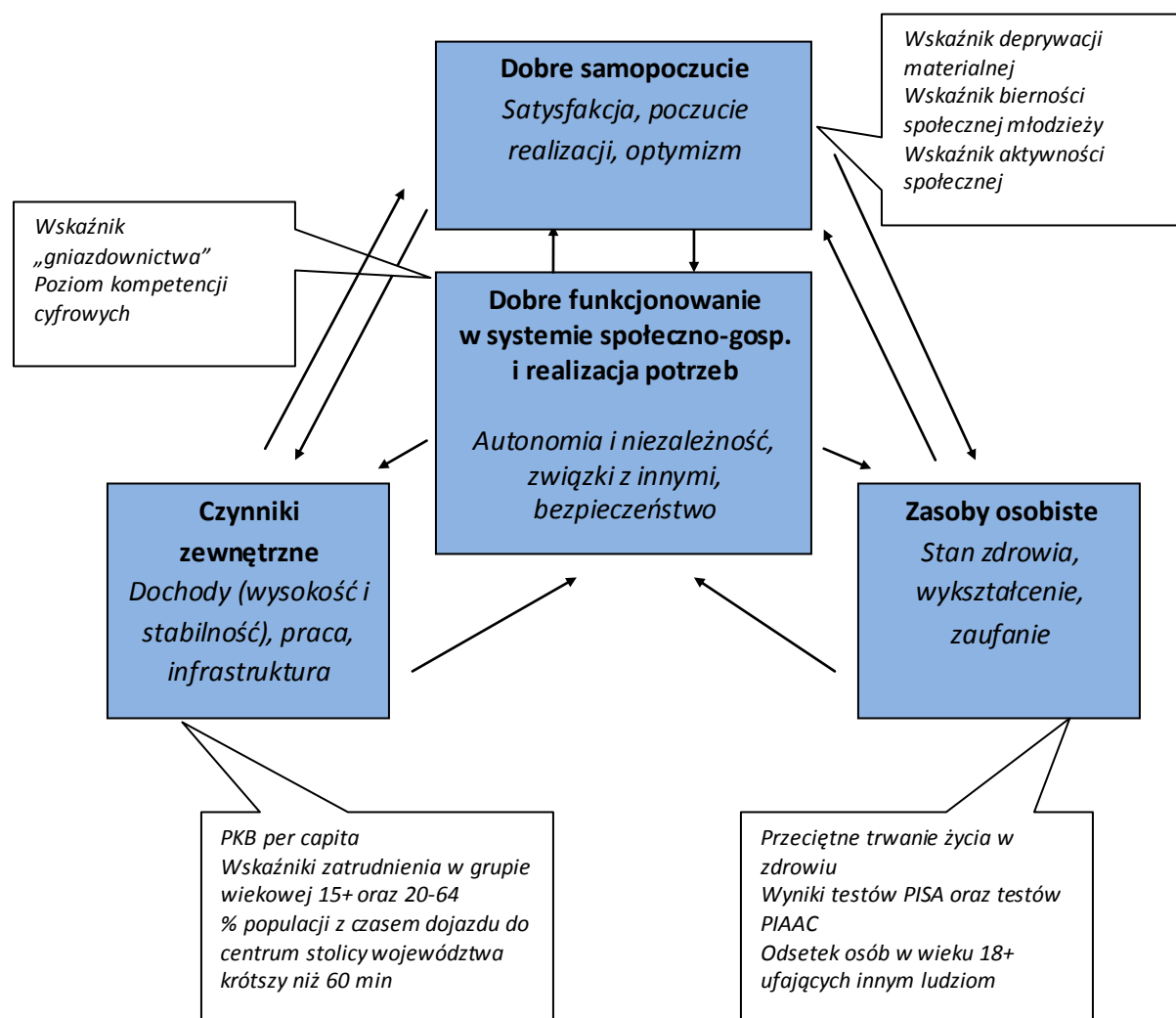
Chcemy zaznaczyć, iż wskazanie na HDI jako jednego z dwóch głównych mierników realizacji prezentowanego tutaj projektu cywilizacyjnego oznacza również większą koncentrację na obywatelu/obywatelce i ich indywidualnych potrzebach, co bezpośrednio wynika z głównego celu strategii, jakim jest poprawa jakości życia Polaków, w tym jej subiektywnej oceny, której determinanty przedstawia poniższy schemat, gdzie podajemy również przykłady proponowanych przez nas wskaźników.

² Por. UNDP. 2010. *Human Development Report 2010. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, New York: UNDP. Dodatkowo, w 2010 roku wprowadzono wskaźniki HDI uwzględniające ubóstwo – Wskaźnik Rozwoju Społecznego Uwzględniający Nierówności (*Inequality-adjusted HDI – IHDI*), jak też nierówność płci – Wskaźnik Nierówności Płci (*Gender Inequality Index*). W rankingach opartych na tych wskaźnikach Polska plasuje się odpowiednio na 29 i 21 miejscu.

³ Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, Jean-Paul Fitoussi. 2009. *Report of the commission on the measurement of economic performance and social progress*. Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.

⁴ Wskaźnik rzeczywistego rozwoju (*Genuine Progress Indicator*) uwzględnia nie tylko wartość towarów i usług (PKB), ale koryguje ją o koszty rozwoju, m.in. koszt zużytych zasobów naturalnych.

Rysunek 25. Determinanty subiektywnego dobrostanu jednostki i wybrane wskaźniki je opisujące

Pełen zestaw wskaźników znajduje się w tabeli poniżej. Prezentujemy tam wskaźniki główne oraz mierniki odpowiadające 25 kluczowym decyzjom i związanym z nimi projektami:

Proponowane wskaźniki monitoringu projektu cywilizacyjnego Polska 2030

Projekt cywilizacyjny Polska 2030 – wskaźniki główne	Wskaźnik	Wartość aktualna	Wartość docelowa 2030
	PKB per capita w relacji do PKB (wg PSN) najzamożniejszego kraju w UE	45% (2009; najbogatszy kraj: Holandia ⁵)	>65%
	Human Development Index (wersja 2010)	0,795	> 0,88

Kluczowe decyzje		Wskaźnik	Wartość 2010	Wartość docelowa 2030
1.	Trwałe zmniejszenie deficytu sektora finansów publicznych	Deficyt sektora finansów publicznych	7,9%	1,3%
		Deficyt strukturalny sektora finansów publicznych	6,6%	1%
2.	Realokacja w wydatkach publicznych na rzecz rozwoju	Udział wydatków rozwojowych w wydatkach sektora publicznego ogółem (w %)	36,7% (2010)	40,6%
3.	Zbilansowanie systemu ubezpieczeń społecznych	Relacja wpływów składkowych do wydatków na świadczenia w systemie ubezpieczeń społecznych	59%	77%
4.	Warunki dla wzrostu oszczędności i inwestycji	Stopa oszczędności krajowych brutto (jako % PKB)	18,2%	22%
		Stosunek aktywnych kont w III filarze systemu emerytalnego w relacji do liczby osób pracujących	3,3%	100%

⁵Z uwzględnieniem Parytetu Siły Nabywczej, z wyłączeniem Luksemburga.

5.	Aktywizacja rezerw na rynku pracy	Wskaźniki zatrudnienia w grupie wiekowej 15+	15+ 51,1% (2010 III kw. BAEL)		65%	
		Wskaźniki zatrudnienia w grupie wiekowej 20-64	64,9% (2009, EUROSTAT)		80%	
		Wskaźniki zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64	60% (2010 III kw. BAEL)		75%	
		Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy	22% (2009)		> 50%	
6.	Łączenie ambicji zawodowych i aspiracji życiowych	TFR	1,39 (2008)		1,7	
		Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat	47,1% (2009)		70%	
7.	Lepszy start życiowy i zawodowy młodych	Wskaźnik „gniazdownictwa”	K: 30,4%	M: 44%	K: 15%	M: 30%
		Wiek wejścia na rynek pracy	22 lata (2007)		21 lat	
		Wskaźnik bierności społecznej młodzieży (NEET)	10,8% (2010)		5%	
		Umowy na czas określony w grupie wiekowej 15-24 lat	66,1% (IV kw. 2010)		<40%	
		Umowy na czas określony w grupie wiekowej 25-49 lat	25,6% (IV kw. 2010)		<20%	
8.	Polska krajem migracji netto	Bilans migracyjny netto (na podstawie szacunków GUS)	Okolo -1,5 mln osób		Dodatni bilans migracyjny	
		Wskaźnik aktywności zawodowej imigrantów	(wartość możliwa do obliczenia po uzyskaniu wyników NSP 2011)		> 75%	
9.	Efektywny model świadczenia usług publicznych	Wskaźnik efektywności urzędów pracy	61,7%		> 80%	
		Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (<i>Euro Health Consumer Index</i>)	565 (2009)		750	
		Wskaźnik deprywacji materialnej	32 (17 dla EU27)		15	
10.	Dostępność i wysoka jakość usług zdrowotnych	Przeciętne trwanie życia w zdrowiu (HLY) w momencie narodzin	61 (mężczyźni) i 66,6 (kobiety) (2005)		69 (mężczyźni) i 75 (kobiety)	
		Przeciętne trwanie życia skorygowane niepełnosprawnością (<i>DisabilityAdjusted Life Expectancy</i>)	64,1 (mężczyźni) i 70,2 (kobiety) (2007)		72 (mężczyźni) i 75 (kobiety)	

11.	Unowocześnienie i poprawa jakości edukacji oraz uczenia się przez całe życie	Wyniki testów PISA - wartość (w pkt.) uśrednionych wyników testów PISA dla dziewcząt i chłopców we wszystkich obszarach badania	525 – dziewczęta: czytanie 476 – chłopcy: czytanie 493 – dziewczęta: matematyka 497 – chłopcy: matematyka	Czytanie – wzrost dla dziewczynek o 6% do 556, dla chłopców o 10% do 523, matematyka – wzrost dla obu grup o 8%
		Wyniki testów PISA - odsetek uczniów poniżej drugiego poziomu w trzech dziedzinach – czytania i interpretacji, matematyce, rozumowaniu w naukach przyrodniczych	15,0 w czytaniu i interpretacji; 20,5 w matematyce; 13,1 w rozumowaniu w naukach przyrodniczych	< 8 w czytaniu i interpretacji < 12 w matematyce < 6 w rozumowaniu w naukach przyrodniczych
		Wyniki testów PIAAC	Brak danych - pierwsze badanie w 2011 roku	Co najmniej poziom średniej OECD
12.	Dopasowanie edukacji do potrzeb zmieniającej się gospodarki	Wartość <i>Innovation Performance</i> (uogólniony wskaźnik innowacyjności) w relacji do średniej UE	54% (wartość: 0,278)	> 75%
		Średnia liczba zgłoszeń patentowych	2,05	> 100
		Wskaźnik poziomu czytelnictwa	44%	> 60%
13.	Warunki do prorozwojowego impetu cyfrowego	Rozwój infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej	Polska – 13,5% (Dania – 37,5%; średnia europejska – 24,8%)	> 30%
		Poziom kompetencji cyfrowych	9%	> 80%
14.	Konkurencyjność nauki i rozwój B+R	Wydatki na B+R (w tym publiczne) (GERD)	0,68% (2009)	3% (1,2% w 2020r.)
		Wskaźnik udziału wysokich technologii w eksporcie	3,1% (2009)	> 15%
15.	Warunki dla nowych przewag konkurencyjnych	Global Competitiveness Index	Pozycja - 39, wynik: 4,51	Pozycja - 20 - 25, wynik: >5,3
16.	Warunki dla spójności terytorialnej	Relacja PKB na mieszkańca w najbiedniejszym i najbogatszym polskim województwie	42% (2007)	> 60%
17.	Zwiększenie dostępności transportowej w Polsce	Liczba km autostrad (A) i dróg ekspresowych (S)	893,5 km- (A), 598,7 km - (S) (2010)	2000 km (A), 5300 km (S)
		Długość linii kolejowych pozwalających na	0 km (2009)	960 km

		ruch pociągów pasażerskich z prędkością powyżej 160 km/h (w tym KDP)		
		% populacji z czasem dojazdu do centrum stolicy województwa krótszy niż 60 min	57,9 (2008)	100
18.	Rozwój sieci metropolitalnej	Liczba polskich miast wojewódzkich w poszczególnych kategoriach MEGA (Europejskiej Metropolitarne Obszary Wzrostu)	Słabe MEGA: 6	Słabe MEGA: 9
			Średnie MEGA: 1	Średnie MEGA: 6
			Silne MEGA: 0	Silne MEGA: 1
19.	Poprawa cywilizacyjnych warunków życia na wsi	Wskaźnik czytelnictwa w relacji wieś - miasto	86-procentowa przewaga miasta (21 – 11)	50-procentowa przewaga miasta
		Wskaźnik wypożyczeń bibliotecznych w relacji wieś - miasto	75-procentowa przewaga miasta (396 – 226)	50-procentowa przewaga miasta
		Dostępność do szerokopasmowego internetu (DSL) na obszarach wiejskich	55% (2007)	1
		Udział w dochodach wiejskich gospodarstw domowych dochodów z pracy poza rolnictwem	54,3% (2008)	> 75%
20.	Warunki dla bezpieczeństwa żywnościowego Polski	Powierzchnia UR utrzymanych w dobrej kulturze rolnej	13,98 mln ha (2010)	13,98 mln ha
		Plony zbóż z 1 ha	32,5 dt (2007)	50 dt
		Powierzchnia użytków rolnych gospodarstw ekologicznych (w % użytków rolnych ogółem)	1,94% (2009)	4%
21.	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury energetycznej	Średni czas trwania nieplanowanych przerw w dostawie energii (SAIDI)	321 (2008)	17
		Wskaźnik efektywności zużycia energii	383,54 (2008)	167
		Wskaźnik dywersyfikacji importu gazu	89% (2009)	<70%
22.	Poprawa warunków środowiskowych, uniknięcie ryzyk związanych ze zmianami klimatu	Wskaźnik emisyjności gazów cieplarnianych	0,95 t/MWh (2007)	<0,70 t/MWh
		Wskaźnik czystości wód	I klasa – 0%; II klasa – 2,2% (2007)	I klasa – 10%; II klasa – 20%
		Wskaźnik odpadów nierocyklingowanych	88%	10%
		Indeks liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (FBI)	86,3 (2007)	85

23.	Zniesienie barier w funkcjonowaniu biznesu	Wskaźnik obciążeń regulacyjnych (pozycja w rankingu)	110	W pierwszej 50
		Okres dochodzenia należności w postępowaniach sądowych (w dniach)	830	Wartość lepsza niż średnia OECD
		Wskaźnik wydajności instytucji rządowych (pozycja w rankingu)	110	Pozycja w pierwszej 50
		Dochodzenie należności z umów (pozycja w rankingu)	75	Pozycja w pierwszej 35
		Odsetek elektronicznych akt sądowych	<10%	>80%
		Odsetek formularzy dostępnych w sieci	>50%	>90%
24.	Usprawnienie działań państwa w kluczowych obszarach	Wskaźnik przejrzystości w tworzeniu polityk (pozycja w rankingu)	127	Pozycja w pierwszej 50
		Wskaźnik zaufania do sądów	44%	70%
		% udział powierzchni miejskich z uchwalonymi planami zagospodarowania w stosunku do całości powierzchni miejskich	Brak danych – wartość zostanie ustalona po uzyskaniu niezbędnych informacji	> 85%
		Wskaźnik efektywności prokuratury	Brak danych – wartość zostanie ustalona po uzyskaniu niezbędnych informacji	Poprawa o 50% w porównaniu z 2011
		Średni czas wydania decyzji administracyjnej	Brak danych – wartość zostanie ustalona po uzyskaniu niezbędnych informacji	Skrócenie czasu o ponad 35% w porównaniu do wartości z roku 2011
25.	Warunki dla budowy kapitału społecznego	Wskaźnik zaufania	26%	50%
		Wskaźnik aktywności społecznej	13% (2009)	40%

Definicje wykorzystanych wskaźników

PKB per capita w relacji do PKB najzamożniejszego kraju w UE – PKB per capita w Polsce (wg Parytetu Siły Nabywczej) jako odsetek PKB per capita dla najbogatszego kraju EU (z wyłączeniem Luksemburga, w %, źródło: Eurostat).

Human Development Index – wskaźnik dystansowy, którego składowymi są: oczekiwana długość życia w momencie narodzin, przeciętna liczba lat edukacji (dla osoby dorosłej), oczekiwana liczba lat edukacji, dochód narodowy netto per capita (według metodologii PPP, w USD, źródło: UNDP).

Deficyt sektora finansów publicznych – wskaźnik informujący o różnicy między dochodami i wydatkami publicznymi (w relacji do PKB, źródło: GUS).

Deficyt strukturalny sektora finansów publicznych – wskaźnik informujący o hipotetycznym deficycie po wyeliminowaniu czynników o charakterze cyklicznym (jest to wartość teoretyczna, nieobserwowalna). Deficyt strukturalny wraz z deficytem cyklicznym (a więc wynikającym z aktualnej fazy cyklu koniunkturalnego) sumują się do deficytu faktycznego obserwowanego. Wartość za rok 2010 na podstawie Aktualizacji Programu Konwergencji 2009. Wartość na rok 2030 ustalona na poziomie 1% PKB, tj. wysokości wskaźnika MTO (*medium term objective*, źródło: DAS KPRM).

Udział wydatków publicznych przeznaczanych na cele prorozwojowe – jako wydatki prorozwojowe potraktowano wydatki w kategoriach COFOG zdrowie, edukacja i oświata, podkategorie transport, komunikacja, badania podstawowe, zmniejszanie zanieczyszczeń, podkategorie zawierające wydatki na B+R, oraz podkategorie rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybołówstwo (z wagą 0,1), gospodarka ściekami (z wagą 0,8) i gospodarka wodna (z wagą 0,5). Wskaźnik wskazuje na udział tych wydatków w wydatkach publicznych w ogóle (w %, źródło: GUS).

Wpływy składkowe – dotyczą wpływów FUS, NFZ, FER. W szczególności nie uwzględniono wpływów składkowych NFZ za osoby nie płacące składek (ubezpieczeni w KRUS, służby mundurowe i osoby bezrobotne niepobierające zasiłku dla bezrobotnych) jak również składek przekazywanych do OFE.

Wydatki na świadczenia - obejmują wydatki na świadczenia FUS, NFZ, FER oraz świadczenia dla żołnierzy i funkcjonariuszy. Nie obejmują wydatków na świadczenia ze środków gromadzonych w OFE (źródło: DAS KPRM).

Stopa oszczędności krajowych brutto - stopa *gross savings* liczona według metodologii Eurostatu. Stanowi ona część dochodu do dyspozycji nie przeznaczonego na konsumpcję (źródło: Eurostat).

Stosunek aktywnych kont w III filarze systemu emerytalnego w relacji do liczby osób pracujących - stosunek aktywnych kont w III filarze systemu emerytalnego do liczby pracujących obliczono jako stosunek sumy aktywnych kont w IKE oraz PPE do liczby pracujących w gospodarce w oparciu o dane BAEL (źródło: BAEL, DAS KPRM).

Wskaźnik aktywności zawodowej – relacja osób aktywnych zawodowo (tj. pracujących oraz bezrobotnych – poszukujących zatrudnienia) do ogółu osób (w danej kategorii wiekowej, źródło: Eurostat, BAEL).

Wskaźnik zatrudnienia – relacja osób zatrudnionych i aktywnych zawodowo (w danej kategorii wiekowej, źródło: Eurostat, BAEL).

Stopa bezrobocia – relacja osób bezrobotnych (aktywnie poszukujących pracy i gotowych ją podjąć) do osób aktywnych zawodowo (źródło: Eurostat, BAEL).

Wskaźnik dzietności ogólnej (Total FertilityRate, TFR) – przeciętna dzieci przypadających na 1 kobietę przy założeniu, że dożyje ona końca wieku rozrodczego a jej płodność odpowiada średniej z poszczególnych grup wiekowych (źródło: GUS).

Wskaźnik deprivacji materialnej – za granicę deprivacji materialnej przyjmuje się brak możliwości zaspokojenia co najmniej 3 z 9 uwzględnionych potrzeb. Są to: deklaracja braku środków finansowych na opłacenie tygodniowego wyjazdu rodziny na wypoczynek raz w roku, deklaracja braku możliwości ze względów finansowych jedzenia mięsa, ryb (wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień, deklaracja braku możliwości ze względu na trudności finansowe ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb, brak możliwości pokrycia niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości przyjętej w danym kraju granicy ubóstwa relatywnego, w roku poprzedzającym badanie), zaległości w terminowych opłatach związanych z mieszkaniem, spłatach rat i kredytów, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych telewizora kolorowego, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych samochodu, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych pralki, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych telefonu (stacjonarnego lub komórkowego) (źródło: EU-SILC).

Wskaźnik „gniazdownictwa” – odsetek młodych osób (25-34 lat) pozostających w jednym gospodarstwie domowym z przynajmniej jednym rodzicem (źródło: EU-SILC).

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy – odsetek osób niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy w ogólnej liczbie zatrudnionych osób niepełnosprawnych (źródło: BAEL).

Wiek wejścia na rynek pracy – najniższy wiek w którym przynajmniej 50% młodych jest aktywna zawodowo (źródło: Eurostat, EU-LFS).

Wskaźnik bierności społecznej młodzieży (NEET – Not in Employment Education or Training) – odsetek osób w wieku 15-24 poza systemem edukacji oraz szkoleń i niepracujących (również w formie wolontariatu) dłużej niż trzy miesiące w ogólnej liczbie osób do 25 roku życia (źródło: BAEL).

Umowy na czas określony w grupie wiekowej 15-24 lat – udział pracowników zatrudnionych na czas określony w wieku 15-24 lata, jako procent pracujących w tej grupie wiekowej (w %, źródło: Eurostat).

Umowy na czas określony w grupie wiekowej 25-49 lat – udział pracowników zatrudnionych na czas określony w wieku 25-49 lata, jako procent pracujących w tej grupie wiekowej (w %, źródło: Eurostat).

Bilans migracyjny – różnica między zasobem imigrantów przebywających w Polsce (powyżej 3 miesięcy) a zasobem stałych mieszkańców Polski przebywających za granicą (powyżej 3 miesięcy); w obu przypadkach na podstawie szacunków przygotowywanych przez Główny Urząd Statystyczny (źródło: GUS).

Wskaźnik efektywności urzędów pracy – roczny odpływ bezrobotnych w wyniku podjęcia pracy w relacji do średniej rocznej liczby bezrobotnych (źródło: MPiPS).

Średni czas wydania decyzji administracyjnej – średni okres od daty złożenia wniosku o wydanie decyzji administracyjnej do daty jej uprawomocnienia się (źródło: dane agregowane przez MSWiA).

Wskaźnik efektywności prokuratury – wskaźnik określający relację liczby spraw wszczętych przez prokuraturę do liczby spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądu potwierdzających zarzuty prokuratury (źródło: Prokuratura Generalna, MS).

Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (Euro Health Consumer Index) – wskaźnik ten jest łącznym ujęciem określonej liczby wskaźników odnoszących się do wybranych obszarów oceny systemu ochrony zdrowia (takich jak: wyniki leczenia, zakres i zasięg świadczonych usług, prawa pacjenta i informacje, e-Zdrowie, czas oczekiwania na leczenie, środki farmaceutyczne) mającym na celu sumaryczną ocenę sposobu świadczenia usług zdrowotnych w poszczególnych systemach opieki zdrowotnej. Wartość docelową ustalono jako obecnie funkcjonującą dla krajów z czołówki rankingu (źródło: PIU, DAS).

Przeciętne trwanie życia w zdrowiu (HLY) – oczekiwana długość życia w zdrowiu (Healthy Life Years, HLY) dla osoby nowonarodzonej (źródło: EU-SILC).

Przeciętne trwanie życia skorygowane niepełnosprawnością (DALE – Disability Adjusted Life Expectancy) – określa oczekiwaną liczbę lat jaką ma do przeżycia noworodek bez znacznych ograniczeń samodzielności na skutek choroby lub nieszczęśliwego wypadku (źródło: WHO).

Wyniki testów PISA – wyniki testów kompetencji na trzech poziomach: w czytaniu i interpretacji, matematyczne i naukach przyrodniczych uczniów w wieku 15 lat (źródło: Programme for International Student Assessment, OECD).

Wyniki testów PIAAC – wyniki badania kompetencji osób dorosłych w trzech obszarach: radzenie sobie w środowisku wysokich technologii, matematyka i rachunki, rozumienie tekstu (źródło: OECD)

Wartość wskaźnika Innovation Performance w relacji do średniej UE – uogólniony wskaźnik innowacyjności w relacji do średniej UE (źródło: Innovation Union Scoreboard, Pro Inno Europe).

Zgłoszenia patentowe – średnia roczna liczba zgłoszeń patentowych do EPO i USPTO na mln mieszkańców (źródło: European Patent Office, United States Patent & Trademark Office).

Wskaźnik poziomu czytelnictwa - odsetek osób, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy przeczytały 1 lub więcej książek w całości lub we fragmencie (źródło: OBOP).

Wskaźnik rozwoju infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej – poziom penetracji internetu szerokopasmowego (Broadband PenetrationRate), liczony jako liczba dedykowanych linii szerokopasmowych (o przepustowości powyżej 144 Kbit/s) na 100 mieszkańców, niezależnie od stosowanej technologii (źródło: Eurostat).

Poziom kompetencji cyfrowych – procent respondentów, którzy zadeklarowali wykonywanie 5 lub 6 spośród sześciu wyznaczonych czynności związanych z wykorzystywaniem internetu: korzystanie z wyszukiarki, wysyłanie emaili z załącznikami, korzystanie z forów i list dyskusyjnych, wykonywanie rozmów telefonicznych przez internet, wymiana plików poprzez sieci typu peer-to-peer (źródło: Eurostat).

Wydatki na B+R (w tym publiczne) w relacji do PKB (*Gross Domestic Expenditures on Research and Development, GERD*) – całkowita wartość wydatków przeznaczanych w danym kraju i w określonej jednostce czasu na badania i rozwój (źródło: Eurostat).

Wskaźnik udziału wysokich technologii w eksporcie – udział wartości eksportu dóbr i usług o wysokim zaawansowaniu technologicznym w eksporcie ogółem (źródło: Eurostat).

Global Competitiveness Index (GCI) – złożony indeks stworzony do pomiaru konkurencyjności rozumianej jako zbiór instytucji, polityk i czynników, które determinują poziom produktywności w danym kraju. Wskaźnik tworzony jest na podstawie danych cząstkowych dla 12 obszarów (*pillars*): instytucje publiczne, infrastruktura, stabilność makroekonomiczna, zdrowie i edukacja podstawowa, edukacja wyższa, efektywność rynku dóbr, efektywność rynku pracy, zaawansowanie rynków finansowych, zdolność do rozwoju technologicznego, wielkość rynku, zaawansowanie biznesu, innowacyjność, którym przyporządkowuje się różne wagi (źródło: World Economic Forum).

Relacja PKB na mieszkańca w najbiedniejszym i najbogatszym polskim województwie – poziom zamożności w tym wskaźniku definiujemy przez wielkość PKB per capita (źródło: GUS).

Wskaźnik „efektywności” komunikacyjnej – odsetek populacji z czasem dojazdu do centrum stolicy województwa krótszy niż 60 min (źródło: *Wariantowa analiza dostępności w transporcie lądowym – rekomendacje dla KPZK*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, PAN).

Liczba polskich miast wojewódzkich w poszczególnych kategoriach MEGA (Europejskiej Metropolitarne Obszary Wzrostu) – wskaźnik podaje liczbę polskich miast wojewódzkich w poszczególnych kategoriach MEGA (Europejskie Metropolitarne Obszary Wzrostu). Obecnie jedynym polskim potencjalnym metropolitalnym obszarem wzrostu (średnie MEGA) jest Warszawa. W 2030 r. zakładamy, że takim obszarem będzie Poznań, Łódź, Kraków, aglomeracja trójmiejska, Wrocław i Katowice. Warszawa natomiast stanie się silnym metropolitalnym ośrodkiem wzrostu (silne MEGA). Pozostałe miasta wojewódzkie do 2030 r. staną się słabymi metropolitalnymi obszarami wzrostu (słabe MEGA) (źródło: Europejska Sieć Obserwacyjna Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej).

Wskaźnik czytelnictwa w relacji wieś-miasto – wskaźnik określający różnicę w liczbie czytelników na 100 mieszkańców między miastem i wsią, w ujęciu procentowym (źródło: Biblioteka Narodowa, Pracownia Bibliotekoznawstwa Instytutu Książki i Czytelnictwa).

Wskaźnik wypożyczeń bibliotecznych w relacji wieś – miasto – wskaźnik określający różnicę w liczba wypożyczeń na 100 mieszkańców między miastem i wsią, w ujęciu procentowym (źródło: Biblioteka Narodowa, Pracownia Bibliotekoznawstwa Instytutu Książki i Czytelnictwa).

Dostępność do szerokopasmowego internetu (DSL) na obszarach wiejskich – wskaźnik określa odsetek mieszkańców obszarów wiejskich posiadających dostęp do szerokopasmowego internetu z wykorzystaniem technologii z zakresu DSL (Digital Subscriber Line – cyfrowa linia abonencka) (źródło: Eurostat, raporty ICT Country Profiles, <http://ec.europa.eu/digital-agenda>).

Udział w dochodach wiejskich gospodarstw domowych dochodów z pracy poza rolnictwem – wskaźnik ten definiujemy jako udział sumy kategorii ‘dochód z pracy najemnej’ i ‘dochód z pracy na własny rachunek’ w kategorii ‘dochód rozporządzalny (na wsi)’ (źródło: GUS).

Powierzchnia UR utrzymanych w dobrej kulturze rolnej – użytki rolne utrzymywane w dobrej kulturze – zgodnie z normami, a więc grunty orne (łącznie z ogrodami przydomowymi i uprawami trwałymi innymi niż sady), sady, łąki trwałe, pastwiska trwałe oraz użytki rolne pozostałe (obecnie nie użytkowane i nie będące w dobrej kulturze rolnej) (źródło: GUS).

Plony zbóż z 1 ha – wydajność z jednostki powierzchni (1 ha), liczona w decytonach (DT), dotyczy kategorii zboża ogółem (źródło: GUS).

Powierzchnia użytków rolnych gospodarstw ekologicznych (w % użytków rolnych ogółem) – powierzchnia użytków rolnych w dyspozycji gospodarstw ekologicznych, tj. gospodarstw rolnych stosujących ekologiczne metody produkcji rolniczej, które posiadają certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub są w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej). Jednostki certyfikujące w rolnictwie ekologicznym są to jednostki, które w drodze decyzji Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zostały upoważnione do przeprowadzenia kontroli oraz wydawania i cofania certyfikatów zgodności w zakresie rolnictwa ekologicznego (źródło: GUS).

Średni czas trwania nieplanowanych przerw w dostawie energii (System Average Interruption Duration Index, SAIDI) – systemowy wskaźnik średniego (przeciętnego) rocznego czasu trwania przerw, wyznaczony jako roczna suma czasu trwania wszystkich przerw (w minutach), podzielona przez całkowitą liczbę odbiorców przyłączonych do sieci. Inaczej ujmując jest to całkowity czas trwania przerw w zasilaniu w energię elektryczną (w minutach) jakiego może się spodziewać odbiorca średnio w ciągu roku (źródło: URE / European Energy Regulators).

Wskaźnik efektywności zużycia energii – stosunek zużycia energii brutto (węgiel, elektryczność, ropa, gaz ziemny i odnawialnych źródeł energii dostępnych do wykorzystania) do produktu krajowego brutto liczonego dla roku kalendarzowego (rok bazowy 2000); wskaźnik wyrażany w kg ekwiwalentu olejowego / 1000 euro (kgoe) (EUROSTAT).

Wskaźnik dywersyfikacji dostaw gazu – udział importu gazu z jednego kierunku/źródła w całkowitej wartości importu (źródło: PGNiG).

Wskaźnik emisyjności gazów cieplarnianych – roczna wielkość emisji CO₂ w elektroenergetyce zawodowej w stosunku do krajowej produkcji energii elektrycznej (źródło: Ministerstwo Gospodarki).

Wskaźnik czystości wód – udział wód powierzchniowych w I i II klasie czystości ekologicznej (JCW) (źródło: GIOS).

Indeks liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (FBI) – indeks stanu populacji 23 gatunków ptaków typowych dla siedlisk krajobrazu rolniczego (rok bazowy 1990=100, źródło: Eurostat).

Wskaźnik odpadów nierecyklingowanych – wskaźnik określający procentowy udział odpadów komunalnych trafiający na składowiska odpadów (źródło: GIOS).

Wskaźnik obciążeń regulacyjnych (w oparciu o Global Competitiveness Index) – pozycja 1.08 w rankingu The Global Competitiveness Index (źródło: World Bank Economic Forum).

Okres dochodzenia należności w postępowaniach sądowych – wskaźnik oparty na badaniach Doing Business realizowanych przez Bank Światowy; bierze pod uwagę warunki prowadzenia działalności gospodarczej w ponad 180 krajach, z uwzględnieniem oddziaływania wymiaru sprawiedliwości i procedur sądowych na działalność gospodarczą (źródło: Bank Światowy, Doing Business).

Wskaźnik wydajności instytucji rządowych (w oparciu o Global Competitiveness Index – Public Institutions – Government Inefficiency) – uśredniona pozycja na podstawie pozycji 1.07-1.11 w rankingu The Global Competitiveness Index (źródło: World Bank Economic Forum).

Dochodzenie należności z umów – miejsce w rankingu częściowym Doing Business dotyczącym dochodzenia należności z umów (źródło: Doing Business)

Odsetek elektronicznych akt sądowych – wskaźnik oparty na badaniu European Judicial Systems realizowanym przez Europejską Komisję na rzecz Efektywności Sądownictwa (ang. European Commission for the Efficiency of Justice – CEPEJ). Dotyczy ono systemów wymiaru sprawiedliwości funkcjonujących w państwach członkowskich Rady Europy (źródło: European Commission for the Efficiency of Justice - Evaluation report of European judicial systems - Edition 2010: Efficiency and quality of justice).

Odsetek formularzy dostępnych w sieci – wskaźnik odnoszący się do udziału formularzy dostępnych drogą elektroniczną oparty na badaniu European Judicial Systems realizowanym przez Europejską Komisję na rzecz Efektywności Sądownictwa (ang. European Commission for the Efficiency of Justice – CEPEJ) (źródło: European Commission for the Efficiency of Justice – Evaluation report of European judicial systems - Edition 2010: Efficiency and quality of justice).

Wskaźnik przejrzystości w tworzeniu polityk – pozycja 1.11 w rankingu The Global Competitiveness Index (źródło: World Economic Forum).

Wskaźnik zaufania do sądów – wskaźnik oparty na badaniu przeprowadzonym drogą ankietarskich wywiadów osobistych przy wykorzystaniu testowego arkusza ankietowego (z zastosowaniem skali Likerta do badania postaw oraz skal numerycznych służących ocenianiu zjawiska, 34 pytaniami otwartymi oraz wariacją dyferencjału semantycznego Osgooda). Badanie ma charakter ogólnopolski (źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości).

Wskaźnik zaufania – odsetek osób w wieku 18+ wyrażających przekonanie, że można ufać innym ludziom (źródło: CBOS).

Wskaźnik aktywności społecznej – odsetek osób deklarujących aktywność w organizacjach społecznych (źródło: GUS).

Obywatel 2030

2009

Fotografia przedstawia Zoję Owsiańską; Źródło: Centrum Informacyjne Rządu

2011

Fotografia przedstawia Zoję Owsiańską; Źródło: rodzice.

Polska 2030

Polska **2030**

Trzecia fala nowoczesności.

PROJEKT

Część I

Geografia i generacje rozwoju. Konteksty	3
Projekt cywilizacyjny	29
Dwadzieścia pięć kluczowych decyzji	55
Monitoring projektu cywilizacyjnego Polska 2030	61